

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

PETRI RAIVIO

KANSANMURHA ILMAN MURHAAJIA:

Analyysi Yhdysvaltain ulkopoliittisesta Darfur-diskurssista

Petri Raivio, 68102

petri.j.raivio@uta.fi

14.5.2008

Pro gradu

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

RAIVIO, PETRI: KANSANMURHA ILMAN MURHAAJIA. Analyysi Yhdysvaltain ulkopoliittisesta Darfur-diskurssista.

Pro gradu -tutkielma, 111 s.

Kansainvälinen politiikka

Toukokuu 2008

Tutkimukseni käsittelee konfliktin nimeämisen politiikkaa. Tutkimuskohteena on Yhdysvaltain ulkopoliittinen puhe Länsi-Sudanin Darfurin konfliktista, jossa on vuoden 2003 jälkeen kuollut satoja tuhansia ihmisiä ja jossa miljoonat ovat joutuneet pakolaisiksi. Yhdysvallat on nimittänyt Darfurin monisyistä ja veristä selkkausta kansanmurhaksi, siinä missä muu maailma on puhunut esimerkiksi humanitaarisesta katastrofista, sisällissodasta tai resurssikonfliktista. Selvitän, miten Yhdysvallat on määritellyt konfliktin ”Darfurin kansanmurhaksi” ja pitänyt määritelmää yllä, millaisen merkityksen keskustelu on antanut kansanmurhan käsitteelle, millaisia identiteettejä Darfur-puhe on toimijoille rakentanut, ja mitä tämä kertoo kansainvälisen politiikan keskeisistä normeista ja rakenteista.

Teoreettisen viitekehityksensä puolesta tutkimukseni kansanmurhan määrittelystä kuuluu konstruktivistiseen traditioon. Konstruktivistisen näkökulman mukaan kansainvälisen politiikan rakenteet syntyvät valtioiden kanssakäymisessä. Toimijoiden intressit perustuvat niiden identiteetteihin. Poliittinen keskustelu Darfurin kaltaisesta ihmisoikeuskysymyksestä rakentaa osaltaan näitä sosiaalisia rakenteita, joiden puitteissa kansainvälinen kanssakäyminen tapahtuu. Darfur-kysymyksessä punnitaan erityisesti ihmisoikeusnormien painavuutta suhteessa suvereniteetin sosiaaliseen rakenteeseen. Menetelmänä Yhdysvaltain ulkopoliittisen Darfur-puheen tutkimuksessa käytän diskurssianalyysiä.

Tutkimusaineistosta hahmottuu omanlaisensa Darfurin kansanmurha -puhetapa, jossa kansanmurha näyttäytyy kasvottomana, luonnonmullistukseen tai tautiepidemiaan verrattavissa olevana vitsauksena. Tässä puhettavassa eli kielipelissä kansanmurhalla ei ole tekijää, eikä sen uhreja yhdistä kuuluminen tiettyyn ryhmään, kuten joukkotuhonnan vastaisen sopimuksen määritelmä edellyttäisi. Kansanmurha saa diskurssissa merkityksen, joka poikkeaa huomattavasti sekä sopimuksen määritelmästä että käsitteen tähänastisesta merkityksestä. Yhdysvallat näyttäytyy diskurssissa idealistis-pragmaattisena toimijana, jolle kansanmurhamääritelmän ylläpitäminen on keskeinen keino osoittaa, että nykyhallitus suhtautuu konfliktiin vakavasti ja ‘tekee’ jotain – ja erottuu näin esimerkiksi edellisen presidentin hallinnosta, jonka on nähty epäonnistuneen politiikassaan Ruandan kansanmurhan suhteen.

Tutkimukseni valossa Yhdysvaltain kansanmurhamääritelmä Darfurin konfliktille näyttäytyykin poliittisten suhdanteiden sanelemana puhetekona, etäiselle ja monimutkaiselle selkkaukselle luotuna brändinä tai iskusanana. Sana on napakka ja kuulijoiden tunteisiin vetoava. Ilman jatkotoimia määritelmän kepeä käyttö voi kuitenkin aiheuttaa sen painoarvon alenemisen, eikä ‘kansanmurhan’ viljelemisestä puheissa ole konfliktin ratkaisemisessa hyötyä.

Sisällys

1. Tutkimusongelma: Darfur – kansanmurhan sosiaalinen rakentaminen	1
2. Suvereniteetti ja ihmisoikeudet: normeja vai sosiaalisia rakenteita?	2
2.1. Kansainvälisen politiikan näkökulma ihmisoikeuksiin	3
2.2. Ihmisoikeudet ja suvereniteetti normeina	6
2.3. Sosiaalinen näkökulma ihmisoikeuksiin, suvereniteettiin ja identiteettiin	10
3. Kansanmurhan vastainen normi ja kansanmurharegiimi	15
3.1. Ihmisoikeusnormeista regiimiin	15
3.2. Kansanmurhan vastainen normi ja kansanmurharegiimi	19
3.3. Joukkotuhontasopimus ja joukkotuhonnan määrittelmä	22
4. Kansanmurhan juridinen ja poliittinen määrittely	26
4.1. Kansanmurhan määrittely kansainvälisessä oikeuskäytännössä	27
4.2. ‘Kansanmurha’ poliittisessa puheessa	28
5. Kieli ja diskurssit kansainvälisessä politiikassa	33
5.1. Kieli ja konstruktivismi: havainnoista tulkintaan	34
5.2. Diskurssit, kieli ja valta	38
5.3. Diskurssianalyysi kansainvälisessä politiikassa	42
6. Darfur, kansanmurhapuhe ja diskurssianalyysi	46
6.1. Diskurssianalyysi Darfur-puheen tutkimusvälineenä	47
6.2. Tutkimusaineiston luokittelu ja rajaus	51
7. Kansanmurhapuhe ja Yhdysvaltain Darfur-politiikka 2004–2008	52
7.1. Vaihe I: Määrittely, 2003–2004	53
7.2. Vaihe II: Epäröinti, 2005–2006	59
7.3. Vaihe III: Puheiden koveneminen, 2006–2008	64
8. Kansanmurha Yhdysvaltain Darfur-diskurssissa	66
8.1. Darfur-puheen intertekstuaalisuus ja diskurssit	66
8.2. Kansanmurha Darfurissa: ei kansaa, ei murhaajia	73
8.3. Kansanmurhan merkityksellistäminen Darfur-diskurssissa	76
9. Darfur-diskurssi, identiteetti ja Darfur-politiikka	80
9.1. Yhdysvaltain identiteetti ja Darfurin konflikti	81
9.2. Identiteetin ja politiikan tasapainottaminen	86
9.3. Ihmisoikeudet ja suvereniteetti Darfur-diskurssissa	90
10. Johtopäätökset	95
Epilogi	98
Lähteet	100

1. TUTKIMUSONGELMA: DARFUR – KANSANMURHAN SOSIAALINEN RAKENTAMINEN

kansanmurha kokonaisten rotu- t. kansanryhmien tuhoaminen, joukkotuhonta.

Natsien toimeenpanema kansanmurha.¹

Länsi-Sudanin Darfurin alueen nykyinen verenvuodatus alkoi keväällä 2003. Sudanin hallitus vastasi kapinallisryhmien aseelliseen kansannousuun hyökkäämällä armeijan ja *janjaweed*-taistelijoiksi kutsuttujen arabijoukkojen voimin alueen kyliin. Mutkikkaan konfliktin seurauksena on kuollut satoja tuhansia ihmisiä, ja se on aiheuttanut miljoonien pakolaisvirrat. Sota on alueen syrjäisyydestä huolimatta joutunut myös kansainvälisen politiikan agendalle: eri toimijat ovat kauhistelleet väkivallan raakuutta ja vaatineet milloin talouspakotteita Sudanin hallitukselle, milloin kansainvälisen yhteisön suoranaista sotilaallista väliintuloa. YK:n turvallisuusneuvosto on laatinut lukuisia päätöslauselmia konfliktin tähden.

Kansainväliseen Darfur-keskusteluun ovat osallistuneet eri tahot yksittäisistä aktivisteista, journalisteista ja kansalaisjärjestöistä valtioiden ja hallitustenvälisen järjestöjen edustajiin. Maailmanyhteisö ei kuitenkaan ole päässyt yksimielisyyteen konfliktin luonteesta. Verenvuodatus on liki alusta alkaen jakanut toimijat kahteen leiriin, joiden välisenä jakolinjana on ollut *kansanmurhan* käsite. Yhdysvaltain hallinto päätti jo varhaisessa vaiheessa nimittää Darfurin kriisiä kansanmurhaksi. Kansanmurhasta puhuvat myös monet järjestöt ja aktivistit. Hallinto on pitänyt määritelmästä kiinni siitä huolimatta, etteivät muut valtiot tai YK ole tarttuneet kansanmurhatermiin.

Darfurin konfliktia määrittelevä puhe on pohjimmiltaan ihmisoikeuspuhetta – keskustelua siitä, millaisia velvollisuuksia valtiolla on kansalaisiaan kohtaan, ja millaisia velvollisuuksia kansainvälisellä

¹ MOT Kielitoimiston sanakirja 1.0

yhteisöllä on yksilöitä kohtaan. Keskustelun voi nähdä osana viime vuosikymmenien kehitystä, jossa ihmisoikeuspuhe on saavuttanut yhä enemmän jalansijaa kansainvälisessä politiikassa. Jo keskustelun olemassaolo kertoo siitä, että ihmisoikeudet ovat kysymys, johon kansainvälisen politiikan toimijat joutuvat ottamaan kantaa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että ihmisoikeuksien edistäminen olisi välttämättä tullut tärkeäksi toiminnan päämääräksi. Vaikka joku puhuu kansanmurhasta tai jopa interventioista, puhujan tarkoituksien ei tarvitse olla humanitaarisia. Poliitikassa puhe ja motiivit ovat kaksi erillistä asiaa.²

Analysoin tässä tutkimuksessa Yhdysvaltain poliittisen koneiston Darfurin kansanmurha -puhetta diskurssianalyysin keinoin. Tutkimus perustuu konstruktivistiseen ajatukseen suvereniteetista sosiaalisena rakenteena, jota kansainvälisen yhteisön toimijat jatkuvasti uusintavat toimissaan ja puheissaan. Darfur-diskurssi on kielipeli, jossa toimijat saavat omanlaisensa identiteetit, ja joka tuottaa kansanmurhan käsitteelle tietynlaisen merkityksen.

Etsin tutkimuksessani vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Minkälaisen merkityksen Yhdysvaltain ulkopoliittinen diskurssi Darfurin kansanmurhasta antaa kansanmurhan käsitteelle? Miten diskurssi puhuu kansanmurhasta? Minkälaista identiteettiä kansanmurhapuhe ilmentää? Miten Yhdysvallat on rakentanut kansallista identiteettiään Darfur-politiikkansa kautta? Vaikuttaako ihmisoikeusajattelu suvereniteettiin sosiaalisena rakenteena Yhdysvaltain Darfur-diskurssissa?

2. SUVERENITEETTI JA IHMISOIKEUDET: NORMEJA VAI SOSIAALISIA RAKENTEITA?

Keskustelu Darfurin konfliktista on keskustelua kansainvälisen yhteisön vastuusta yksilöitä kohtaan. Tässä keskustelussa on kysymys pohjimmiltaan ihmisoikeuksien ja suvereniteetin tasapainottelusta. Hyödynnän tutkimuksessani kahta toisiaan täydentävää näkökulmaa suvereniteetin ja ihmisoikeuksien suhteeseen. Normatiivisen teorian mukaan kansainvälinen kanssakäyminen on prosessi, joka määrittää ne normit, joiden mukaisesti toimijat käyttäytyvät suhteessa toisiinsa.

² Ks. esim. Palonen 1988, 156; Vincent 1986, 121.

Näihin normeihin lukeutuvat niin ihmisoikeus- kuin suvereniteettinormitkin.³ Konstruktivistinen näkökulma puolestaan näkee suvereniteetin sosiaalisena rakenteena, jota toimijat rakentavat keskinäisessä kanssakäymisessään.⁴ Kuvaan seuraavissa luvuissa ihmisoikeuksien teoretisointia kansainvälisessä politiikassa. Teoriat toimivat viitekehyksenä kansanmurhapuheen analyysille.

2.1. Kansainvälisen politiikan näkökulma ihmisoikeuksiin

Ihmisoikeusajattelu perustuu väitteeseen, jonka mukaa jokaisella ihmisellä on tiettyjä, ihmisyydestä itsestään johtuvia oikeuksia. Kaikille ihmisille kuuluvat samat oikeudet, eli ihmisoikeudet ovat universaaleja. Lisäksi ihmisoikeudet ovat luovuttamattomia ja jakamattomia. Ihmisoikeudet määrittelevät yksilön ja valtion suhteen: valtion on toisaalta huolehdittava yksilöstä, toisaalta jätettävä tämä rauhaan painostukselta tai vainolta.⁵

Tämä ihmisoikeuksien määritelmä kuvaa konsensusta, joka länsimaisten tutkijoiden, poliitikkojen ja filosofien kesken vallitsee ihmisoikeuksien sisällöstä. Määritelmä on länsimaissa otettu eräänlaiseksi mittapuuksi, jolla eri valtioita voidaan vertailla.⁶ Kuten määritelmästä voi päätellä, ihmisoikeus-tutkimus on luonteeltaan preskriptiivistä – sen olemukseen kuuluu kertoa pikemminkin siitä, miten asioiden pitäisi olla kuin siitä, miten ne ovat.

Ihmisoikeuksia on tutkittu karkeasti ajatellen kolmelta näkökannalta: filosofiselta, juridiselta ja poliittiselta. Filosofinen ihmisoikeustutkimus keskittyy ihmisoikeuksien perusteisiin. Juridinen tutkimus käsittelee ihmisoikeuksia laki-ilmionä, jonka ilmentymiä löytyy sekä kansallisesta että kansainvälisestä lainsäädännöstä. Poliittinen tarkastelu puolestaan kiinnittää huomiota siihen, miten ja minkälaisin keinoin filosofisesti perusteltuja ja juridisesti määriteltyjä ihmisoikeuksia sovelletaan käytäntöön.⁷

³ Frost 1996, 111.

⁴ Wendt 1992.

⁵ Ks. esim. Vincent 1986, Donnelly 1989 & 1993, Baehr & Castermans-Holleman 2004, Ihmisoikeuksien yleis-maailmallinen julistus.

⁶ Ihmisoikeusajattelun läntiset juuret ovat herättäneet ajoittain keskustelua siitä, pitäisikö samanlaisten ihmisoikeuksien päteä yli kulttuurirajojen. Kulttuurirelativismiksi kutsutun koulukunnan mukaan eri kulttuurien väliset erot tulee ottaa huomioon vaadittaessa ”ihmisoikeuksia kaikille”. Kriitikoiden (esim. Pollis & Schwab 1979, Evans 2005) mukaan ihmisoikeusajattelu on pohjimmiltaan länsimaista, ja länsimaat ovat myös käyttäneet ihmisoikeusvaateita poliittisten ja taloudellisten etujensa ajamiseen.

⁷ Tästä kolmijaosta ks. Evans 2005.

Filosoifeista jo John Locke, Jean-Jacques Rousseau ja Immanuel Kant pohtivat yksilön suhdetta yhteiskuntaansa siitä näkökulmasta, että yhteiskunnan olisi syytä suoda yksilölle myös tiettyjä oikeuksia.⁸ Locken argumentointi pohjautui ajatukseen luonnonoikeuksista⁹, jotka kuuluvat yksilöille riippumatta siitä, tunnustaako vallanpitäjä nämä oikeudet. Lockelle Jumala oli ylin auktoriteetti ja oikeuksien perusta.¹⁰ Rousseau kehitteli ajatusta yhteiskuntasopimuksesta, jossa yksilö luovuttaa valtiolle tiettyjä vapauksiaan ja saa vastineeksi ”ylevämpiä”, moraalisia vapauksia.¹¹ Kantin tärkeä keksintö oli hänen kategorinen imperatiivinsa, jonka mukaan yksilöitä ei koskaan voi kohdella välineinä, vaan yksilöiden tulee aina olla poliittisen toiminnan päämäärä.¹² Tämän kolmikön ajatukset mainitaan useimmiten alan perusoppikirjoissa ihmisoikeuksien filosofisina juurina.¹³ Esimerkkinä 1900-luvun tärkeimmistä ihmisoikeuksien poliittisen filosofian ajattelihoista puolestaan mainitaan usein John Rawls, joka määritteli oikeudenmukaisuusteoriassaan yksilönvapauden piirin suhteessa yhteiskunnan muiden jäsenten vapauksiin.¹⁴

Ihmisoikeusajattelun filosofiset juuret ovat syvällä valistusajattelussa ja modernin ihanteissa. Ihmisoikeuksien yleisyyden ja yhtäläisyyden periaatteethan kirjattiin jo Ranskan vallankumouksen tunnuslauseeseen ”*Liberté, fraternité, égalité!*”. Valtavirran ihmisoikeusajatteluun, -tutkimukseen ja -puheeseen ylipäättään kuuluu ajatus siitä, että ihmisoikeudet etenevät jatkuvasti kohti jonkinlaista täyttymystä, jossa maailma on täydellinen ja kaikilla yleiset ja yhtäläiset ihmisoikeudet. Tässä mielessä ihmisoikeusajattelun voi rinnastaa muihin modernin projekteihin, kuten vaikkapa teknologiseen kehitykseen, luonnon hallintaan tai ihmisen mielen jatkuvaan jalostumiseen etäämmälle alkukantaisesta luonnontilasta.¹⁵ Michael Ignatieff onkin kutsunut ihmisoikeuksia ”tärkeimmäksi uskonkappaleeksi maallistuneessa kulttuurissa, joka pelkää, ettei usko mihinkään muuhun.”¹⁶

⁸ Schmitz & Sikkink 2002.

⁹ ”natural rights”

¹⁰ Quinton 2000, 344.

¹¹ Emt. 352.

¹² Donnelly 1993, 23.

¹³ Ks. esim. Donnelly 1993, Vincent 1986.

¹⁴ Vincent 1986, 34.

¹⁵ Ks. esim. Evans 2005.

¹⁶ Ignatieff 2001, 53. ”Human rights has become the major article of faith of a secular culture that fears it believes in nothing else.”

Ihmisoikeuksien filosofista sisältöä on myöhemmin aikoina puettu kansainvälisten sopimusten ja oikeuden muotoon, kun aatteita on haluttu toteuttaa kansainvälisellä tasolla. Kansallisen lainsäädännön tasollahan ihmisoikeusajattelulla on huomattavasti pidemmät juuret – ajatuksia yksilön oikeuksista suhteessa valtioon on löydettävissä jo Britannian Magna Cartasta (1215) ja Yhdysvaltain perustuslaista (1787). Kansainvälinen lainsäädäntö on kuitenkin uudempaa perua. Ihmisoikeuksien juridinen rakennelma käsittää kansainvälisellä tasolla lukuisia enemmän tai vähemmän sitovia ihmisoikeusinstrumentteja, joista tärkeimmäksi on tapana nostaa YK:n Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. Tämän määritelmää ihmisoikeuksista pidetään kirjallisuudessa yleisimmin hyväksyttynä.¹⁷

Kansainvälisen politiikan näkökulmasta ihmisoikeustutkimuksen keskiössä on ollut jännite universaalien ihmisoikeuksien ja suvereenien valtioiden järjestelmän välillä. Kun yhä useampi valtio on ratifioinut ihmisoikeussopimuksia ja uusia ihmisoikeusinstituutioita on rakennettu, kansainvälisen politiikan teoria on joutunut ottamaan kantaa kysymykseen siitä, miten suvereeniteetti sopii yhteen ihmiskunnalle yhteisten oikeuksien kanssa. Jos suvereeni valtio ”päättää itse, miten se ratkaisee sisäiset ja ulkoiset ongelmansa”,¹⁸ onko ulkopuolisilla toimijoilla oikeus puuttua valtion ja sen kansalaisten väliseen suhteeseen? Jos on, niin millaisin keinoin? Ovatko valtion oikeudet yksilön oikeuksien yläpuolella? Millaiset ihmisoikeusloukkaukset edellyttävät muilta valtioilta toimenpiteitä? Onko kansanmurha tällainen ihmisoikeusloukkaus?¹⁹ Teoreetikoiden vastaukset näihin kysymyksiin riippuvat siitä, mihin teoreettiseen lokeroon he sijoittuvat. Esimerkiksi neorealismien näkökulma pitää suvereeniteettia kansainvälisen kanssakäymisen keskeisenä periaatteena, johon järjestelmän toiminta perustuu. Ihmisoikeus- tai muut normit eivät tätä periaatetta horjuta.²⁰ Normatiivisen tai konstruktivistisen teorian näkemys suvereeniteetistä on hieman monisyisempi, kuten seuraavat luvut kuvaavat.

¹⁷ Ks. esim. Donnelly 1989, 1993, 2002; Vincent 1986; Baehr & Castermans-Holleman 2004.

¹⁸ Waltz 1979, 96.

¹⁹ Schmitz & Sikkink (2002) jakavat kirjallisuuskatsauksessaan kansainvälisen politiikan tutkimuksen kolmeen pääasialliseen koulukuntaan suhteessa ihmisoikeuskysymyksiin. (Neo)realistien mukaan aineelliset resurssit ratkaisevat kansainvälisessä politiikassa, eikä ihmisoikeuksien kaltaisilla normeilla ole itsenäistä merkitystä. Liberaali ajatusmalli väittää ihmisoikeusvaatimuksia ylläpitävien maiden muodostavan yhteisön, joka toimii tiettyjen lainalaisuuksien mukaan. Konstruktivistiset teoriat puolestaan korostavat normien tärkeyttä riippumattomina muuttujina, jotka vaikuttavat valtioiden intresseihin ja politiikkaan.

²⁰ Waltz 1979, 95–96.

2.2. Ihmisoikeudet ja suvereniteetti normeina

Normatiivinen teoria poikkeaa puhtaasta analyttisestä teoriasta siinä, että se keskittyy tutkimaan eettisiä kysymyksiä kansainvälisellä tasolla. Moraalifilosofiasta ponnistava normatiivinen teoria ottaa arvot ja normit keskeiseksi analyysin kohteeksi.²¹ Mervyn Frostin mukaan yhteiskuntatieteiden tarkoitus ei ole vain havainnoida, vaan myös ymmärtää tutkimuksen kohdetta. Ymmärrys edellyttää normien ottamista huomioon.²²

Kansainvälisen politiikan tutkimuksessa normi-käsitteellä (engl. *norm*) on kaksi toisiaan täydentävää merkitystä: deskriptio ja preskriptio. Deskriptiivisessä eli kuvailevassa merkityksessä normilla tarkoitetaan toimijoiden käyttäytymisessä *havaittuja* säännönmukaisuuksia. Nämä säännönmukaisuudet luovat odotuksia siitä, minkälaista käyttäytymistä toimijoilta voidaan jatkossa odottaa. Preskriptiivisessä merkityksessä normeja noudattava säännönmukainen käyttäytyminen luo normatiivisia odotuksia siitä, mitä toimijoiden *pitäisi* tehdä.²³ Mervyn Frostin normatiivinen teoria on normatiivista sanan molemmissa merkityksissä. Yhtäältä teoria mallintaa normeja, joiden vaikutus on havaittavissa valtioiden käyttäytymisessä. Frostille kansainvälinen normi on vakiintunut silloin, kun normin kiistävä argumentti edellyttää erityisiä perusteluja.²⁴ Näiden havaittujen normien pohjalta luotu teoria on puolestaan preskriptiivinen; se kiinnittää huomion etiikkaan eli käsityksiin siitä, miten asioiden pitäisi olla.²⁵

Frostin normatiivinen teoria perustuu maailmankuvaan, jossa valtiot ovat ensisijaisia toimijoita. Maailma rakentuu valtioista, ja normatiivisen teorian tehtävänä on selvittää tällaisen maailman instituutioiden – kuten valtion tai suvereniteetin – arvoja: ”[...] perimmäinen normatiivinen kysymys ei ole ‘mitä meidän pitäisi tehdä?’, vaan ‘millainen on näiden instituutioiden eettinen asema?’”.²⁶ Arvoilla ja normeilla on merkitystä maailmanpolitiikassa, vaikka positivistisen tutkimuksen valtavirta onkin jättänyt ne vähälle huomiolle tai suhtautunut puheisiin etiikasta tai valtioiden moraalisisista valinnoista vain voimapolitiikan peitetarinoina.²⁷ Frost käyttää normatiivisen teoriansa

²¹ Jackson & Sørensen 2003, 259.

²² Frost 1996, 34–40.

²³ Crawford 2002, 40–41; Hurrell 2002, 143.

²⁴ Frost 1996, 105.

²⁵ Frost 1996.

²⁶ Frost 1996, 4. “[T]he fundamental normative question is not in the first place, ‘What ought we to do?’ but rather is ‘What is the ethical standing of these institutions?’”

²⁷ Tosin käsitys esimerkiksi realismista arvovapaana teoriana on vähintäänkin kiistanalainen. Esimerkiksi Chris

perustana modernin valtion diskurssia²⁸, jonka piirissä kansainvälisessä politiikassa keskustellaan. On olemassa yhteisymmärrys keskeisistä käsitteistä kuten valtiosta, suvereniteetista, kansalaisuudesta tai ihmisoikeuksista. Se, että tällainen konsensus on olemassa, kertoo, että laajemmallekin yhteisymmärrykselle on edellytyksiä. Vaikka valtiot saattavat olla toisilleen vihamielisiä tai jopa sodassa keskenään, ne silti liikkuvat modernin valtion diskurssissa puheissaan.²⁹

Frost jakaa tämän diskurssin normit neljään kategoriaan: suvereniteettinormit, kansainvälisen lain normit, modernisaationormit ja kansalliset normit. Suvereniteettinormien mukaan valtiot ovat yhtä mieltä siitä, että nykyisen suvereenien valtioiden järjestelmän säilyttäminen on hyvä, ja että muiden valtioiden sisäisiin asioihin puuttuminen ei ole yleisesti ottaen hyväksyttävää. Suvereniteettinormien kanssa ovat ristiriidassa kansalliset normit, joiden mukaan demokratia ja ihmisoikeudet ovat hyviä asioita. Frost ei tarkoita tällä sitä, että kaikki valtiot noudattaisivat ihmisoikeuksia tai pyrkisivät demokratiaan – ainoastaan sitä, että modernin valtion diskurssissa valtiot joutuvat selittelemään ihmisoikeusloukkauksia ja demokratian puutetta. Koska demokratia ja ihmisoikeudet ovat saavuttaneet normin aseman, autoritaariset valtiot tekeytyvät demokraattisemmiksi kuin ovatkaan, järjestävät näytösvaaleja ja kiistävät ihmisoikeusloukkauksensa.³⁰ Nykymaailmasta löytyy siinä määrin esimerkkejä tällaisesta demokratia- ja ihmisoikeuspuheesta – Yhdysvaltain johdon selitykset kidutuksesta ”terrorismin vastaisessa sodassa”, Venäjän kertomus toiminnastaan Tshetsheniassa, Pohjois-Korean vaalit – että Frostin logiikka vaikuttaa pitävältä. Ihmisoikeudet ja demokratia ovat normeja, koska valtiot joutuvat ottamaan niihin kantaa kanssakäymisessään muiden valtioiden ja kansainvälisten organisaatioiden kanssa.³¹

Kylmän sodan aikana suvereniteettinormia vastaan rikkova sotilaallinen humanitaarinen interventio oli harvinaisuus. Harvat toteutetut humanitaariset interventiot puettiin esimerkiksi itsepuolustuksen

Brownin (1997, 34) mukaan sotien jälkeinen klassinen realismi tekeytyi arvovapaaksi, muttei kuitenkaan ollut sitä, sillä sen metodologiaan kuului sisäänrakennettuna tietty preskriptiivisyys. Realismi oli valtiomiestaidon tiedettä, jonka olemukseen kuului, että tutkijoiden tehtävänä oli opastaa valtiomiehiä kansainvälisen politiikan käytännössä – siis kertoa heille, miten asioiden *pitäisi* olla. Valtavirrasta arvot putosivat vasta 1960-luvulla, kun ”toinen debatti” nosti keskiöön luonnontieteistä lainatun jaon faktoihin ja arvoihin sekä tutkimuksen rajaamisen faktojen piiriin. (Frost 1996, 19)

²⁸ Frost 1996, 79. *modern state domain of discourse*.

²⁹ Frost 1996, 90.

³⁰ Frost 1996, 111. Ks. myös Hafner-Burton & Tsutsui 2005, Roth 2008.

³¹ Ks. esim. Roth 2008. Toisaalta tämä sääntö ei päde yhtä hyvin kanssakäymisessä, jossa kumpikaan osapuoli ei ihmisoikeuksista piittaa eikä osapuolena ole ihmisoikeuspuhetta edellyttävää kansainvälistä järjestöä. Kiinan Afrikka-politiikka ja maan suhteet esimerkiksi Pohjois-Koreaan ovat olleet esimerkkejä tästä.

asuun, sillä ihmisoikeuksien puolustaminen ei ollut legitimi syy sotatoimille tuohon aikaan.³² Esimerkiksi Intia perusteli väliintuloaan Itä-Pakistanin kansanmurhassa Pakistanin hyökkäyksellä Intiaan, sillä itsepuolustus oli kansainvälisesti hyväksyttävä syy turvautua voimatoimiin. Humanitaarisiin syihin vetoaminen olisi saattanut luoda ennakkotapauksen, johon nojaten muut valtiot olisivat saattaneet myöhemmin puuttua näiden ‘humanitarististen’ toimijoiden omaan suvereniteettiin.³³ Kylmän sodan etupiirijaon päättyminen antoi interventioille entistä enemmän tilaa. Humanitaarisia interventioita alettiin perustella yhä useammin – ainakin puheiden tasolla – ihmisoikeusloukkauksien estämisellä.³⁴ Kylmän sodan jähmettämän kansainvälisen asetelman purkautuminen aiheutti toisaalta myös kysyntää humanitaarisille interventioille, kun kansainvälisen järjestelmän patoutuneet jännitteet alkoivat purkautua ‘etnisinä’ konflikteina ja hajoamissotina.³⁵ Valtioiden joutuivatkin punnitsemaan ihmisoikeusvaateita ja mahdollisia interventioita myös suhteessa kansainvälisen järjestelmän vakauteen – ihmisoikeus- ja demokratianormeja suvereniteettinormiin. Michael Ignatieff huomauttaa, että ihmisoikeusvaatimusten noudattaminen saattaa tuoda valtioiden järjestelmään epävakautta tilanteissa, jossa kansallinen vähemmistö haluaa irtautua valtiosta. Länsimaiden ihmisoikeuspolitiikka onkin usein näyttänyt epäjohdonmukaiselta tai tekopyhältä siksi, että valtiot ovat pitäneet vakaata kansainvälistä järjestystä eli suvereniteettinormia käytännössä arvokkaampana kuin ihmisoikeusnormien kunnioittamista. Jugoslavian hajoamissodat ja entisen Neuvostoliiton eteläosien konfliktit ovat toimineet länsimaille esimerkkinä tilanteista, joissa vakaus voi olla tärkeämpää kuin kansojen itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen.³⁶

Mervyn Frostin normatiivisella ajatusrakennelmalla on edellä mainittujen esimerkkien valossa selitysvoimaa kansainvälisessä politiikassa. Frost rakentaa kuitenkin teoriansa hyvin valtiokeskeisesti. Hänen normatiivinen teoriansa ponnistaa traditiosta, jota R. J. Vincent nimittää ”valtioiden moraaliksi” -koulukunnaksi. Tämän koulukunnan mukaan valtiot ovat

³² Wheeler (2000, cit. Donnelly 2002) on löytänyt ajanjaksolta kolme tapausta, joissa intervention taustalla on voinut olla humanitaarinen syy: Intian interventio Itä-Pakistanissa, Tansanian interventio Ugandassa ja Vietnamin interventio Kamputseassa. Myös Walzer (2000) käyttää Intian interventiota esimerkkinä aidosti humanitaarisesta toimenpiteestä.

³³ Baehr & Castermans-Holleman 2004, 81.

³⁴ 1990-luvun humanitaarisiin syihin perustelluista interventioista mainittakoon Somalia 1992, entinen Jugoslavia 1992–1993, Haiti 1994, Ruanda 1996, Sierra Leone 1997 sekä Itä-Timor ja Kosovo 1999 (Baehr & Castermans-Holleman 2004, 17). 2000-luvulla esimerkiksi Yhdysvallat perusteli hyökkäystään Afganistaniin paitsi terrorismin uhan kitkemisellä, myös naisten aseman parantamisella. Myös Irakin toinen sota puettiin osittain humanitaarisen intervention asuun vetoamalla joukkotuhoaseiden lisäksi Saddam Husseinin hallinnon ihmisoikeusloukkauksiin. Ks. myös Donnelly 2002.

³⁵ Baehr & Castermans-Holleman 2004, 16.

³⁶ Ignatieff 2001, 25.

maailmanpolitiikassa kykeneviä moraaliseen toimintaan, ja toisaalta ne ovat myös ainoat oikeuksien ja velvollisuuksien kantajat kansainvälisessä yhteisössä. Yksilöillä on pääsy tähän yhteisöön vain valtioidensa kautta.³⁷ Tätä koulukuntaa on kutsuttu myös kommunitaristiseksi lähestymistavaksi.³⁸ Frostin mukaan maailma keskustelee modernin valtion diskurssissa, jossa avainkäsitteet liittyvät kiinteästi valtioon ja suvereniteettiin. Tässä diskurssissa ”keskustelijat” ovat hänen mukaansa itsestään selvästi valtioita. Frostilainen normatiivinen ajattelu torjuu kosmopolitanismin normatiivisen teorian pohjana.³⁹ Kosmopolitanistit kyseenalaistavat maailman jaon valtioihin.⁴⁰ Kosmopolitanistisen ajattelun mukaan maailma ei ole valtioiden vaan yksilöiden yhteisö, ja normatiivisen teoriankin pitäisi pohjautua niille normeille, jotka ovat kaikille yksilöille yhteisiä. Normit voidaan johtaa luonnonoikeudellisesta ajattelusta.⁴¹ Kosmopolitanistien mukaan näitä normeja olisivat esimerkiksi tahto tietoon, joka yhdistää kaikkia ihmisyyhteisöjä. Frostin mukaan tällaista yksilöiden maailmanlaajuista yhteisöä ei ole, sillä yhteneväisyydet eri yhteisöjen yksilöiden käyttäytymisessä eivät vielä riitä luomaan kokonaisuudesta yhteisöä.⁴²

Suvereniteetin ja ihmisoikeuksien käsittäminen pysyvien instituutioiden sijaan normeina antaa tilaa teorioille niiden muutoksesta suhteessa toisiinsa, toisin kuin esimerkiksi neorealistinen käsitys suvereniteetista kansainvälisen järjestelmän pysyvänä kulmakivenä.⁴³ Esimerkiksi ihmisoikeuksien ja kansainvälisen politiikan suhteesta paljon kirjoittanut Jack Donnelly väittää suvereniteetin ja ihmisoikeuksien suhteen muuttuneen viime vuosikymmeninä ihmisoikeuksien hyväksi. Muutos alkoi hänen mukaansa Helsingin vuoden 1975 Ety-kokouksesta, jonka päätösasiakirjassa turvallisuuden käsitettä laajennettiin perinteisestä valtioiden kansallisen turvallisuuden merkityksestä kohti yksilöiden turvallisuutta, jonka perustana ovat universaalit ihmisoikeudet.⁴⁴ Kehitys jatkui Wienin ihmisoikeuskonferenssissa 1993, jonka päätösasiakirjassa 171 valtiota tunnustivat ihmisoikeuksien edistämisen olevan ”kansainvälisen yhteisön legitiimi huolenaihe.”⁴⁵ Donnellyn mukaan suvereniteettinormin muutoksesta todistaa puolestaan esimerkiksi se, että YK:n edellinen pääsihteeri Kofi Annan nosti puheissaan henkilökohtaisen turvallisuuden yhtä tärkeäksi valtioiden

³⁷ Vincent 1986, 113.

³⁸ Hurrell 2002, 138.

³⁹ Frost 1996, 88.

⁴⁰ Hurrell 2002, 138.

⁴¹ Vincent 1986, 118.

⁴² Frost 1996, 84–86.

⁴³ Ks. esim. Waltz 1979.

⁴⁴ Donnelly 2002, 98–99.

⁴⁵ YK 1993, para. 4. ”legitimate concern of the international community.”

turvallisuuden kanssa. Suvereniteetti perustuu siihen, että valtiot tunnustavat toisensa suvereeniksi. Jos tunnustamisen kriteereitä kiristetään, myös suvereniteetin käytännön sisältö muuttuu. Donnelly väittää, että uudeksi suvereniteetin tunnustamisen ehdoksi tai sivilisaation mittariksi on nousemassa perimmäisten ihmisoikeuksien kunnioitus.⁴⁶

2.3. Sosiaalinen näkökulma ihmisoikeuksiin, suvereniteettiin ja identiteettiin

Konstruktivistinen näkökulma ihmisoikeuksiin korostaa ihmisoikeuksien intersubjektiivista luonnetta: niiden merkitys syntyy toimijoiden välisessä kanssakäymisessä. Konstruktivistit voi nähdä ihmisoikeudet arvona, jolle annettu merkitys muokkaa suvereniteetin instituutiota.⁴⁷ Toisaalta ihmisoikeudet muodostuvat prosessissa, jossa niillä on merkitystä vain, koska ihmiset ja valtiot uskovat niillä olevan merkitystä.

Konstruktivistinen näkökulma alkoi erottua kansainvälisen politiikan tutkimuksessa 1980-luvun lopulla, pian tieteenalan ontologisia ja epistemologisia oletuksia kyseenalaistaneen 'kolmannen debatin' jälkeen. Tämä keskustelu nosti pinnalle postpositivistiset lähestymistavat, jotka haastoivat kansainvälisen politiikan tutkimuksessa vallinneet positivismiin nojaavat näkökannat – erityisesti Kenneth Waltzin edustaman neorealismien.⁴⁸

Perinteinen konstruktivismi henkilöityy Alexander Wendtiin. Hän määrittelee tutkimustradition näin:

Kansainvälisen politiikan sosiaalisen rakentumisen analyysi tarkastelee sitä, miten vuorovaikutuksen prosessit tuottavat ja uusintavat niitä sosiaalisia rakenteita – yhteistyö- tai ristiriitahakuisia – jotka muokkaavat toimijoiden identiteettejä ja intressejä ja toimijoiden aineellisen ympäristön merkitystä.⁴⁹

⁴⁶ Donnelly 2002, 98–99.

⁴⁷ Ks. esim. Sikkink 1993.

⁴⁸ Fierke 2002, 332.

⁴⁹ Wendt 1995, 81. ”To analyze the social construction of international politics is to analyze how processes of interaction produce and reproduce the social structures – cooperative or conflictual – that shape actors’ identities and interests and the significance of their material contexts.” Käännös minun, kuten muutkin käännökset tässä työssä.

Wendtin mukaan sosiaaliset rakenteet koostuvat kolmesta osasta: jaetusta tiedosta, aineellisista resursseista ja käytännöistä. Ensinnäkin, toimijoiden jaettu tieto – tai jaetut odotukset, tai jaetut käsitykset – määrittelee toimijoiden roolit ja suhteet annetussa tilanteessa. Esimerkiksi turvallisuuskonfliktille on sosiaalinen rakenne, jossa valtiot suhtautuvat toisiinsa epäluuloisesti ja varautuvat muiden valtioiden hyökkäykseen. Turvallisuuskonfliktissa jaettu käsitys siis on, että kuka tahansa voi hyökätä mihin tahansa milloin vain. Toiseksi, aineelliset resurssit ovat osa sosiaalisia rakenteita. Aineelliset resurssit saavat kuitenkin *merkityksensä* ihmisten toiminnalle vain edellä mainitun jaetun tiedon rakenteen kautta. Tästä syystä esimerkiksi Yhdysvallat saattaa pitää uhkana Pohjois-Korean muttei Britannian ydinaseita. Kolmanneksi, sosiaaliset rakenteet ovat olemassa käytännöissä. Käytäntö on prosessi, jossa toimijat määrittelevät jatkuvasti itseään, toisiaan ja sosiaalista rakennetta. Esimerkiksi kylmä sota oli tällainen käytäntö.⁵⁰

Sosiaalisen rakenteen kolmiosaisesta määritelmästä seuraa, että toimijat ja rakenteet muodostavat toisensa. Rakenteita ei siis ole olemassa ilman toimijoiden tiedollisia käytäntöjä.⁵¹ Toimijat luovat ja toteuttavat kestävätkin sosiaaliset rakenteet – kuten suvereniteetin – kanssakäymisen ja käytäntöjen kautta.⁵²

Konstruktivistinen näkemys ihmisoikeuksista ja suvereniteetista muistuttaa Mervyn Frostin normatiivisen teorian piirtämää kuvaa. Konstruktivismia ja normatiivista teoriaa ei voikaan erottaa toisistaan erillisiksi kategorioiksi, vaan monet konstruktivistisen lähestymistavan teoriat – erityisesti kriittistä teoriaa lähellä olevat ajatusrakennelmat – ovat samalla normatiivisia. Frostkin on konstruktivistisi siinä mielessä, että hän näkee suvereniteetin eräänlaisena intersubjektiivisesti rakennettuna instituutiona, joka pysyy ennallaan tai muuttuu vuorovaikutuksen kautta. Epistemologisesti konstruktivistinen teoria on kuitenkin lähempänä positivismia kuin normien ja etiikan kysymyksiin keskittyvä normatiivinen teoria. Tästä syystä konstruktivistinen tutkimusote poikkeaa Frostin ajattelusta myös kysymyksenasettelultaan. Instituutioiden arvojen sijaan konstruktivisteja kiinnostaa instituutioiden koostumus ja toiminta: millaisten käytäntöjen kautta ne rakentuvat? Miten ne vaikuttavat toimijoiden identiteetteihin ja intresseihin?⁵³ Ainakin wendtiläinen, perinteinen konstruktivismi on lähempänä deskriptiota kuin preskriptiota:

⁵⁰ Wendt 1995, 73–74.

⁵¹ Price & Reus-Smit 1998. 267.

⁵² Wendt 1992, 406.

⁵³ Ks. esim. Adler 1997, 332.

Konstruktivisteilla on normatiivinen intressi edistää sosiaalista muutosta, mutta he tekevät niin yrittämällä selittää, miten näennäisesti luonnolliset sosiaaliset rakenteet, kuten oma apu tai kylmä sota, ovat käytäntöjen tuottamia.⁵⁴

Kuten sanottu, Frost perustelee suvereniteettinorminsa olemassaoloa sillä, että suvereniteettinormi kuuluu modernin valtion diskurssiin. Valtiot ovat yhtä mieltä siitä, että suvereenien valtioiden järjestelmän säilyttäminen on hyvä, ja muiden valtioiden asioihin puuttuminen ei ole suotavaa. Konstruktivismin kuva suvereniteetista on monisyisempi. Konstruktivistien mukaan suvereniteettikin on sosiaalinen rakenne, jolla on kolme edellytystä: jaettu tieto, aineelliset resurssit ja käytännöt.⁵⁵ Suvereniteetin tapauksessa jaettu tieto on ymmärrys siitä, että muutkin valtiot ovat suvereenia. Valtio ei voi ”yksin” olla suvereeni, vaan saadakseen suvereenin oikeudet sen tulee myös tunnustaa muilla olevan samat oikeudet.⁵⁶ Suvereniteettia tuottavat aineelliset resurssit voivat olla melkein mitä tahansa asioita, joiden kautta valtiot merkityksellistävät suvereniteettiaan: ase- tai poliisivoimia, lippuja, maa-alueita, suurlähetystöjä. Tärkein suvereniteetin määrittäjä ovat kuitenkin käytännöt, joiden kautta suvereniteetin instituutio rakentuu. Valtiot verottavat omia ‘kansalaisiaan’ mutteivät muita, suojelevat markkinoitaan ‘tuontitavaroilta’ – ja jaottelevat sodat ‘sisällissotiin’ ja muihin sotiin.⁵⁷ Tämänkaltaisten käytäntöjen kautta valtiot uusintavat jatkuvasti sitä, millainen sosiaalinen rakenne suvereniteetti on. Valtiot muokkaavat suvereniteettia ja suvereniteetti muokkaa valtioita. Rakenne ja toimijat muodostavat toinen toisensa.⁵⁸

Konstruktivistisesta perspektiivistä maailmaa tarkastelevat tutkijat näkevät ihmisoikeudet normeina, jotka muokkaavat käytäntöjen kautta kansainvälisen järjestelmän sosiaalisia rakenteita. Sekä ihmisoikeudet että suvereniteetti ovat ‘sosiaalisia faktoja’, jotka ovat olemassa vain siksi, että ihmiset uskovat niiden olevan olemassa.⁵⁹ Kuitenkin siinä missä Frostin normatiivinen teoria pitää ihmisoikeuksia suvereniteetin kanssa yhteismitallisena normina, konstruktivistisen näkökulman mukaan ihmisoikeudet ovat pikemminkin osa niitä käytäntöjä ja intersubjektivisiä käsityksiä, jotka

⁵⁴ Wendt 1995, 74. ”Constructivists have a normative interest in promoting social change, but they pursue this by trying to explain how seemingly natural social structures, like self-help or the Cold War, are effects of practice.”

⁵⁵ Wendt 1995, 73–74.

⁵⁶ Wendt 1992, 412.

⁵⁷ Emt. 413.

⁵⁸ Wendt 1995, 77.

⁵⁹ Finnemore & Sikkink 2001, 393.

muodostavat suvereniteetin instituution. Konstruktivisteille ihmisoikeudet ovat 'vain' normi, mutta suvereniteetti on sosiaalinen rakenne, siis instituutio.⁶⁰ Kathryn Sikkink kiteyttää suhteen näin:

Jos suvereniteetti on käytäntöjen myötä vahvistuva joukko jaettuja käsityksiä ja odotuksia valtion auktoriteetista, niin suvereniteetin muutos tapahtuu käsitysten ja käytäntöjen muutoksen kautta. Tässä mielessä ihmisoikeuslain ja -politiikan laajentuminen sotienjälkeisenä aikana merkitsee tietoista, kollektiivista yritystä muuttaa näitä jaettuja käsityksiä ja käytäntöjä.⁶¹

Verrattuna esimerkiksi Alexander Wendtiin (tai Mervyn Frostiin), Kathryn Sikkinkin ajattelu on huomattavasti vähemmän valtiokeskeistä. Sikkinkin mukaan hallitustenvälisillä järjestöillä ja kansainvälisillä ihmisoikeusjärjestöillä on ollut merkittävä rooli suvereniteetin muutoksessa. Ihmisoikeusjärjestöt ovat nostaneet esiin valtioiden ihmisoikeusloukkauksia. Näitä on voitu käsitellä hallitustenvälisissä järjestöissä, joissa muut valtiot ovat voineet vaatia loukkauksille selityksiä. Syytetyt valtiot ovat puolestaan pyrkineet oikeuttamaan käytäntönsä. Tässä prosessissa suvereniteetin sisältö on hitaasti muuttunut suuntaan, jossa ihmisoikeuksilla on yhä enemmän painoarvoa.⁶²

Suvereniteetin muutokseen keskittymisen heikkous on siinä, että se ottaa toimijoiden intressit annettuina. Näin tämä lähestymistapa jättää huomiotta toisen konstruktivistisen näkökulman ihmisoikeuksiin: miten ihmisoikeusnormit muuttavat valtioiden identiteettejä, ja sitä kautta niiden intressejä.⁶³ Esimerkiksi Yhdysvaltojen kansalliseen identiteettiin tuntuu kuuluvan valtion rooli määrätynlaisten ihmisoikeuksien puolustajana maailmalla.⁶⁴ Toisaalta valtion identiteetti myös mahdollistaa yhdenlaisen politiikan samalla, kun se sulkee toisenlaisen pois. Jos esimerkiksi toimijan identiteettiin kuuluu, että 'me' olemme parempia kuin muut, imperialismi on oikeutettua. Jos vallitseva normi taas on, että kaikki ovat samanarvoisia, imperialismi menettää perustansa.⁶⁵

Identiteetti onkin konstruktivistien mukaan keskeinen valtioiden toimintaa selittävä tekijä. Teoria perustuu ajatukseen valtiosta toimijana, joka pohjimmiltaan koostuu yksilöistä. Kuten muillakin

⁶⁰ Schmitz & Sikkink 2002, 521.

⁶¹ Sikkink 1993, 414. "If sovereignty is a shared set of understandings and expectations about the authority of the state and is reinforced by practices, then a change in sovereignty will come about by transforming understandings and practices. In this sense, the expansion of human rights law and policy in the postwar period represented a conscious, collective attempt to modify this set of shared understandings and practices."

⁶² Ibid.

⁶³ Adler 1997, 332.

⁶⁴ Tämä on pääteltävissä esimerkiksi maan hallinnon viime aikoina usein toistamasta fraasista "Yhdysvallat ei kiduta", jonka tarkoitus lienee vahvistaa tätä identiteettiä. Ihmisoikeusretoriikkaa on kuultu myös mm. maan johdon Kuuba-lausunnoissa.

⁶⁵ Crawford 2002, 114.

yksilöiden joukoilla, myös valtiolla on kollektiivinen identiteettinsä. Valtio on Rodney Bruce Hallin määritelmän mukaan ”kansalaistensa kollektiivisen identiteetin byrokraattis-institutionaalinen ilmentymä.”⁶⁶ Valtion identiteetti muodostuu kansalaisten kollektiivisesta identiteetistä, mutta toisaalta kansalaisen yksilöllinen identiteetti rakentuu osana kollektiivista identiteettiä. Saksalla on tietty kollektiivinen identiteetti joukkona ihmisiä, jotka mieltävät itsensä saksalaisiksi. Toisaalta nämä yksittäiset saksalaiset rakentavat identiteettiään nimenomaan saksalaisina, erotuksena esimerkiksi puolalaisiin.⁶⁷ Suomalaiset rakentavat suomalaisuuttaan erottautumalla venäläisistä, kuten Vilho Harle ja Sami Moisio ovat osoittaneet.⁶⁸ Koska valtio on enemmän kuin joukko poliittisen yhteenkuuluvuuden yhdistämiä kansalaisia, valtion toimintaa ei voida selittää puhtaan rationaalisen laskelmoinnin perusteella. Valtion kollektiivinen käsitys itsestään vaikuttaa sen käyttäytymiseen kansainvälisesti.⁶⁹

Alexander Wendtin määritelmän mukaan identiteetti on ”[...] yksikötason ominaisuus, joka perustuu toimijan käsitykseen itsestään” ja joka vaikuttaa toimijan motiiveihin ja käyttäytymiseen.⁷⁰ Itseymmärryksen lisäksi identiteetin kannalta on olennaista se, millaisena muut toimijan mieltävät. Identiteetti rakentuu itsen ja toisen käsityksistä; sisäisestä ja ulkoisesta rakenteesta.⁷¹ Valtion identiteetillä on kaksi puolta: korporatiivinen ja sosiaalinen. Korporatiivinen identiteetti pitää sisällään toimijan luontaiset, pysyvät ominaisuudet, joista sen yksilöys muodostuu. Valtion tapauksessa näitä ovat esimerkiksi maa-alue, kansalaiset ja instituutiot, joiden kautta kansalaisten on mahdollista toimia yhteisönä. Sosiaalinen eli kollektiivinen identiteetti merkitsee puolestaan valtioiden itselleen rakentamaa identiteettiä sellaisena kuin muut valtion näkevät, eli sosiaalisen objektin identiteettiä. Juuri sosiaalisen identiteettinsä kautta valtio voi kollektiivina hahmottaa, ”keitä me olemme” ja miten annetussa tilanteessa tulee toimia.⁷² Sosiaalinen identiteetti rakentuu toimijoiden vuorovaikutuksessa, jossa kukin toimija reagoi toisen toimiin. Vuorovaikutuksen jatkuessa toimijoille muodostuu vakaa käsitys siitä, millaisia muut toimijat ovat ja minkälaista käyttäytymistä niiltä voidaan odottaa.⁷³

⁶⁶ Hall 1999, 27. ”The state is just the rational, bureaucratic, institutional manifestation of societal collective identity.”

⁶⁷ Emt. 35.

⁶⁸ Harle & Moisio 2000, 36–37.

⁶⁹ Hall 1999, 27.

⁷⁰ Wendt 1999, 224.

⁷¹ Ibid.

⁷² Wendt 1994, 385.

⁷³ Wendt 1992, 405–406.

Valtion täytyy tietää kuka on ennen kuin se voi tietää, mitä haluaa. Wendtin mukaan intressit edellyttävät identiteettiä. Toimija ajaa subjektiivisia intressejään, sillä toimimalla niiden mukaisesti se uskoo toteuttavansa identiteettiään. Subjektiiviset intressit ovat valtion mieltymyksiä tai 'haluja'.⁷⁴ Lene Hansen sanookin ulkopoliittikan olevan identiteetin ja politiikan suhteuttamista toisiinsa.⁷⁵ Myös Rodney Bruce Hallin mukaan toimijoiden intressejä voidaan selittää niiden pyrkimyksellä identiteettinsä säilyttämiseen ja ilmaisemiseen. Koska kollektiivista identiteettiä uhkaavat tekijät ovat uhka myös yksilön omalle identiteetille, yksilöiden intressissä on myös kollektiivisen identiteetin puolustaminen ja edistäminen. Siinä missä tahto valtaan on vain joidenkin toimijoiden intressissä, tahto identiteettiin on yhteinen sekä kaikille yksilöille että kaikille valtioille kollektiivisen identiteetin ilmentyminä.⁷⁶

3. KANSANMURHAN VASTAINEN NORMI JA KANSANMURHAREGIIMI

Ihmisoikeuksien ympärille rakennettua normien, instituutioiden ja sopimusten kokonaisuutta on pidetty malliesimerkkinä kansainvälisestä regiimistä.⁷⁷ Osaksi tätä kokonaisuutta on muodostunut regiimi ehkäisemään kansanmurhia ja saattamaan niihin syylliset vastuuseen teoistaan. Joukkotuhontasopimus on tämän regiimin näkyvin osa.

3.1. Ihmisoikeusnormeista regiimiin

Stephen Krasnerin määritelmän mukaan kansainvälinen regiimi on ”joukko implisiittisiä tai julkilausuttuja periaatteita, normeja, sääntöjä ja päätöksentekomenettelyjä, joiden kohdalla toimijoiden odotukset yhtenevät jollain kansainvälisten suhteiden alueella”.⁷⁸ Regiimin olemassaolo edellyttää siis Krasnerin mukaan kaikkia neljää elementtiä, abstrakteista periaatteista aina konkreettisiin sääntöihin ja päätöksentekoproseduureihin saakka. Regiimin määritelmä sisältää myös

⁷⁴ Wendt 1999, 231–232.

⁷⁵ Hansen 2006, 28.

⁷⁶ Hall 1999, 38. *will-to-manifest-identity*.

⁷⁷ Ks. esim. Evans 1996 & 2005, Vincent 1986, Donnelly 1993 & 1986.

⁷⁸ Krasner 1982, 186. ”[...] sets of implicit or explicit principles, norms, rules, and decision-making procedures around which actors' expectations converge in a given area of international relations.”

ajatuksen pitkäjänteisyydestä, pysyvyydestä ja etäisyydestä päivänpolitiikkaan; regiimi ei Krasnerin mukaan voi olla väliaikainen järjestely, joka muuttuu aina kun valtasuhteet tai valtioiden intressit muuttuvat. Tämän vuoksi myöskään kaikki kansainväliset sopimukset eivät välttämättä muodosta regiimejä. Regiimin ajatukseen kuuluu, että valtiot eivät käytä sitä pelkästään välineenä omien lyhyen tähtäimen etujensa ajamiseen.⁷⁹

Stephen Krasnerin mukaan regiimeillä on merkitystä kansainvälisessä politiikassa, sillä ne vaikuttavat toimijoiden käyttäytymiseen ja toiminnan tuloksiin. Hän näkee regiimit eräänlaisina välikappaleina tai muuttujina valtioiden toiminnan syiden ja seurausten välillä.⁸⁰ Krasnerin neorealisticen näkökannan mukaan regiimit ovat toimineet voimakkaimpien valtioiden etujen mukaan, ja esimerkiksi ihmisoikeusregiimi on ollut tehokas vain silloin, kun sen toiminta on ollut voimakkaiden valtojen intressissä.⁸¹ Tällainen käsitys normien asemasta ei sinänsä vastaa konstruktivismiin edellä kuvattua näkökulmaa – eikä omaani – mutta käytän silti seuraavassa Krasnerin regiimin käsitettä ottamatta kantaa hänen muihin ajatuksiinsa.

Kuten sanottu, myös universaalien ihmisoikeuksien edistämiseksi on rakennettu kansainvälinen regiimi.⁸² Ihmisoikeusregiimistä löytyvät Krasnerin edellyttämät periaatteet, normit, säännöt ja päätöksentekoproseduurit. Ihmisoikeuksien periaatteista on muodostunut tiettyjä kansainvälisesti hyväksytyjä normeja.⁸³ Säännöt on kirjattu kansainvälisiin ihmisoikeusinstrumentteihin, kuten valtioita sitoviin sopimuksiin. Päätöksenteko tapahtuu pääosin YK:ssa ja sen alaisissa toimielimissä, ja jossain määrin myös alueellisissa järjestöissä sekä tuomioistuimissa.⁸⁴

Juuri ihmisoikeusregiimin luonne voi tarjota selityksen epäsuhtaan, joka vallitsee sanojen ja tekojen välillä kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa. Ihmisoikeusnormeja pidetään arvossa, mutta silti kansainvälinen yhteisö jättää puuttumatta räikeisiin ihmisoikeusloukkauksiin.⁸⁵ Ruandan kansanmurhan herättämä paheksunta ei muuttunut kansainvälisen yhteisön määrätietoiseksi

⁷⁹ Emt. 186–187.

⁸⁰ Emt. 189–193. Krasnerin hankalasti suomennettava termi on *intervening variable*

⁸¹ Krasner, Stephen D. (1993) *Sovereignty, Regimes, and Human Rights*. teoksessa Volker Rittberger (toim.) *Regime Theory and International Relations*. Oxford: Clarendon Press. cit. Schmitz & Sikkink 2002, 523.

⁸² Tästä on kirjallisuudessa varsin laaja yhteisymmärrys. Ks. esim. Evans 1996 & 2005, Vincent 1986, Donnelly 1986 & 1993.

⁸³ Ks. esim. Frost 1996, 111; Finnemore & Sikkink 1998.

⁸⁴ Donnelly 1986, 608–613; Baehr & Castermans-Holleman 2004, 101–111.

⁸⁵ Evans 1996, 14. Ks. myös esim. Stohl 1987. Toisaalta Donnellyn (2002) mukaan tämä on muuttumassa ainakin kansanmurhien osalta.

toiminnaksi. EU:n rajoille kuolee vuosittain satoja unioniin pyrkiviä afrikkalaisia, mutta tämä ei kirvoita muilta valtioilta toimenpiteitä. Jack Donnellyn mukaan ihmisoikeusregiimiä ovatkin luonnehtineet vahvat periaatteet ja normit, mutta heikot päätöksentekomenettelyt. Hänen mukaansa kansainvälinen ihmisoikeusregiimi on luonteeltaan melko vahva ihmisoikeuksia edistävä järjestelmä, mutta sen heikkous on sääntöjen täytäntöönpanossa. Tämä on ollut tietoisten poliittisten valintojen tulosta. Donnellyn mukaan regiimien muoto ja tehokkuus ovat yleensäkin kiinni siitä, mitä regiimin rakentajat ovat halunneet, kuka regiimiä on kannattanut ja kuka vastustanut. Hieman kuin muillekin tuotteille, myös regiimille on aina olemassa vaihtelevassa määrin kysyntää ja tarjontaa. Niinpä ihmisoikeusregiimikin on historian tuote, joka heijastaa aikaansa: regiimiä ovat kenties sysänneet eteenpäin maailmansodat, mutta toisaalta sitä ovat saattaneet jarruttaa kylmän sodan jähmeät asetelmat.⁸⁶

Kansainvälisiä ihmisoikeusinstrumentteja on tullut määrällisesti koko ajan lisää viime vuosikymmenien ajan, ja sopimukset ratifioineiden valtioiden määrä on kasvanut.⁸⁷ Kvantitatiivis-juridisesti tarkasteltuna ihmisoikeuksien voidaan siis väittää edenneen. Juridiikan ja politiikan välinen raja on kuitenkin kansainvälisellä tasolla yhtä häilyvä kuin kansallisestikin. Käytännön ihmisoikeuspolitiikan tutkimus on osoittanut, että sopimusten ratifiointi ei vielä sinänsä saa valtiota noudattamaan ihmisoikeuksia. Esimerkiksi Emilie Hafner-Burtonin ja Kiyotero Tsutsuin tutkimuksesta käy ilmi, että ihmisoikeusinstrumenttien ratifiointi luo "tyhjien lupauksen paradoksin", joka saattaa joissakin valtioissa johtaa jopa ihmisoikeuskäytäntöjen heikkenemiseen tai sorron pahenemiseen.⁸⁸ Eric Neumayer päätyy samaan johtopäätökseen tutkimuksessaan ihmisoikeussopimusten ratifioimisen ja ihmisoikeustilanteen korrelaatiosta.⁸⁹ Kansainvälisten ihmisoikeusjuristien (ja konstruktivistien) kannalta lohdullista Hafner-Burtonin ja Tsutsuin tutkimuksessa on kuitenkin se, että ihmisoikeuksien kansainvälisen legitimitetin koheneminen luo usein hallituksille paineita parantaa ihmisoikeuskäyttämistään.⁹⁰ Neumayerin mukaan

⁸⁶ Donnelly 1986, 613–614. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen tähtäävä sopimusjärjestelmä on esimerkki regiimistä, jolle on viime vuosina ollut kysyntää. Samalla esimerkiksi ydinasevarustelun hillitsemiseen tähtäävä regiimin herättämä kiinnostus on ollut vähenemään päin.

⁸⁷ YK 2008.

⁸⁸ Hafner-Burton & Tsutsui 2005, 1401–2.

⁸⁹ Neumayer 2005.

⁹⁰ Hafner-Burton & Tsutsui 2005. Tästä hyvä esimerkki on myös Yhdysvaltain korkeimman oikeuden syksyn 2005 päätös, jossa oikeus kielsi alaikäisten rikoksentehtäjäiden teloittamisen kansainväliseen oikeuskäytäntöön vedoten.

sopimuksen ratifioiminen voi vähentää ihmisoikeusrikkomuksia, jos valtiossa on jo valmiiksi demokraattinen järjestelmä ja kansalaisilla on yhteyksiä kansainvälisiin kansalaisjärjestöihin.⁹¹

Vaikka sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määrä että sopimukset ratifioineiden valtioiden määrä ovat kasvaneet huomattavasti, toimeenpanoelimitys kehitys on ollut verkkaisempaa. YK:n ihmisoikeustoimikunta muuttui ihmisoikeusneuvostoksi vuonna 2006 toteutetun YK-reformin jälkeen, mutta uudelle toimielimelle ei ole suotu enempää toimeenpanovaltaa kuin edeltäjälleenkään. Neuvosto on yhä riippuvainen 47 jäsenvaltionsa poliittisista suhdanteista. Uudistuksen merkittävimpänä osana pidettiin sitä, että ihmisoikeuksia rikkovien valtioiden on entistä vaikeampi päästä neuvoston jäseniksi.⁹² YK:n toinen tärkeä ihmisoikeuselin, ihmisoikeuskomitea, ei muuttunut järjestön uudistuksen yhteydessä. Komitean tehtävänä on seurata ihmisoikeussopimusten soveltamista maissa, jotka ovat allekirjoittaneet vuoden 1966 kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimuksen. Näidenkään valtioiden kohdalla komitealla ei ole minkäänlaista toimeenpanovaltaa.⁹³

Joitakin merkittäviä laadullisia muutoksia ihmisoikeusregiimissäkin on viime vuosikymmeninä kuitenkin tapahtunut. Eri maiden konflikteissa tehtyjen rikosten selvittämiseksi on perustettu väliaikaisia ns. ad hoc -tuomioistuimia käsittelemään ihmisoikeusloukkauksia ja sotarikoksia konfliktien tai sortohallitusten valtakausien jälkeen. Tärkeimpiä uusia pysyviä instituutioita maailman ihmisoikeusregiimissä on kansainvälinen rikostuomioistuin ICC (*International Criminal Court*), jonka peruskirja astui voimaan 2002. Tuomioistuin poikkeaa Donnellyn mainitsemista toimeenpanoelimistä siinä, että se on huomattavasti vähemmän riippuvainen valtioiden poliittisista intresseistä ja käyttäytymisestä. ICC voi nostaa syytteen paitsi asianosaisen valtion, myös YK:n turvallisuusneuvoston tai ICC:n oman syyttäjän aloitteesta. Lisäksi tuomioistuimen uskottavuutta parantaa, että se nostaa syytteitä yksilöitä vastaan, ja syytteiden konkreettisena seurauksena syytetyillä on todellinen mahdollisuus joutua vankilaan.⁹⁴ Näiden kansainvälisten kehityskulkujen lisäksi on mainittava yksittäisten valtioiden toimet ns. universaalien toimivallan edistämiseksi. Universaalien toimivallan nojalla yksittäinen valtio tai kansalainen voi haastaa tavallisessa

⁹¹ Neumayer 2005, 950.

⁹² HS 2006a.

⁹³ YK 2001b.

⁹⁴ Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö (2002). ICC:n potentiaalisesta tehokkuudesta ihmisoikeusregiimin toimeenpanoelimenä todistaa esimerkiksi Yhdysvaltojen pyrkimys saada aikaan kahdenvälisiä sopimuksia, joiden nojalla muut valtiot sitoutuvat olemaan luovuttamatta amerikkalaisia sotilaita ICC:n oikeudenkäynteihin. Yhdysvaltojen hallinto on ilmoittanut, että se epäilee ICC:tä käytettävän ”poliittisiin” tarkoituksiin.

tuomioistuimessa oikeuteen henkilön, joka on tehnyt rikoksia ihmisyyttä vastaan ulkomailla. Esimerkiksi Belgia on soveltanut tällaista lainsäädäntöä, ja Espanjassa universaali toimivalta oli vähällä johtaa Chilen entisen johtajan Augusto Pinochet'n joutumiseen oikeuteen.⁹⁵ Suomessa universaalia toimivaltaa sovellettiin ilmeisesti ensimmäistä kertaa Ruandan kansanmurhaan osallistumisesta epäillyn miehen pidätyksessä ja keväällä 2007 alkaneessa esitutkinnassa. Universaali toimivalta on jo käytännössä rajoittanut sellaisten henkilöiden matkustelua, joilla on syytä pelätä joutuvansa tilille menneistä rikkomuksista. Heihin kuuluu esimerkiksi Yhdysvaltain entinen ulkoministeri Henry Kissinger.⁹⁶

3.2. Kansanmurhan vastainen normi ja kansanmurharegimi

Kansanmurhan vastainen kansainvälinen normi on looginen jatko ajatukselle, että jokaisella ihmisellä on oikeus elämään ja oikeus olla tulematta sattumanvaraisesti tapetuksi. Oikeus elämään on puolestaan perustavimpia kansainvälisesti tunnustettuja ihmisoikeusnormeja.⁹⁷ Normi ei kuitenkaan ole loppuun asti kehittynyt. Loogiseen päätepisteeseensä vietynä elämän kunnioittamisen normi nimittäin tarkoittaisi, että valtion pitäisi luoda puitteet sille, että kansalaisilla on mahdollisuus elää pitkään eikä kuolla ennaikaisesti tauteihin tai nälkään – valtion ei pitäisi antaa kansalaistensa kuolla suotta. Näin pitkälle menevä positiivinen ihmisoikeusnormi⁹⁸ lienee vielä utopiaa.⁹⁹

⁹⁵ Amnesty International 2001.

⁹⁶ Ks. esim. Hitchens 2001, xx–xxi, 130. Tämän tutkimuksen kannalta on sivumennen kiinnostavaa, että Hitchensin (2001, 44–54) mukaan Kissinger oli osaltaan myötävaikuttamassa Itä-Pakistanissa 1971 tapahtuneeseen ns. Awami-kansanmurhaan, jossa Pakistanin armeijan joukot tappoivat 500 000 – 3 000 000 bangladeshilaissiviiliä ja joka johti Intian edellä mainittuun humanitaariseen väliintuloon.

⁹⁷ Esim. YK:n ihmisoikeuskomitean mukaan oikeus elämään on perustavanlaatuisen kansainvälinen normi, jota ei saa rikkoa edes poikkeustilassa. Ks. alla, s. 22. Tässä yhteydessä en viittaa esimerkiksi yhdysvaltalaiseen aborttikeskusteluun, jossa 'oikeutta elämään' (*right to life*) käytetään hieman eri merkityksessä kuin kansainvälisessä ihmisoikeuskeskustelussa.

⁹⁸ Positiiviset ihmisoikeudet ovat oikeuksia, joiden toteutuminen vaatii valtiolta aktiivisia toimenpiteitä yksilöiden hyväksi. Negatiiviset oikeudet puolestaan edellyttävät, ettei valtio puutu yksilöiden asioihin. Esimerkiksi sananvapaus on tällainen ihmisoikeus.

⁹⁹ Yhtään valtion suorittamaa humanitaarista interventiota ei ole vielä perusteltu sillä, että intervention kohdemaassa keskimääräinen odotettu elinikä on kohtuuttoman lyhyt, tai että siellä on poikkeuksellisen paha aids-epidemia. Tämä tehtävä on jätetty humanitaarisille järjestöille, joiden toiminta tosin perustuu käytännössä aina siihen, että kohdemaan hallitus hyväksyy järjestön läsnäolon. Robert Jackson (1990) ehdottaa asiantilan pysyväksi korjaamiseksi teollisuusmaiden kollektiivista humanitaarista interventiota, jonka jälkeen kehitysmaat otettaisiin uudelleen eräänlaisiksi puoli-siirtomaiksi.

Negatiivinen kansainvälinen normi on kuitenkin olemassa: valtioiden odotetaan pidättäytyvän omien kansalaistensa tappamisesta.¹⁰⁰ Mervyn Frostin normatiivista teoriaa mukaillen voidaan väittää tämänkin normin näkyvän kansainvälisessä politiikassa siten, että hallitus joutuu keksimään selityksiä, jos muut valtiot syyttävät sitä kansalaisten oikeudettomasta tappamisesta tai suojelemisen puutteesta. Yksilötasolla tuore esimerkki tästä on toimittaja Anna Politkovskajan tapaus syksyltä 2006, jossa ulkovallat peitellysti syyttivät Venäjän viranomaisia siitä, että ne olivat ainakin sallineet Politkovskajan murhan tapahtua. Venäjän presidentti Vladimir Putin joutui selittämään, että murhasta koitui Venäjälle enemmän harmia kuin Politkovskajan kriittisistä kirjoituksista.¹⁰¹ Koko keskustelua tuskin olisi käyty, ellei oikeus elämään olisi saavuttanut normin asemaa kansainvälisessä kanssakäymisessä. Normin kannalta on merkittävää, että myös valtiot ja esimerkiksi EU vaativat Venäjältä selvitystä Politkovskajan murhasta – eivät vain yksittäiset kansalaiset ja kansalaisjärjestöt.¹⁰²

Kansanmurhan vastainen normi syntyy, kun oikeuden elämään laajentaa käsitteellisesti koskemaan yksittäisten yksilöiden lisäksi yksilöiden joukkoja. Valtiot joutuvat vähintäänkin selittelemään kansanryhmien tappamista. Jack Donnellyn mukaan kansanmurhan vastainen normi perustuu laajaan poliittiseen yhteisymmärrykseen, jonka mukaan kansanmurha on moraalisesti väärin. Donnelly väittää, että tämä konsensus ei ole sidottu mihinkään tiettyyn uskonnolliseen, filosofiseen tai moraaliseen doktriiniin, vaan kyse on koulukunnat ylittävästä poliittisesta yhteisymmärryksestä.¹⁰³ Konsensuksesta kirjoittavat myös Tim Dunne ja Daniela Kroslak, joiden mukaan kansainvälisessä yhteisössä on syntynyt kansanmurhan vastainen normatiivinen yksimielisyys, joka on huomattavasti muita ihmisoikeusregiimin periaatteita kiistattomampi.¹⁰⁴ Michael Walzer viittaa juuri tähän rajoittaessaan oikeutetun humanitaarisen intervention ”väärinkäytöksiin, jotka järkyttävät ihmiskunnan omaatuntoa”.¹⁰⁵ Walzerin mukaan kyse ei voi olla

¹⁰⁰ Eräänlaisena poikkeuksena normiin voidaan pitää oikeusprosessin kautta annettua kuolemantuomiota, josta teollisuusmaatkaan eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen. Kuolemantuomio on voimassa mm. Japanissa ja Yhdysvalloissa. Poikkeus tunnustetaan myös Kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimuksessa, jonka oikeutta elämään käsittelevässä kuudennessa artiklassa mainitaan erikseen, että valtio voi langettaa kuolemantuomion vakavimmista rikoksista. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, Art. 6: 2.

¹⁰¹ HS 2006b.

¹⁰² HS 2006c.

¹⁰³ Donnelly 2002, 100. Donnelly viittaa John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriaan.

¹⁰⁴ Dunne & Kroslak 2000. 40–41.

¹⁰⁵ Walzer 2000, 107–8. “Abuses that shock the conscience of humankind.”

asioista päättävien poliitikkojen omastatunnosta, vaan tavallisten ihmisten jokapäiväisessä elämässä hankkimasta moraalista vakaumuksesta. Vaikka humanitaarinen interventio ei ole ns. lakiparadigman mukainen, se voi olla oikeutettu, jos sen tarkoituksena on verilöylyn estäminen.¹⁰⁶

Kansainvälisenä periaatteena konsensus vahvistettiin viimeksi YK:n huippukokouksessa vuonna 2005. Valtionpäämiehet ympäri maailman hyväksyivät yksimielisesti kokouksen päätösasiakirjan, jonka mukaan jokaisella valtiolla on ”vastuu suojella” väestöään kansanmurhalta, sotarikoksilta, etnisiltä puhdistuksilta ja ihmisyyden vastaisilta rikoksilta. Kansainvälisen yhteisön tulee YK:n kautta käyttää tarpeellisia keinoja näiden rikosten ehkäisemiseksi. Jos rauhanomaiset keinot eivät riitä, eivätkä hallitukset itse pysty suojelemaan kansalaisiaan ihmisyyden vastaisilta rikoksilta, valtiot voivat päätösasiakirjan mukaan ryhtyä ”päättäväisiin yhteistoimiin” rikosten ehkäisemiseksi.¹⁰⁷ Suojeluvastuun käsite on lähtöisin suvereniteettia ja intervention periaatteita pohtineen komission ICISS:n vuonna 2001 julkaistusta raportista, jonka mukaan sotilaallinen väliintulo on hyväksyttävä toimenpide valtion toimien, toimettomuuden tai hajoamisen aiheuttaman ”suuren mittakaavan ihmishenkien menetyksen” tai etnisten puhdistusten välttämiseksi. Tällaisiin ihmishenkien menetyksiin komissio laskee joukkotuhontasopimuksen määritelmän täyttävät tilanteet, mutta myös joukkosurmat ilman varsinaista kansanmurha-aietta.¹⁰⁸

Miten tämä kansanmurhan vastainen konsensus näkyy kansainvälisessä käytännössä? Palaan Mervyn Frostin teoretisointiin normien vaikutuksesta kansainvälisessä politiikassa. Frostin normikategorioihin kuuluvat kansainvälisen lain normit. Hän väittää, että maailman valtioiden kesken on olemassa yhteisymmärrys siitä, että jonkinlainen kansainvälinen lainsäädäntö on hyvä asia. Tämä ei siis vielä tarkoita, että kansainvälinen oikeus olisi toimivaa tai ongelmattonta – ainoastaan, että modernin valtion diskurssiin kuuluu sisäänrakennettu oletus siitä, että tietyillä kanssakäymisen alueilla kansainvälinen oikeusjärjestys on parempi kuin täysin sääntelemätön ja epäjärjestelmällinen kansainvälinen kanssakäynti.¹⁰⁹

Tästä syystä valtiot ovat kirjanneet kansainväliseen ihmisoikeuslakiin ja ihmisoikeusinstrumentteihin erinäisiä muita normeja, joista yksi on edellä mainittu elämän kunnioittamisen normi, johon liittyy

¹⁰⁶ Ibid.

¹⁰⁷ YK 2005b. Art. 138 & 139. *responsibility to protect*.

¹⁰⁸ International Commission on Intervention and State Sovereignty 2001, 32–33.

¹⁰⁹ Frost 1996, 111.

kansanmurhan vastainen normi. Nämä normit kuuluvat frostilaisittain modernin valtion diskurssiin. Niiden ympärille on rakennettu oikeus elämään -regiimi, johon kuuluu osia eri ihmisoikeus-instrumenteista. Regiimin eri ilmentymät perustuvat useimmiten YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen kolmanteen artiklaan, jonka mukaan ”[k]ullakin yksilöllä on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen.”¹¹⁰ Vuonna 1948 laadittu julistus toimii pohjana useille sitoville ihmisoikeussopimuksille. Vuoden 1966 kansalaisoikeuksien ja poliittisten oikeuksien kansainvälisen yleissopimuksen (KP-sopimuksen) kuudennessa artiklassa oikeus elämään vahvistetaan näin: ”Jokaisella ihmisellä on synnynnäinen oikeus elämään. Tämä oikeus on suojattava lailla. Keltään ei saa mielivaltaisesti riistää hänen elämänsä.”¹¹¹ Kansainvälisen yhteisön konsensus elämän oikeutuksen normista näkyy oikeus elämään -regiimissä esimerkiksi siten, että yksikään KP-sopimuksen allekirjoittanut valtio ei ole tehnyt sopimuksen kuudenteen artiklaan varautunutta, joka kyseenalaistaisi periaatteen.¹¹²

YK:n ihmisoikeuskomitea on vahvistanut, että oikeus elämään on perustavanlaatuinen kansainvälisen lain normi, jota valtiot eivät voi sivuuttaa edes poikkeustilanteissa. Komitean mukaan tietyt ihmisoikeusvelvoitteet ovat luonteeltaan sitovia normeja, eli kansalais- ja poliittisten oikeuksien sopimuksen allekirjoittajat eivät voi missään olosuhteissa vedota poikkeustilaan perusteluna perustavanlaatuisten ihmisoikeuksien rikkomiselle.¹¹³

Kansanmurhakeskustelun kannalta olennaisin oikeus elämään -regiimiin kuuluva yksittäinen ihmisoikeusinstrumentti on joukkotuhontasopimus.

3.3. Joukkotuhontasopimus ja joukkotuhonnan määritelmä

Joukkotuhontasopimuksen¹¹⁴ olemassaolo selittää osaltaan sitä semanttista keskustelua, jota kansainvälisessä yhteisössä on käyty Darfurin tapahtumien ympärillä. Sopimuksen tausta on toisen maailmansodan holokaustissa, ja se on ensimmäisiä YK:ssa tehtyjä ihmisoikeussopimuksia. Sen

¹¹⁰ Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, Art. 3.

¹¹¹ Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. Art. 6:1.

¹¹² Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus.

¹¹³ YK 2001a.

¹¹⁴ On merkittävää, että alunperin *Genocide convention* -nimistä sopimusta suomeksi käännettäessä päädyttiin käyttämään joukkotuhonta-käsitettä kansanmurhan sijaan. Käsitteillä on erilaiset konnotaatiot, mutta sama sisältö – käytän tässä joukkotuhonta-sanaa sopimuksen yhteydessä ja kansanmurha-sanaa muissa yhteyksissä.

historia on sikäli mielenkiintoinen, että koko sopimuksen syntyminen on pitkälti yhden miehen työn tulosta. Puolalaisyntyinen, Yhdysvalloissa juristina toiminut Rafael Lemkin keksi ensin kansanmurha-käsitteelle englanninkielisen sanan *genocide* yhdistelemällä kreikan *genos*- ja latinan *cidere*-sanat, jotka tarkoittavat rotua ja tappamista. Sitten hän taivutteli vasta perustetun YK:n perustajavaltioiden delegaatit kannattamaan laatimaansa kansanmurhat tuomitsevaa julkilausumaa, ja lopulta myös 1948 solmimaan sitovan joukkotuhontasopimuksen, joka on alkukieliseltä nimeltään *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*.¹¹⁵

Joukkotuhontasopimuksen alkuvaiheet tukevat käsitystä siitä, että toisen maailmansodan tapahtumat olivat merkittävä sysäys ihmisoikeusregiimille. Lemkin näki sopimuksensa viestinä maailmalle, että kansainvälinen yhteisö ei tulisi enää sietämään natsi-Saksan juutalaisvainojen kaltaisia tekoja. Toisaalta Donnelly myös esittää, että poliittinen tahto joukkotuhontasopimuksen takana oli tuolloin huomattavasti voimakkaampi kuin myöhemmin. Kylmä sota vei huomion valtioiden sisäisistä asioista takaisin valtioiden välisiin konflikteihin.¹¹⁶ Rafael Lemkin sai kokea poliittisen tahdon hiipumisen jo sopimuksen alkuvuosina, kun hän yritti saada Yhdysvallat ratifioimaan sopimuksen, jota hän oli kiihkeästi ajanut ja jonka Yhdysvallat oli jo allekirjoittanut. Ratifiointi juuttui kongressin vastustukseen, sillä sieltä ei löytynyt kannatusta kansainväliselle lainsäädännölle ylipäättäen eikä etenkin joukkotuhontasopimukselle, jonka katsottiin olevan uhka valtion suvereniteetille. Yhdysvallat ratifioi sopimuksen vasta Ronald Reaganin kaudella sen jälkeen, kun Reagan tarvitsi positiivista julkisuutta Saksan-vierailunsa yhteydessä sattuneen, juutalaispiirit suuttaneen kömmähdyksen takia.¹¹⁷ Yhdysvallat teki sopimukseen kuitenkin varauksen, jonka mukaan sopimus ei voi velvoittaa sitä sellaisiin lainsäädäntö- tai muihin toimiin, jotka ovat sen perustuslain vastaisia. Useat maat, mukaanlukien Suomi, ovat kirjanneet sopimukseen vastalauseen, jonka mukaan tällainen varaus ei ole kansainvälisen oikeuskäytännön mukainen.¹¹⁸ Sudan liittyi joukkotuhontasopimukseen ilman varauksia lokakuussa 2003, ja sopimus astui Sudanin kohdalla voimaan tammikuussa 2004.¹¹⁹

¹¹⁵ Power 2002, 47–60.

¹¹⁶ Donnelly 1986, 616.

¹¹⁷ Power 2002, 161–163. Tämä on Samantha Powerin tulkinta, mutta omiaan tukemaan realistien ja neorealistien näkemyksiä, joiden mukaan ihmisoikeuspuhe on vain kyynistä valtaintressien peittelyä. Reagan laski seppeleen Länsi-Saksassa Bitburgin hautausmaalla toisen maailmansodan päättymisen 40-vuotispäivänä 5.5.1985. Bitburgiin oli haudattu 49 SS-upseeria, ja Reagan oli alun perin torjunut pyynnöt vierailla matkan yhteydessä myös holokaust-muistomerkeillä. Kahdeksassa amerikkalaiskaupungissa järjestettiin Reaganin-vastaisia mielenosoituksia vierailupäivänä. Ratifiointi astui voimaan 1987.

¹¹⁸ Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights 2007.

¹¹⁹ Ibid.

Joukkotuhontasopimuksen tulkinta herättää kansanmurhakeskustelujen kannalta kaksi keskeistä kysymystä: Millainen teko täyttää joukkotuhonnan tuntomerkit, ja millaisiin toimenpiteisiin muut valtiot voivat ryhtyä, jos jossain maailmankolkassa todetaan joukkotuhonnan olevan meneillään?

Joukkotuhonta määritellään sopimuksen toisessa artiklassa näin:

Tässä yleissopimuksessa tarkoitetaan joukkotuhonnalla jokaista seuraavaa tekoa, joka tähtää jonkin kansallisen, etnillisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittämiseen tässä sen ominaisuudessa joko kokonaan tai osittain:

- a) ryhmän jäsenten tappamista;
- b) vaikean ruumiillisen tai henkisen vamman aiheuttamista ryhmän jäsenille;
- c) ryhmän elinehtojen tahallista huonontamista tarkoituksella aikaansaada sen fyysillinen hävittäminen joko kokonaan tai osittain;
- d) toimenpiteiden toteuttamista, joiden tarkoituksena on syntyväisyyden ehkäiseminen ryhmän piirissä;
- e) lasten pakollista siirtämistä ryhmästä toiseen.¹²⁰

Sopimuksessa esitetty joukkotuhonnan määritelmä on tulkinnanvarainen ja kiistanalainen. Ensinnäkin sopimus koskee vain ”kansallisen, etnillisen, rodullisen tai uskonnollisen” ryhmän hävittämistä, eli poliittisten ryhmien tuhoaminen ei kuulu tämän sopimuksen määritelmään joukkotuhonnasta. Poliittiset ryhmät olivat mukana Lemkinin alkuperäisessä ehdotuksessa, mutta Neuvostoliitto vaati niiden poistamista määritelmän piiristä, sillä se pelkäsi syytöksiä 1930-luvun kulakkivainoista. Neuvostoliiton esittämällä kannalla oli muitakin tukijoita, sillä poliittisten ryhmien mukaan ottamisen pelättiin politisoivan koko sopimuksen ja rapauttavan perinteikkään kansainvälisen periaatteen, jonka mukaan valtioilla ei ole lupaa puuttua muiden valtioiden sisäisiin asioihin.¹²¹ Akateemiset kansanmurhatutkijat ovat ratkaisseet ongelman luomalla poliittisille kansanmurhille oman kategorian, *politicide*, joka ei kuitenkaan ole noussut yhtä yleiseen käyttöön kuin *genocide*.¹²²

¹²⁰ Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi. 1960. Käytän tässä virallista suomennosta, joka löytyy Suomen laista säädöskokoelman sopimussarjasta, koska Suomi on ratifioinut sopimuksen.

¹²¹ Dunne & Krosalak 2000, 29–31. Tämä periaate oli samoihin aikoihin kirjattu YK:n peruskirjaan järjestön perustavaksi teesiksi. Artikla 7: ”Mikään tämän peruskirjan määräys ei oikeuta Yhdistyneitä Kansakuntia puuttumaan asioihin, jotka olennaisesti kuuluvat jonkin valtion sisäiseen toimivaltaan, eikä velvoita jäseniä alistamaan tällaisia asioita tämän peruskirjan mukaan selvitettäviksi.”

¹²² Ks. esim. Harff 2003, Dunne & Krosalak 2000, Donnelly 2002. Näiden joukkosurmanimikkeiden lisäksi tutkija R.J.Rummel on kehittänyt käsitteen *democide*, johon kuuluu niin sopimusmääritelmän mukainen joukkotuhonta

Määritelmän muut ongelmat liittyvät kansanmurhan mittakaavaan ja tekijän kansanmurha-aikeeseen. Joukkotuhontasopimus ei ota konkreettista kantaa siihen, miten suuren ”ryhmän hävittäminen [...] kokonaan tai osittain” on kansanmurha. Käsitteen epämääräisyys johtaa tulkinnanvaraisuuteen ja tilanteisiin, joissa valtiot voivat kiistää kansanmurhan vedoten uhrien vähäiseen määrään. Eri tahot voivat toisaalta vedota myös siihen, että lukemattomat diktaattorit ovat pitkin maailmanhistoriaa pyrkineet hävittämään jonkun ryhmän ”osittain”, mikä laimentaa koko käsitteen kattamaan niin monenlaista joukkosurmaa, että sen merkitys kärsii.¹²³ Mittakaavan puuttuminen saattaa kuuden miljoonan uhrin holokaustin samaan kategoriaan kuin yhdeksän sadan uhrin Baha-joukkomurhan Iranissa.¹²⁴

Joukkotuhontasopimuksen sanamuoto tekee rangaistavaksi teot, jotka *tähtäävät* tietyn ryhmän tai sen osan hävittämiseen. Kansanmurhan täytyy toisin sanoen olla suunnitelmallinen, ja toisaalta sen ei tarvitse onnistua ollakseen kansanmurha. Juutalaisten ja muiden vähemmistöjen joukkotuhonta Saksassa 1940-luvulla oli siitä poikkeuksellinen kansanmurha, että se perustui tarkkoihin suunnitelmiin ja Adolf Hitlerin *Mein Kampf*issa julkaisemaan ideologiaan. On huomattavasti yleisempää, että kansanmurhan tekijät pyrkivät kiistämään tai peittämään kansanmurha-aikeensa. Toisaalta taas ‘vahingossa’ tapahtuva joukkosurma ei sopimuksen määritelmän mukaan ole joukkotuhontaa, esimerkkinä miljoonien Etelä-Amerikan atsteekki-intiaanien kuolema espanjalaisten valloittajien tuomiin tauteihin ja orjatyövoiman käyttöön 1400-luvun lopulla.¹²⁵

Joukkotuhontasopimus määrittelee joukkotuhonnan rikokseksi. Ratifioidessaan sopimuksen valtiot sitoutuvat tekemään joukkotuhonnasta kansallisessa lainsäädännössään rangaistavaa ja syyttämään ja tuomitsemaan joukkotuhontarikoksiin syylistyneet. Toisin kuin yleisesti luullaan, sopimus ei sisällä automaattista velvoitetta puuttua joukkotuhontaan toisen valtion alueella. Sopimusvaltiot hoitavat oikeudenkäynnit ensisijaisesti itse, tai sellaisessa kansainvälisessä tuomioistuimessa, jolla on tuomiovalta sopimusvaltioihin. Sopimuksen kahdeksannessa artiklassa määrätään kuitenkin seuraavasti:

kuin muunkinlaiset joukkosurmat. *Gendervide*-käsitettä käytetään puolestaan joukkosurmista, joissa uhrin valikoidaan sukupuolen perusteella (Jones 2006, 325).

¹²³ Dunne & Krosiak 2000, 35.

¹²⁴ Harff 2003, 59.

¹²⁵ Dunne & Krosiak 2000, 34–35. Vaikka tämänkaltaiset joukkosurmat eivät ehkä täytä sopimuksen kriteereitä, monet tutkijat laskevat silti Etelä- ja Pohjois-Amerikan veriset valloitukset historian synkimpien kansanmurhien joukkoon (Jones 2006, 70).

Jokainen sopimuspuoli voi pyytää Yhdistyneiden Kansakuntien asianomaisia elimiä ryhtymään sellaisiin Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan edellyttämiin toimenpiteisiin, joita nämä elimet pitävät tarkoituksenmukaisina joukkotuhonnan tai 3 artiklassa mainittujen muiden tekojen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi.¹²⁶

Sopimuksen on tulkittu tarkoittavan tässä kohdassa sitä, että jäsenvaltiot voivat pyytää YK:n turvallisuusneuvostoa ryhtymään toimenpiteisiin joukkotuhonnan ehkäisemiseksi sen jälkeen, kun tilanne on määritelty joukkotuhonnaksi. Peruskirjan edellyttämä toimenpide voisi olla sotilaallinen interventio ”kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi”, josta määrätään peruskirjan 42. artiklassa:

Jos turvallisuusneuvosto katsoo, että 41 artiklassa edellytetyt toimenpiteet olisivat riittämättömiä, tai jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi, se voi ryhtyä sellaiseen toimintaan ilma-, meri- tai maasotavoimien avulla, jota se pitää tarpeellisena kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi.¹²⁷

Sopimuksen tulkinnan avuksi ei ole syntynyt ennakkotapausten joukkoa, joka määritteli kansanmurhan muilta valtioilta edellyttämät käytännön toimenpiteet. Joukkotuhontasopimusta ei ole nimittäin kertaakaan sovellettu humanitaarisen intervention aloittamiseksi joukkotuhonnan ollessa käynnissä. Sopimuksessa mainittujen ”toimenpiteiden” merkitys täytyy siis päätellä sopimuksesta käydyistä keskusteluista.

4. KANSANMURHAN JURIDINEN JA POLIITTINEN MÄÄRITTELY

Vaikka kansanmurhan aiheuttamista väliintuloista ei ole ennakkotapauksia, kansanmurhan määrittelyyn liittyvää rajankäyntiä on harjoitettu myös käytännössä, erityisesti jälkikäteen. Kansainvälisten tuomioistuinten ennakkopäätökset ovatkin ohittamattomia tienviittoja käsitteen määrittelyssä. Poliittisessa diskurssissa kansanmurhaa ovat määrittäneet etenkin poliittisten johtajien kannanotot, joissa he ovat määritelleet yhdenlaisia kansainvälisiä murhenäytelmiä kansanmurhiksi ja

¹²⁶ Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi. 1960.

¹²⁷ YK:n peruskirja, VII luku, 42 artikla. 1956. 41 artiklan toimenpiteet ovat talouspakotteita, yhteydenpidon keskeyttämistä ja diplomaattisuhteiden katkaisemista.

toisenlaisia muuksi tappamiseksi. Keskusteluun ovat yleensä osallistuneet äänekkäästi myös erilaiset järjestöt ja aktivistit. Tästä kansanmurhapuheesta on syntynyt kansanmurhadiskurssi.

4.1. Kansanmurhan määrittely kansainvälisessä oikeuskäytännössä

1990-luvun epäilyihin kansanmurhiin ovat ottaneet kantaa erityisesti entisen Jugoslavian ja Ruandan sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan käsittelevät erikoistuomioistuimet.¹²⁸ Tansanian Arushassa istuvassa Ruanda-tuomioistuimessa ensimmäisen tuomion kansanmurhasta sai ruandalainen paikallisjohtaja Jean-Paul Akayesu vuonna 1998, hieman sen jälkeen kun Ruandan silloinen pääministeri Jean Kambanda oli myöntänyt syyllistyneensä kansanmurhaan vuoden 1994 tapahtumissa. Akayesun tuomio oli ensimmäinen, jossa kansainvälinen tuomioistuin on ottanut kantaa kansanmurhan määritelmään. Akayesu tuomittiin elinkautiseen vankeusrangaistukseen.¹²⁹ Myös Kambanda tuomittiin kansanmurhasta, kansanmurhaan yllyttämisestä, osallisuudesta kansanmurhaan ja kansanmurhan suunnittelemisesta.¹³⁰ Yhteensä tuomioistuin on tuominnut kolmisenkymmentä epäiltyä. Ruanda-tuomioistuimen kanta on selvä: Ruandan tapahtumat keväällä 1994 täyttävät kansanmurhan määritelmän. Väkivalta kohdistui tutsien etniseen ryhmään, ja sen tarkoituksena oli tuhota ryhmä kokonaan tai osittain.¹³¹

Entisen Jugoslavian rikoksia käsittelevä sotarikostuomioistuin on nostanut kansanmurhasyytteitä Bosnian tapahtumista. Ensimmäisen tuomion kansanmurhasta sai kenraali Radislav Krstic vuonna 2001, ja tuomio pysyi voimassa vetoamuskäsittelyn jälkeen 2004. Krstic tuomittiin 35 vuodeksi vankeuteen avunannosta kansanmurhaan. Krsticin tapauksen käsittelyn yhteydessä tuomioistuin joutui ottamaan kantaa kansanmurhan määritelmään ja siihen, kuinka ison joukon tappaminen täyttää joukkotuhontasopimuksen edellä mainitun ”kokonaan tai osittain” -ehdon. Krstic oli komentanut joukkoa, joka oli tappanut 1995 Srebrenicassa 7 000–8 000 miespuolista Bosnian muslimeita. Tuomioistuimen mukaan Krsticin komentaman serbiarmeijan osaston tarkoituksena oli ollut surmata *buomattava osa* Srebrenican miespuolisista muslimeista, mikä vastaa sopimusmääritelmää. Kansanmurhan määritelmällisenä tarkoituksena ei tuomioistuimen tulkinnan

¹²⁸ Tätä kirjoitettaessa on käynnissä myös Kamputsean 1970-luvun kansanmurhaa käsittelevä kansainvälinen oikeusprosessi. Jätettäköön se kuitenkin tämän esimerkinomaisen tarkastelun ulkopuolelle.

¹²⁹ International Criminal Tribunal for Rwanda 1998a.

¹³⁰ International Criminal Tribunal for Rwanda 1998b.

¹³¹ Ibid.

mukaan tarvitse olla vaikkapa kaikkien tiettyyn kansanryhmään kuuluvien ihmisten surmaaminen – eihän natsi-Saksankaan suunnitelmissa ilmeisesti ollut koko maailman juutalaisten tuhoaminen. Tuomioistuimen mielipide siis on, että Bosnian Srebrenicassa tapahtui kansanmurha.¹³²

Sama tuomioistuin nosti kansanmurhasyytteen Srebrenican tapahtumista myös Slobodan Milosevicia vastaan. Hänen syytteensä perustui siihen, että Serbian ja Jugoslavian entinen presidentti Milosevic oli myös serbiarmeijan komentaja ja siten vastuussa armeijan toimista. Kansanmurhan määrittelyn kannalta kiinnostavaa onkin, että Milosevicin paksuun syytenippuun ei kuulunut kansanmurhasyytettä Kosovon tapahtumista, vaikka häntä syytettiin mm. 800 000 Kosovon albaanin pakkosiirrosta ja satojen albaanien systemaattisesta murhaamisesta. Milosevic kuoli maaliskuussa 2006, ennen kuin oikeudenkäyntiä oli saatu päätökseen.¹³³

Juridisessa diskurssissa rakennettu rajanveto 1990-luvun tapahtumiin on siis selkeä: Ruandassa ja Bosniassa tapahtui kansanmurha, Kosovossa ei. Kolmas tärkeä tuomioistuin kansanmurhan määrittelyssä on ollut edellä mainittu kansainvälinen rikostuomioistuin ICC. YK:n turvallisuusneuvosto antoi Darfurin tapahtumat ICC:n käsiteltäväksi keväällä 2005. Kaksi vuotta myöhemmin ICC:n syyttäjä Luis Moreno-Ocampo päätti syyttää kahta sudanilaista 51 sotarikoksesta ja rikoksesta ihmisyyttä vastaan. Syytetyistä Ahmad Harun toimi ICC:n mukaan Sudanin hallituksen Darfurin turvallisuudesta vastaavana ministerinä ja palkkasi taistelijoita janjaweed-joukkoihin. Ali Kushayb puolestaan komensi janjaweed-taistelijoita ja johti näiden hyökkäyksiä darfurilaiskyliin. ICC ei kuitenkaan ole tätä kirjoitettaessa nostanut kansanmurhasyytteitä Darfurin tapahtumista.¹³⁴ ICC käyttää samaa kansanmurhan määritelmää, joka on kirjattu joukkotuhontasopimukseen.¹³⁵

4.2. ‘Kansanmurha’ poliittisessa puheessa

Juridiikassa rajanveto kansanmurhan ja muun joukkosurmaamisen välille perustuu vuosien oikeuskäsittelyyn, sopimusten lähilukuun ja ennakkotapausten punnintaan. Poliittisessa diskurssissa

¹³² International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 2004.

¹³³ International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia 2006.

¹³⁴ International Criminal Court 2007. Muissa ICC:n tutkimissa tapauksissa (Uganda, Keski-Afrikan tasavalta ja Kongon demokraattinen tasavalta) kansanmurhaepäilyjä ei ole edes esitetty.

¹³⁵ Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö: Art. 6.

kansanmurha-sana sanotaan – tai jätetään sanomatta – kepeämmin perustein. Poliitikot ovatkin olleet kärkkäitä kansanmurhan määrittelijöitä, ja määritelmää tai sen välttämistä on käytetty erilaisiin sisä- ja ulkopoliittisiin tarkoituksiin. Siinä missä kansanmurha juridisena käsitteenä nojaa pykäliin ja rikoksesta määrättävään rangaistukseen, poliittisena puhetekona käsitteen käyttö nojaa kansanmurhan painavuuteen terminä ja niihin historian konnotaatioihin, joita siihen viittaaminen tuo mieleen.

Poliittinen kansanmurhadiskurssi ei kuitenkaan ole juridista vähäisempi. Käsitteen aiempi käyttö on rajoittanut tai mahdollistanut sen käyttöä käsillä olevissa konflikteissa. Käsitteen merkitystä onkin hedelmällistä etsiä sopimusmääritelmän ja oikeusistuimien kannanottojen ohella historiasta: käsitteen käyttö ja sen käyttämättä jättäminen kansallisilla ja kansainvälisillä poliittisilla areenoilla paljastavat 'kansanmurhan' todellisen merkityksen ja arvolatauksen. Käsitteen käyttö eri yhteyksissä ja eri tahojen toimesta kertoo myös sen sisällön muuttumisesta. 'Kansanmurha' tarkoittaa eri asioita nyt kuin esimerkiksi ennen Ruandan tapahtumia 1994. Historian saatossa käydyt kansanmurhakeskustelut ovatkin malliesimerkkejä siitä, ettei merkin, merkitsijän ja merkityksen suhdetta ole ihmistieteissä syytä ymmärtää muuttumattomana.¹³⁶

Ruandassa tapettiin keväällä 1994 kymmenen viikon aikana noin 800 000 ihmistä, joista valtaosa kuului tutsien etniseen ryhmään. Tappajien enemmistö taas oli hutuja. Tapahtumien luonne kävi varsin nopeasti selväksi myös ulkomailla, vaikka Ruanda onkin vain pieni ja syrjäinen maa Keski-Afrikassa. Kansainväliselle yhteisölle oli jo hyvin varhaisessa vaiheessa selvää, että tappaminen oli järjestelmällistä, ja tappamisen perusteena oli nimenomaan uhrien kuuluminen etniseen ryhmään.¹³⁷ Käsitellessään Ruandan tapahtumia niiden ollessa käynnissä YK:n turvallisuusneuvosto kuitenkin vältteli käsitettä kansanmurha (*genocide*). YK:n silloinen pääsihteeri Butros Butros-Ghali on sittemmin sanonut, että hänen arvionsa mukaan kansanmurha-luonnehdinnan käyttäminen olisi pakottanut turvallisuusneuvoston sotilaalliseen väliintuloon.¹³⁸ Myöskään Yhdysvaltojen poliittinen johto ei ollut tuolloin halukas määrittelemään Ruandan tapahtumia kansanmurhaksi. Tapahtumien jälkeen julki tullut puolustusministeriön muistio osoittaa ainakin joidenkin virkamiesten olleen siinä uskossa, että kansanmurhasta puhuminen olisi saattanut pakottaa Yhdysvallat väliintuloon.¹³⁹ Termi

¹³⁶ Fiske 1992. Kv. politiikassa ks. esim. Price 1995; Kuusisto 1999, 25.

¹³⁷ Dallaire 2004, Gourevitch 1998, Power 2002.

¹³⁸ Cit. Schabas 1999.

¹³⁹ U.S. Department of Defense 1994.

oli pannassa kuuden viikon ajan Ruandan tappamisen alettua, ja senkin jälkeen maan ulkoministeriö käytti tapahtumista pitkään termiä ”*acts of genocide*”, kansanmurhateot.¹⁴⁰ Presidentti Bill Clinton pahoitteli tätä myöhemmin näin: ”Emme toimineet tarpeeksi nopeasti tappamisen alettua. Emme kutsuneet näitä rikoksia niiden oikealla nimellä: kansanmurha.” Hänenkin puheestaan voi vetää johtopäätöksen, että kansanmurha-leima olisi käytännössä pakottanut Yhdysvallat ajamaan sotilaallista väliintuloa.¹⁴¹ Myöhempi akateeminen tutkimus, ihmisoikeusjärjestöt ja edellä mainittu Ruanda-tuomioistuin ovat Clintonin kanssa sangen yksimielisesti samaa mieltä siitä, että Ruandan tapahtumat ’olivat’ kansanmurha, tai ainakin niitä olisi pitänyt sellaiseksi kutsua. Eric Heinzen mukaan kansanmurhan kiistämisen taustalla oli Yhdysvaltain kokemus Somaliasta, josta yhdysvaltalaiset rauhanturvaajat olivat muutamaa kuukautta aiemmin joutuneet perääntymään näyttävästi uutisoitujen tappioiden jälkeen. Clintonin hallinto ei tästä syystä halunnut päätyä tilanteeseen, jossa se olisi joutunut osallistumaan uuteen interventioon Afrikassa – etenkin kun väliintulon pitkän tähtäimen onnistuminen näytti varsin epävarmalta.¹⁴² Samantha Power taas huomauttaa, ettei Clintoniin kohdistunut minkäänlaista sisäpoliittista painetta puhua Ruandasta kansanmurhana ja tehdä asialle jotain. Aihe ei noussut kovin korkealle uutisagendalla, siitä ei kirjoitettu yleisönosastoissa eikä maasta löytynyt ’Ruanda-lobby’, joka olisi painostanut päätöksentekijöitä.¹⁴³

Ruandan lisäksi kansanmurha-käsitettä määrittelevää länsimaista keskustelua ovat kirvoittaneet edellä mainitut entisen Jugoslavian tapahtumat.¹⁴⁴ Jugoslavian armeijan hyökättyä Bosniaan 1992 Yhdysvalloissa alettiin puhua ”uudesta eurooppalaisesta kansanmurhasta”, ensimmäisestä sitten natsi-Saksan juutalaisvainojen puoli vuosisataa aiemmin. Puheen tarkoitus oli painostaa Yhdysvaltain hallitusta puuttumaan tilanteeseen.¹⁴⁵ Hallitus ei tosin termiin tarttunut. Presidentti

¹⁴⁰ Power 2002, 362.

¹⁴¹ Clinton 1998. ” We did not act quickly enough when the killing began. We did not immediately call these crimes by their rightful name: genocide.”

¹⁴² Heinze 2007, 365.

¹⁴³ Power 2002, 373–4.

¹⁴⁴ Muista viimeaikaisista kansanmurhakeskusteluista mainittakoon Darfur-keskustelu, jota käsittelemme aineistoni analyysissä, ja armenialaisten kansanmurha -keskustelu. Jälkimmäinen on viime vuosina kirvoittanut voimakkaita kannanottoja eri puolilla maailmaa: Armenian kansanmurhan kieltäminen on tehty rangaistavaksi useissa Euroopan maissa, EU-parlamentti on yrittänyt tehdä kansanmurhan myöntämisestä EU-jäsenyyskriteerin Turkille, ja Yhdysvaltain kongressi on käsitellyt lakialoitetta, joka tuomitsee Ottomaanien imperiumin 1915–16 tapahtuneesta kansanmurhasta. Kongressin lakialoite sai Turkin vetämään Yhdysvaltain-suurlähettiläänsä väliaikaisesti kotiin. Tämän sinänsä kiehtovan keskustelun tarkemmalle käsittelylle ei kuitenkaan ole tämän tutkielman sivuilla tilaa – mainittakoon se tässä jälleen yhtenä esimerkkinä kansanmurhakeskustelujen pohjimmiltaan poliittisesta luonteesta.

¹⁴⁵ Ó Tuathail 2002, Kuusisto 1999.

George H.W. Bush käytti sen sijaan ilmaisua ”*ethnic cleansing*”, etninen puhdistus.¹⁴⁶ Kesken Bosnian tapahtumien valtaan tullut Clinton käytti samaa termiä.¹⁴⁷ Kysyttäessä holokaustirinnastuksen osuvuudesta, Clinton vastasi näin:

Mielestäni holokausti on aivan eri tasolla. Mielestäni sillä ei ole ennakkotapausta tai vertaista ihmiskunnan historiassa. Toisaalta, etninen puhdistus on samanlaista epäinhimillisyyttä, joka holokaustissa vietiin n:nteen asteeseen. Ajatus siitä, että ihmisiä liikutellaan ympäriinsä ja pahoinpidellään ja usein tapetaan vain heidän etnisyytensä vuoksi on vastenmielinen.¹⁴⁸

Samankaltainen kansanmurhapuhe nousi keskusteluun alkuvuodesta 1999, tällä kertaa Slobodan Milosevicin johtaman serbiarmeijan terrorisoidessa Kosovon albaaneja. Kansanmurha-termiä käyttivät tällä kertaa toimittajien ja intellektuellien lisäksi myös korkean tason poliitikot. Iso-Britannian ulkoministeri Robin Cook jopa vertasi albaanien junakuljetuksia Makedonian ja Albanian pakolaisleireille juutalaisten junakuljetuksiin natsi-Saksan tuhoamisleireille:

Todistamme Kosovossa Euroopan suurinta pakkosiirtoa sitten Stalinin tai Hitlerin. [...] Lupaam [kansainvälisen sotarikostuomioistuimen tuomari Arbourille] Britannian täydellisen yhteistyön, jotta henkilöt, jotka ovat tahranneet Kosovon etnisellä puhdistuksella ja kansanmurhalla, saadaan oikeuden eteen.¹⁴⁹

Kansanmurha-määritelmän tarkoitus oli perustella Naton ilmaiskut Kosovoon. Joukkotuhontasopimukseen ei tässäkään interventiossa kuitenkaan vedottu.¹⁵⁰ Entisen Jugoslavian tapauksista ei ole akateemisten tutkijoiden kesken samanlaista konsensusta kuin Ruandan tapahtumista. Barbara Harff listaa Bosnian tapahtumat 1992–1995 kansanmurhaksi, mutta hänen mukaansa Kosovon tapahtumissa ei ollut kyse kansanmurhasta vaan *politicidestä*, poliittisesti motivoitusta väkivallasta.¹⁵¹ Dunne ja Krosiak ovat jälkimmäisestä samaa mieltä – heidän mukaansa Kosovon vertaaminen holokaustiin oli yliampuvaa ja serbien tarkoitus oli vain ajaa albaanit tiehensä eikä tuhota heitä tai heidän elämän edellytyksiään lopullisesti. Samaan johtopäätökseen on päätynyt

¹⁴⁶ Bush 1992. ”The aggressors and extremists pursue a policy, a vile policy, of ethnic cleansing, deliberately murdering innocent civilians, driving others from their homes.”

¹⁴⁷ ks. esim. Clinton 1994. ”Serbs bear a primary responsibility for the aggression and the ethnic cleansing that has killed tens of thousands and displaced millions in Bosnia.”

¹⁴⁸ Clinton 1993. ”I think the Holocaust is on a whole different level. I think it is without precedent or peer in human history. On the other hand, ethnic cleansing is the kind of inhumanity that the Holocaust took to the nth degree. The idea of moving people around and abusing them and often killing them solely because of their ethnicity is an abhorrent thing.”

¹⁴⁹ Cook 1999. ” We are witnessing in Kosovo the largest forced deportation in Europe since the time of Stalin or Hitler. [...]I shall promise (judge Arbour) Britain's full co-operation in bringing to justice those who have stained Kosovo with ethnic cleansing and genocide.”

¹⁵⁰ Dunne & Krosiak 2000. 35–36.

¹⁵¹ Harff 2003, 60.

myös ihmisoikeusjärjestö Amnesty International.¹⁵² Tutkija Aleksandar Jokic on puolestaan kehittänyt kokonaisen käsitteen – *genocidalism of commission* – kuvaamaan ilmiötä, jossa vakavasti otettavat tutkijat nimittävät esimerkiksi Bosnian surmia kansanmurhaksi, vaikka tapahtumat ovat hänen mukaansa aivan hyvin selitettävissä ilman kansanmurhan käsitettä.¹⁵³

Joukkotuhontasopimuksen tulkintaerimielisyyksistä kumpuava kansanmurhakeskustelu jakaakin keskustelijat kahteen kategoriaan: laajennetun ja rajatun tulkinnan kannattajiin. Laajennettua tulkintaa kannattavien mielestä kansanmurhaksi pitäisi voida kutsua varsin laajalti erilaisia tapahtumia, joissa kuolee joukoittain ihmisiä. Heidän mukaansa kansanmurhaksi pitäisi nimittää esimerkiksi suppeampia etnisiä puhdistuksia, joissa ei-toivottu kansanosa siirretään muualle, tai yksittäisiä tuhoisia sotatoimia. Rajatun tulkinnan mukaan kansanmurha-käsite pitäisi varata ainoastaan todella poikkeuksellisille toimenpiteille, joiden tarkoitus on lopullisesti tuhota jonkin ryhmän mahdollisuus elää. Rajattua tulkintaa kannattavat pelkäävät, että käsitteen laajentaminen tyhjentää sen sisällöstä.¹⁵⁴ Yhteistä näille eri koulukunnille on kuitenkin se, että molemmat pitävät natsi-Saksan holokaustia jonkinlaisena kansanmurhan prototyyppinä.

Ruandan ja entisen Jugoslavian tapahtumista käydyissä poliittisissa keskusteluissa on tietenkin kysymys muustakin kuin yhteisen määritelmän etsimisestä kansanmurha-käsitteelle. Käsite valjastettiin molemmissa tapauksissa *väliseksi* poliittisiin päämääriin pääsemiseksi: ensimmäisessä tapauksessa välttelemällä sitä haluttiin välttää väliintulo, ja toisessa käyttämällä sitä haluttiin perustella sotilaallinen interventio. Tämä todistaa käsitteen painavuudesta. Koska kansainvälinen moraalinen tuomitsee kansanmurhaamisen kaikissa olosuhteissa,¹⁵⁵ myös tapahtumaa kuvaava kansanmurha-käsite on saanut vastaavan poliittisen painoarvon. Painoarvoa kasvattaa se, että käsite yhdistyy ihmisten mielissä juutalaisten systemaattiseen joukkotuhon.

¹⁵² Dunne & Krosiak 2000, 37.

¹⁵³ Jokic 2004. Kuvatkoon Jokicin artikkeli tässä sitä, kuinka vähän yhteistä maaperää edes akateemiset tutkijat ovat onnistuneet löytämään kansanmurhan määrittelyssä ja siinä, mitkä historialliset tapahtumat 'ovat' kansanmurhia. Hän kirjoittaa esimerkiksi näin (s. 256): "Genocidalist activity, as mentioned, abounds among journalists, activists, politicians, but its saddest and perhaps most dangerous form resides in (what poses as) academic scholarship. For academics are, by way of their training, uniquely positioned to provide credence to this malignant intellectual attitude and pursuits that genocidalism represents."

¹⁵⁴ Dunne & Krosiak 2000.

¹⁵⁵ Ks. luku 3.2.

Vuodesta 2004 saakka käyty kansainvälinen keskustelu Darfurin konfliktin luonteesta on määritelmäpuheena jatkoa Ruandan ja Jugoslavian tapahtumista käydyille keskusteluille. Tilanne on asettanut joukon poliitikkoja ja virkamiehiä samankaltaisen valinnan eteen kuin 1990-luvun joukkosurmat: puhuako kansanmurhasta, etnisestä puhdistuksesta, sisällissodasta vai jostain muusta? Mikä nimike kiteyttäisi konfliktin, mikä palvelisi valtion poliittisia intressejä? Seuraavissa luvuissa esittelen tutkimusmenetelmän, jonka avulla analysoin Yhdysvaltain ulkopoliittista Darfurin kansanmurha -diskurssia.

5. KIELI JA DISKURSSIT KANSAINVÄLISESSÄ POLITIIKASSA

Kari Palonen erittelee poliittisen eri ulottuvuuksia matkustamisen metodin kautta. Hän toteaa, että poliittisella on kielellinen ulottuvuutensa, jonka tärkein ilmentymä ovat asioille ja ilmiöille annetut nimet. Palosen mukaan ”[n]imeäminen on ennen kaikkea poliittinen teko, sillä se luo uusia todellisuuksia määritelmien kautta.”¹⁵⁶ Nimet ovat poliittisia, sillä ne ovat seurausta valinnoista. Tehty valinta ei ole ainoa mahdollinen, joten valintaprosessissa on aina konfliktin mahdollisuus.¹⁵⁷ Kuten edellä esitellyistä keskusteluista voi päätellä, periaate pätee myös ilmiöille annettuihin nimiin. Suomessa nimeämisen politiikka on kärjistynyt esimerkiksi keskustelussa siitä, millä nimellä kevään 1918 tapahtumia pitäisi kutsua: sisällissota, vapaussota, vallankumous, luokkasota, punakapina, torpparikapina, heimosota vai veljessota. Kansanmurhaa ei liene kukaan vielä ehdottanut.

Palosen mukaan politiikan tutkija onkin tulkitsija. Poliitiikan tutkimuksessa asioita ei voi tietää, niistä voi vain esittää tulkintoja.¹⁵⁸ Jokainen tulkinta parantaa ymmärrystä tutkimuskohteesta, mutta politiikan luonteen takia yksikään tulkinta ei voi olla lopullinen tieto. Jokainen tulkinta on kyseenalaistettavissa, eikä yksikään tulkinta voi antaa tulkinnan kohteesta tyhjentävää kuvaa. Poliitiikan tutkimuksessa olennainen ero on ymmärretyn ja paremmin ymmärretyn välillä.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Palonen 1997, 114. “Naming is a political act *par excellence* in so far as it creates new realities through definitions.”

¹⁵⁷ Ibid.

¹⁵⁸ Palonen 1988, 14.

¹⁵⁹ Emt. 13–16.

Koska politiikan tutkimus on tulkintaa, kielen ja kielellisten käytäntöjen aseman ymmärtäminen on olennaista poliittisten ilmiöiden ymmärtämisen kannalta. Näkemys kielestä onkin muuttunut paitsi yhteiskuntatieteissä yleensä, myös kansainvälisessä politiikassa. Kieli on alettu nähdä paitsi merkitysten kantajana, myös niiden tuottajana ja sosiaalisten rakenteiden uusintajana. Diskurssianalyysi on otettu käyttöön myös kansainvälisen politiikan ilmiöiden tulkitsemisen välineenä.

5.1. Kieli ja konstruktivismi: havainnoista tulkintaan

Positivistinen tiede on pitänyt kielen ja fyysisen todellisuuden suhdetta varsin yksioikoisena. Tiedon korrespondenssiteorian mukaisesti kielen avulla on nähty voitavan muodostaa valokuvaa muistuttava käsitys todellisuudesta. Kieli on esitetty kamerana, jonka avulla kuva on saatu talteen. Kielen itsensä ei ole nähty olevan luomassa todellisuutta, jota tieteen ja ajattelun keinoin on hahmotettu. Tällainen ajattelutapa oli vallalla kaikilla tieteenaloilla aina 1960-luvulle saakka. Ajattelun muutos kiteytyy filosofi Ludwig Wittgensteinin 1958 julkaistuun teokseen *Filosofisia tutkimuksia*.¹⁶⁰

Wittgensteinin varhainen ajattelu rakensi osaltaan positivismin peruseriaatteita. Hänen teostaan *Tractatus Logico-Philosophicus* (1922) pidetään filosofian kielellisen käänteiden alkuna. *Tractatus*essa Wittgenstein esitti, että kieli kuvaa todellisuutta kuitenkin varsin loogisten periaatteiden mukaan.¹⁶¹ Kielen muodostama looginen rakennelma piirtää kuvan todellisuudesta, joka koostuu irrallisista (atomistisista) yksiköistä. Karen Fierke kutsuu tätä ajattelutapaa ”kuvien logiikaksi”, johon konstruktivismi yhä nojaa.¹⁶²

Myöhemmässä ajattelussaan Wittgenstein kuitenkin muutti käsitystään kielestä. *Filosofisia tutkimuksia* -teoksessa hän kehottaa kiinnittämään huomiota irrallisten yksiköiden sijaan näiden yksiköiden välisiin sosiaalisiin suhteisiin, jotka antavat niille merkityksiä. Kielen ulkopuolista, pysyvää objektiivisen todellisuuden mittapuuta ei ole olemassa.¹⁶³ Wittgenstein vertaa kieltä peliin. Kielen käyttö on kuin siirtojen tekemistä pelissä. Merkitysten rakenne on riippuvainen muiden

¹⁶⁰ Fierke 2002, 332; George & Campbell 1990. Alkuteos *Philosophische Untersuchungen*.

¹⁶¹ George & Campbell 1990, 272.

¹⁶² Fierke 2002, 335.

¹⁶³ George & Campbell 1990, 273.

kielenkäyttäjien kanssa tehdyistä säännöistä. Kielen käyttö on siis toimintaa itsessään, ei vain joukko irrallisille yksiköille annettuja nimiä. Sanan tai symbolin merkitys riippuu sen asemasta tässä kielipelissä. Fierke kutsuu tätä ajattelutapaa ”pelien logiikaksi”, joka käynnisti filosofian kielellisen käänteeseen toisen osan.¹⁶⁴ Ajatus kielestä toimintana sai runsaasti vastakaikua myös filosofian ulkopuolella.¹⁶⁵

Kesti kuitenkin 1980-luvun lopulle ennen kuin ajatus pelien logiikasta alkoi näkyä kansainvälisen politiikan tutkimuksessa. Kuten sanottu, ’kolmannessa debatissa’ tutkimuskenttää hallinnut positivistis-materialistinen koulukunta sai post-positivistisia haastajia, joiden tieteenfilosofiset lähtökohdat korostivat kielen ja ideoiden asemaa ja tulkinnallista otetta tutkimukseen. Tähän murroskohtaan saakka valtavirran tutkimusta edustaneet realistien, neorealistien ja neoliberaalien koulukuntien tutkijat olettivat, että ideat vain heijastavat materiaalista todellisuutta, eikä niillä ole merkitystä sosiaalisen todellisuuden rakentajina. Heille todellisuus oli ja on riippumaton kognitiosta, mutta todellisuutta voidaan kuitenkin kuvailla kielen avulla.¹⁶⁶ Ontologiset idealistit¹⁶⁷ ja tulkinnallista tutkimusta harjoittavat lähtevät puolestaan siitä, ettei materiaalista todellisuutta voida tuntea ihmiskielen ulkopuolella. Radikaaleimmat tämän suuntauksen postmoderneista tutkijoista väittävät, että todellisuus on *pelkkää* kieltä. Postmodernistien lisäksi idealistien kategoriaan kuuluu myös poststrukturalisteja ja joukko kriittisen teorian edustajia. Tätä ryhmää yhdistää erityisesti näkemys siitä, että kansainvälisen politiikan tutkimuksessa on kyse tulkinnasta.¹⁶⁸

Konstruktivismi löysi paikkansa näiden tieteenfilosofisten ääripäiden välistä.¹⁶⁹ Konstruktivistinen epistemologia on lähempänä positivistien näkemyksiä: se hyväksyy reaali maailman olemassaolon. Konstruktivismi ei kuitenkaan pidä todellisuutta kokonaan fyysisen maailman tuotteena vaan osittain sosiaalisesti rakennettuna.¹⁷⁰ Identiteetit, intressit ja poliittisten toimijoiden käyttäytyminen ovat sosiaalisesti rakennettuja merkitysten, tulkintojen ja oletusten avulla.¹⁷¹ Intersubjektivisten

¹⁶⁴ Fierke 2002, 337.

¹⁶⁵ George & Campbell 1990, 273.

¹⁶⁶ Adler 1997, 321–324.

¹⁶⁷ Ontologiassa idealismi viittaa ideoiden merkityksen korostamiseen – ei arkikielen merkityksessä ihanteellisuuteen tai aatteellisuuteen.

¹⁶⁸ Adler 1997, 323–324.

¹⁶⁹ Tämä on pääteltävissä jo lukuisien aihetta käsittelevien artikkelien nimistä, joissa viljellään kuluneita jakoa ja yhdistämistä kuvaavia metaforia ”kuilun yli”, ”vaaralliset suhteet”, ”välimaasto”. Ks. esim. Fierke 2002, Price & Reus-Smit 1998, Adler 1997.

¹⁷⁰ Fierke 2002, 332.

¹⁷¹ Adler 1997, 324.

merkitysten ja kielen aseman korostamisen kautta konstruktivismi on puolestaan etäämpänä materialismista ja lähempänä ontologista idealismia.

Intersubjektiiivinen merkityksellistäminen – merkityksenanto – on konstruktivismiin keskeisiä ajatuksia. Raha, avioliitto, valtio tai presidentti ovat esimerkkejä asioista, jotka saavat merkityksen vasta kollektiivisen merkityksellistämisen kautta, ja jotka eivät toisaalta voi toteuttaa tarkoitustaan ilman tuota kollektiivista määrittelyä. Pala paperia on rahaa, koska ihmiset uskovat sen olevan rahaa. Toisaalta pelkkä usko ei riitä rahana olemiseen, vaan käsitteen merkityksellistymistä määrittelevät myös säännöt. Filosofin John Searle kutsuu tällaisia intersubjektiiivisen merkityksellistämisen objekteja sosiaalisiksi faktoiksi.¹⁷² Ne saavat merkityksensä konstitutiivisten sääntöjen kautta. Konstitutiiviset säännöt luovat kohteensa samaan tapaan kuin esimerkiksi shakin säännöt mahdollistavat shakin pelaamisen. Samaan tapaan kuin shakkia ei ole olemassa ilman sääntöjä, rahaa ei ole olemassa ilman konstitutiivista sääntöä ”tietynlainen paperinpala on rahaa tietyssä kontekstissa”.¹⁷³ Searle tekeekin eron sääntöjen kautta muodostuvien sosiaalisten faktojen ja kosketeltavissa olevien ”karujen tosiasioiden” välille.¹⁷⁴

Mitä filosofi John Searle tietää kansainvälisen politiikan tutkimusmenetelmistä? Tuskin paljoakaan, mutta hänen ajatusrakennelmansa johdattaa menetelmiin, jotka tunnustavat kielen merkityksen kansainvälisessä politiikassa. Konstruktivistisessa politiikan tutkimuksessa valtaosa tutkimuskohteista on sosiaalisia faktoja. Kuten edellä on kuvattu, valtio, suvereniteetti ja ihmisoikeudet ovat olemassa toimijoiden välisten konstitutiivisten sääntöjen ansiosta. ”Karut tosiasiat”, kuten ydinohjukset, saavat merkityksensä toimijoiden kanssakäymisessä. Wittgensteinia mukaillen tätä kanssakäymistä voisi kutsua kielipeliksi, jossa toimijat tekevät erilaisia siirtoja pelin sääntöjen puitteissa. Kieli rakentaa todellisuutta, eikä kielen ulkopuolista näkökulmaa todellisuuteen ole olemassa.

Kielipelin siirrot ovat puhetekoja. Searlen mukaan kielen käyttö on puhetekojen suorittamista. Puheteot noudattavat kielipelin sääntöjä. Puheteko voi olla esimerkiksi lupaus, uhkaus, käsky, kysymys – mutta myös nimeäminen on puheteko.¹⁷⁵ Kansainvälisessä politiikassa valtiot suorittavat

¹⁷² Searle 1995, 10–26.

¹⁷³ Searle 1970, 33–34.

¹⁷⁴ Emt. 50–52; *brute facts*.

¹⁷⁵ Searle 1970, 16; *speech act*.

puhetekojia: ne uhkailevat toisiaan, pyytävät anteeksi menneitä tekojaan tai nimeävät tietynlaisen väkivallan tietyssä tilanteessa kansanmurhaksi. Konstruktivistinen lähestymistapa korostaa näiden puhetehtojen tapahtuvan tiettyjen sääntöjen puitteissa. Säännöt mahdollistavat tietyt puheteot, mutta samalla puheteot rakentavat sääntöjä. François Debrix ilmaisee asian näin:

[...] sosiaalisten ilmiöiden konstruktivistinen tutkimusmenetelmä paljastaa, miten sääntöjä tuotetaan ja uusinnetaan, rakennetaan ja jälleenrakennetaan toimijoiden puheteoissa ja rakenteiden instituutioissa.¹⁷⁶

Karen Fierken tutkimus länsimaiden suhtautumisesta Bosnian sotaan osoittaa, mitä säännöillä tässä yhteydessä tarkoitetaan. Fierken mukaan länsimaiden toiminta oli mahdollista niiden nimitysten puitteissa, joita Bosnian konfliktille annettiin. Nämä nimitykset loivat säännöt, jotka mahdollistivat tietynlaisen toiminnan. Esimerkiksi Bosnian sodan rinnastaminen toiseen maailmansotaan nojasi uutiskuvii keskitysleireillä viruvista miehistä. Tässä kuviossa serbit rinnastuivat Adolf Hitleriin, jonka tavoitteena oli maan puhdistaminen tietystä etnisestä ryhmästä, tässä tapauksessa muslimeista. Näin myös länsimaiden toimettomuus olisi rinnastunut Hitlerille toisen maailmansodan alla tehtyihin myönnytyksiin. Vastakkainen tulkinta oli Bosnian sodan esittäminen Vietnamina. Tässä kielipelissä alueen sodilla oli vuosisataiset, ”etniset” juuret ja serbijoukot rinnastuivat Vietkongin taitaviin viidakkosisseihin. Niinpä Vietnam-pelikin vetosi menneisyyden traumoihin: Yhdysvaltain väliintulo Bosniassa saattaisi osoittautua samanlaiseksi virheeksi kuin amerikkalaisten väliintulo Vietnamissa. Muita mahdollisia vertauskohtia olivat Persianlahden sota ja ensimmäinen maailmansota.¹⁷⁷ Vietnam-vertaus oli suosittu etenkin Yhdysvalloissa, kun taas Euroopassa Bosnia nähtiin mieluummin maailmansotien valossa. Fierke osoittaa, että eri kielipelit vuorottelivat konfliktin määrittelemisessä tapahtumien edetessä. Esimerkiksi ”myönnytykset”, ”sotavangit” ja ”vapauttaminen” kuuluivat toisen maailmansodan kielipelin sanastoon, kun taas Naton pommituskampanja haki vertauskohtansa Persianlahden sodasta. Tietyt kielipelit mahdollistivat määrätynlaiset metaforat, ja toisaalta metaforat olivat mukana määrittelemässä kielipelejä.¹⁷⁸

Jutta Weldes ja Diana Saco puolestaan osoittavat, miten Yhdysvallat on vuosikymmenien aikana rakentanut puhetehtojen avulla ”Kuuban ongelman”. Tämä ongelma on kielipeli, jonka säännöt määrittelevät, mitkä ilmaisut ovat mahdollisia ja mitkä eivät ole. Kielipelinä ”Kuuban ongelma” on

¹⁷⁶ Debrix 2002, 205. “[...] the constructivist method of investigation of social phenomena is to uncover how rules are produced and reproduced, constructed and reconstructed, in the speech acts of the agents and through the institutional presence of the structures.”

¹⁷⁷ Fierke 1996, 474–476.

¹⁷⁸ Emt. 483–486.

myös sosiaalinen rakenne. Tämä rakenne on mahdollistanut Yhdysvaltain vihamielisen politiikan jatkumisen Kuubaa kohtaan kylmän sodan loppumisesta huolimatta. Yhdysvaltain poliittinen johto on puhetekojen avulla esimerkiksi tehnyt semanttisen eron Kuuban hallinnon ja kansan välillä, ja määritellyt Yhdysvaltain ja Kuuban identiteetit toisilleen vastakkaisiksi.¹⁷⁹ Kirjoittajien mukaan kielellinen lähestymistapa on ”Kuuban ongelman” kohdalla selitysvoimaisin teoreettinen viitekehys, sillä materiaaliset seikat tai vallan tasapainon näkökulma eivät tarjoa tyydyttävää selitystä Yhdysvaltain vihamieliselle suhtautumiselle Kuubaa kohtaan. Weldes ja Saco kutsuvat menetelmäänsä diskursiiviseksi lähestymistavaksi.¹⁸⁰

5.2. Diskurssit, kieli ja valta

Weldesin ja Sacon diskursiivinen näkökulma kuuluu diskurssianalyysin tutkimusperinteeseen, joka nojaa edellä kuvailtuun filosofian kielelliseen käänteeseen. Uusi ymmärrys kielen asemasta johti erityisesti yhteiskuntatieteissä uusiin tutkimusmenetelmiin, joita yhdisti kiinnostus kieleen tutkimuskohteena. Kielestä ei kuitenkaan kiinnostuttu kielitieteen tapaan tutkimuskohteena sinänsä, vaan kieleen keskittymisen avulla pyrittiin saamaan tietoa esimerkiksi yhteiskunnan valtasuhteista ja -rakenteista. Erityisesti Michel Foucault’n ajattelusta vaikutteita saaneet sosiologit, politiikan tutkijat ja sosiaalipsykologit alkoivat hahmottaa maailmaa diskurssin käsitteen avulla.

Perinteisessä merkityksessään diskurssi on tarkoittanut laajasti ottaen keskustelua, tekstiä tai puhetapaa. Yhteiskuntatieteissä diskurssi määritellään yleensä suppeammin: diskurssianalyysin tarkoitus on löytää puhutusta tai kirjoitetusta tekstistä säännönmukaisuuksia ja vaihteluita sekä ymmärtää tiettyjen puhetapojen sosiaalisia taustoja ja seurauksia. Diskurssi liittyy siis kiinteästi niihin sosiaalisiin käytäntöihin, joiden sisällä diskurssia tuotetaan.¹⁸¹ Diskursiivisessa näkökulmassa maailma ja siitä annetut selonteot – puhe, kirjoitukset, tarinat, kuvat – kietoutuvat toisiinsa. Selonteot muotoilevat maailmaa, johon ne pohjautuvat ja jolle ne antavat merkityksiä. Yleisellä tasolla diskurssi on Eero Suonisen mukaan ”[...] verrattain eheä merkityssuhteiden kokonaisuus tai merkitysulottuvuus, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla.”¹⁸² Ympäristöpolitiikkaa tutkineen Maarten Hajerin määritelmä on astetta täsmällisempi. Hänen mukaansa diskurssi on ”[...] määrätty

¹⁷⁹ Weldes & Saco 1996.

¹⁸⁰ Emt. 376.

¹⁸¹ Hajer 1995, 44.

¹⁸² Suoninen 1999, 21.

ideoiden, käsitteiden ja luokittelujen kokonaisuus, jota tuotetaan, uusinnetaan ja muunnetaan tietyissä käytännöissä, ja jonka kautta fyysisille ja sosiaalisille tosiasioille annetaan merkityksiä.”¹⁸³

Diskurssi koostuu siis joukosta yksittäisiä selontekoja, joilla ”[...] ihmiset tekevät toisilleen ymmärrettäväksi omaa itseään ja maailmaa.”¹⁸⁴ Selonteko on diskurssianalyysin yksikkö. Termi kuvaa lähestymistavan oletusta siitä, että kielenkäyttö on toimintaa – joukko puhetekoja – ei pelkkää ympäröivän todellisuuden kuvailua. Diskurssianalyysin ei tarvitse rajoittua kirjoitettuihin teksteihin, vaan selonteko voi periaatteessa olla myös puhe tai esimerkiksi kuva tai kuvaohjelma.¹⁸⁵

Diskurssi on enemmän kuin selontekojensa summa. Michel Foucault’n klassinen tutkimus ei juuri mainitse sanoja, joista selonteot koostuvat, tai asioita, joihin ne viittaavat:

[...] analysoimalla diskursseja itseään nähdään, miten sanojen ja asioiden näennäisesti niin väkevä syleily höltyy ja vapauttaa diskursiiviselle käytännölle ominaisten sääntöjen kokonaisuuden. Nämä säännöt eivät määrittele jonkin realiteetin mykkää olemassaoloa tai jonkin sanan kanonista käyttöä, vaan kohteiden järjestyksen. [...] Tietenkin diskurssit on tehty merkeistä; mutta se, mitä ne tekevät, on enemmän kuin merkkien käyttämistä asioiden tarkoittamiseksi. Juuri tämä *enemmän* tekee niistä kieleen ja puheeseen palautumattomia. Juuri tämä ”enemmän” on saatava näkyviin ja kuvattava.¹⁸⁶

Diskurssin olemukseen kuuluu, ettei se ole pysyvä merkitysrakenne vaan prosessi. Diskurssi on käytäntö, jossa maailmaa rakennetaan ja jossa sille annetaan merkityksiä.¹⁸⁷ Diskurssin jokaisen yksittäisen selonteon tai määrittelyn täytyy perustua aiemmille selonteoilta, sillä muuten se ei olisi ymmärrettävissä.¹⁸⁸ Diskurssista riippuu, missä määrin uudet selonteot vain vahvistavat olemassaolevaa diskurssia ja missä määrin ne taas muuttavat käsitystä siitä, mikä missäkin diskurssissa on ‘normaalia’ tai ymmärrettävää. Eero Suoninen kutsuu tätä diskurssin uudistumisen prosessia vuorovaikutuksen sykleiksi. Diskurssin muutosta hillitsee se, että selontekojen tuottajat aloittavat yleensä tutuimmista vaihtoehdoista, joiden he arvelevat aiheuttavan mahdollisimman vähän vastustusta tai kritiikkiä selonteon vastaanottajassa. Toimijat ovat luonnostaan varovaisia. Selonteon vastaanottaja saattaa tuottaa diskurssiin oman vastaselontekonsa, ja tämä voi taas tuottaa muita selontekoja alkuperäisessä tai muissa toimijoissa. Diskurssi muovautuu näiden

¹⁸³ Hajer 1995, 44. ”[...] a specific ensemble of ideas, concepts, and categorizations that are produced, reproduced, and transformed in a particular set of practices and through which meaning is given to physical and social realities.”

¹⁸⁴ Suoninen 1999, 20.

¹⁸⁵ Fairclough (1992, 4) myöntää tämän, vaikka käyttääkin selonteosta termiä *text*. Foucault käyttää termiä *énoncé*, jonka Tapani Kilpeläinen on suomentanut muotoon lausuma. Selonteko on Eero Suonisen käyttämä termi.

¹⁸⁶ Foucault 2005, 68–69.

¹⁸⁷ Fairclough 1992, 64.

¹⁸⁸ Suoninen 1999, 22.

vuorovaikutuksen syklien edetessä kierros kierrokselta eteenpäin, ja samalla hämärtyy se, kuka onkaan äänessä: puhuuko selonteossa painokkaammin toimija vai se diskurssi, johon selonteko kuuluu.¹⁸⁹

Esimerkiksi Weldesin ja Saco'n tutkimuksessa Yhdysvaltain Kuubaa koskevat lausunnot ovat tarkoituksellisesti uusintaneet ja vahvistaneet ”Kuuban ongelman” diskurssia. Myös amerikkalaiset tiedotusvälineet ovat osallistuneet tämän diskurssin rakentamiseen, joka ei siis ollut ainakaan vuoteen 1996 mennessä juuri muuttunut kylmän sodan päättymisestä huolimatta.¹⁹⁰ Peer Fiss ja Paul Hirsch puolestaan osoittavat, miten globalisaatiodiskurssi yhdysvaltalaisen lehtien sivuilla muuttui 1980-luvun varsin neutraalista suhtautumisesta 1990-luvun lopun etupäässä negatiiviseen, työpaikkojen ”menettämistä” ja työntekijöiden palkkojen ja työehtojen heikkenemistä korostavaan diskurssiin. Samalla globalisaatiodiskurssi levisi talouden ulkopuolelle ja siitä alettiin ammentaa mm. rikollisuus-, sairaus- ja kulttuuridiskursseihin.¹⁹¹

Yksittäinen selonteko voi siis ottaa aineksia useammista diskursseista. Esimerkiksi haposateita käsittelevä poliittinen paperi voi käyttää elementtejä fysiikasta, biologiasta, maantieteestä, matematiikasta, taloustieteestä, kirjanpidosta, tekniikasta ja filosofiasta.¹⁹² Sosiaalinen sukupuolijärjestelmä taas rakentuu miehen ja naisen työnjakoa koskevien selontekojen kautta, jotka voivat ankkuroitua uskonnollisiin, historiallisiin, yhteiskunnallisiin, biologisiin, kasvatuksellisiin tai yksilön valintoja korostaviin diskursseihin.¹⁹³ Tony Evans on tutkinut ihmisoikeuspuhetta diskurssina, joka ammentaa edellä kuvatulla tavalla filosofisesta, juridisesta ja poliittisesta diskurssista.¹⁹⁴ Myös kansanmurhapuheen diskurssia voidaan analysoida vastaavalla tavalla.

Diskurssianalyysissä on tarkasteltava kahdenlaisia diskursiivisia suhteita. Diskurssien sisäisen järjestyksen määräävät selontekojen tai tekstien väliset eli intertekstuaaliset suhteet. Diskurssien välinen järjestys puolestaan riippuu niiden interdiskursiivisista suhteista.¹⁹⁵ Fairclough'n mukaan intertekstuaaliset suhteet ovat yleensä peittelemättömiä viittauksia muihin teksteihin tai

¹⁸⁹ Emt. 27–28.

¹⁹⁰ Weldes & Saco 1996.

¹⁹¹ Fiss & Hirsch 2005, 42–44.

¹⁹² Hajer 1995, 45.

¹⁹³ Suoninen 1999, 22–23.

¹⁹⁴ Evans 2005.

¹⁹⁵ Fairclough 1992, 45–48.

selontekoihin, kun taas interdiskursiivisissa suhteissa on kysymys siitä, miten tietty diskurssi rakentuu yhdistelemällä osia muista diskursseista.¹⁹⁶

Michel Foucault'n mukaan diskurssi on rakenne, jonka sisällä subjektit toimivat. Rakenne sekä mahdollistaa toimintaa että rajoittaa sitä. Diskurssi rajoittaa toimijoita, sillä se tekee mahdottomaksi tiettyjen kysymysten nostamisen esille tai tiettyjen argumenttien käytön. Diskurssi myös määrittelee, ketkä saavat osallistua diskurssiin ja millaisilla säännöillä. Valta on diskursseissa.¹⁹⁷ Foucault käsittelee tätä diskurssin ja vallan symbioottista suhdetta etenkin myöhemmässä tuotannossaan, jossa hän rakentaa ”vallan genealogiaksi” kutsumansa ajatusrakennelman. Tässä teoreettisessa mallissa valta operoi päivittäisissä sosiaalisissa käytännöissä ja toimii sitä paremmin, mitä paremmin se onnistuu peittämään toimintansa. Modernin ajan ”biovalta” perustuu tietoon, joka piilee diskursseissa. Niinpä valtataistelukin on foucault'laisen mallin mukaan taistelua diskurssien hallinnasta, ja toisaalta yhteiskunnallinen muutos on sidoksissa diskurssien muutokseen.¹⁹⁸

Diskurssin näkeminen sosiaalisten merkitysten tuottamisen prosessina on kiinnittänyt diskurssien tutkijoiden huomion identiteetteihin. Tässä katsannossa identiteetti on merkitysjärjestelmän osa: toimijat tuottavat itselleen ja toisilleen identiteettejä, jotka eivät ole pysyviä vaan vaihtelevat tilanteen mukaan. Toisaalta toimijat eivät voi vapaasti määritellä identiteettejä, vaan diskurssilla on valtaa myös identiteettien määrittelyssä.¹⁹⁹ Diskurssin kautta identiteetti on kielenkäyttöön sidottu, ei siitä riippumaton asia.²⁰⁰ Diskurssit tuottavat tiettyjä ”subjektipositioita” eli asemia, joista käsin toimijat muodostavat kuvansa maailmasta.²⁰¹ Sosiaalinen elämä rinnastuu esimerkiksi jalkapalloon, jossa samat säännöt tuottavat sekä pelaajan että pallon subjektipositiot. Sama henkilö, joka on jalkapallo-ottelussa pelaaja, voi olla ottelun ulkopuolella ensisijaisesti vaikkapa professori. Jalkapallo-ottelun diskurssi antaa pallon potkaisemiselle aivan eri merkityksen, kuin minkä samanlainen teko saa ottelun ulkopuolella.²⁰² Weldesin ja Sacon tutkimuksessa yksi ”Kuuban ongelman” diskurssin piirteistä oli, että se vahvisti Yhdysvaltain identiteettiä suurvaltana ja toisaalta

¹⁹⁶ Emt. 117–118.

¹⁹⁷ Hajer 1995, 49.

¹⁹⁸ Fairclough 1992, 55–56; Husa 1995. Vaikka vallan tematiikka on keskeinen Foucault'n ajattelussa, en puutu siihen tässä tämän enempää, sillä valta-analyysi ei ole tässä tutkimuksessa keskeinen kysymys.

¹⁹⁹ Jokinen & Juhila 1999, 68.

²⁰⁰ Emt. 75.

²⁰¹ Davies & Harré 1990, 48.

²⁰² Laclau & Mouffe 1987, 82.

pyrki luomaan Kuuballe identiteetin tietynlaisena kommunismin etäpesäkkeenä, joka oli alisteinen Neuvostoliitolle ja jota saattoi tuskin ajatella täysin suvereeniksi valtioksi.²⁰³

Diskursiivinen ajattelutapa on tuottanut monenlaista diskurssianalyysiä yhteiskuntatieteissä. Vaikka Foucault'n vaikutus on ollut painava, hänen ajatuksensa ovat toimineet pikemminkin metodisten jatkokehitysmien teoreettisena perustana kuin suoranaisten tutkimusmenetelmänä. Diskurssianalyttiset tutkimukset vaihtelevatkin epistemologisilta oletuksiltaan täysin postmoderneista varsin ”perinteisiin”. Yleistäen voitaneen sanoa, että mitä enemmän aikaa tutkija on Foucault'nsa parissa viettänyt, sitä etäämmälle positivismista hän on päätenyt.

5.3. Diskurssianalyysi kansainvälisessä politiikassa

Maarten Hajerin mukaan diskurssianalyttisellä ajattelutavalla on merkittävä vaikutus siihen, miten politiikkaa voidaan ja tulee tutkia. Koska sosiaalista rakennetta ylläpitäviä sääntöjä ja sopimuksia joudutaan jatkuvasti uusintamaan selonteoissa, yhteiskunnan valtarakenteita tulee tutkia suoraan diskurssien kautta. Tätä diskurssia pitävät yllä kaikenlaiset selonteot. Niinpä tutkijan on tärkeää ottaa huomioon niin ihmistenvälisen viestinnän selonteot kuin poliittiset paperitkin, vaikka nämä eivät sisältäisi itsessään mitään uusia, ”kovia” ehdotuksia tai lainsäädäntöä. Todellisuutta tulee tarkastella tilanteena, jota toimijat pitävät yllä diskurssin kautta. Myös sen tutkiminen on tärkeää, miten vallitsevia rakenteita pyritään diskurssien kautta haastamaan tai muuttamaan. Subjektien lisäksi on olennaista tutkia näitä diskursiivisia rakenteita.²⁰⁴

Hayward Alker ja David Sylvan puolustavat diskurssianalyysin paikkaa politiikan tutkimuksessa näin:

Ratkaiseva argumentti poliittisen diskurssianalyysin puolesta perustuu havaintoon, että poliittinen elämä on suuressa määrin järjestynyt diskurssien ympärille. Useimmat poliittiset teot – mukaan lukien julkisen väkivallan teot – ovat eksplisiittisesti tai implisiittisesti verbaalisia. [...] Sitä paitsi useimmat fyysisen käyttäytymisen muodoista, jotka ylipäänsä kiinnostavat politiikan tutkijaa, ovat selkeästi ja näkyvästi sijoittuneet diskurssiiviseen [sic.] tilaan, joka antaa niille merkityksen.²⁰⁵

²⁰³ Weldes & Saco 1996, 383–387.

²⁰⁴ Hajer 1995, 55–56.

²⁰⁵ Alker & Sylvan 1994, 10–11. Suom. Heikki Patomäki.

Alkerin ja Sylvanin mielestä politiikan tutkimusta on vaivannut ”suvereenin kirjoittajan myytti” eli käsitys siitä, että tekstit ja muut verbaaliset tuotteet tulee ymmärtää puhujan tai kirjoittajan aikomusten kautta. Tämä näkemys on perustunut positivistiseen ajatukseen kielestä pelkkänä välineenä, jolla sen käyttäjä ilmaisee ajatuksiaan tai pyrkii vaikuttamaan muihin toimijoihin. Suvereenin kirjoittajan myytin ongelma on, että se nostaa yksilön tahdon keskeiseksi muuttujaksi ja jättää rakenteen merkityksen vähälle huomiolle. Alkerin ja Sylvanin mukaan uusia vastauksia politiikan vanhoihin kysymyksiin tuleekin etsiä lähestymistavoista, jotka korostavat *tekstin* eli selonteon käsitettä kirjoittajan tai puhujan sijaan.²⁰⁶

Esimerkiksi uudenlainen analyysi siitä, miten diskurssit tekevät yksistä toimijoista subjekteja ja toisista objekteja, voi hyvinkin vastata vanhoihin kysymyksiin konfliktien syistä. Jos toimija on yhdessä diskurssissa subjekti ja toisessa objekti (esim. kolonialistisessa diskurssissa), ristiriita saattaa purkautua ”karujen” tosiasioiden tasolla väkivaltana. Valtadiskurssin objekteilla saattaa olla pyrkimys päästä subjekteiksi diskurssin sisällä tai halu luoda omia, vaihtoehtoisia diskurssejaan haastamaan vallitsevaa diskurssia. Tämänkaltainen valtanäkökulma tuo diskurssianalyysin politiikan tutkimuksen ytimeen.²⁰⁷

Diskursseihin keskittyminen ja selontekojen nostaminen analyysin kohteeksi ei kuitenkaan merkitse ”karujen” tosiasioiden sulkemista yhtälön ulkopuolelle kansainvälisessä politiikassa. Kuten Weldes ja Saco kirjoittavat, maailman näkeminen diskursiivisesti rakentuneena ei tarkoita sitä, etteikö tietoisuuden ulkopuolella olisi ulkoista, fyysistä todellisuutta. Diskurssi tarjoaa symboliset välineet, joiden avulla niin fyysisille kuin sosiaalisillekin faktoille annetaan merkityksiä. Toisaalta diskursseihin kuuluu Weldesin ja Sacon mukaan myös ei-kielellisiä käytäntöjä, jotka ovat kielellisten käytäntöjen ohella yhtä tärkeitä todellisuuden sosiaalisessa rakentamisessa. Kielellisiin käytäntöihin keskittyvä analyysi ei siis sulje pois ei-kielellisiä käytäntöjä käsittelevää selitystä. Pikemminkin diskurssianalyysi vastustaa tavanomaista jakoa ideoihin ja materiaaliseen ja oletusta siitä, että jompaan kumpaan rajoittuva menetelmä pystyisi tarjoamaan tyhjentäviä selityksiä sosiaalisista ilmiöistä. Esimerkiksi Weldesin ja Sacon tutkimuksessa ”Kuuban ongelman” diskurssi on mahdollistanut tietyt fyysiset toimenpiteet kuten kauppasaarron, soluttautumisen ja Kuuban merisaarron. Toisaalta näillä toimenpiteillä on ollut kielellisiin käytäntöihin ja diskursseihin ulottuvia seurauksia, sillä ne ovat vahvistaneet Yhdysvaltain identiteettiä suurvaltana ja Kuuban identiteettiä

²⁰⁶ Emt. 11–12.

²⁰⁷ Emt. 14–15.

heikkona valtiona, joka pystyy hädin tuskin pitämään yllä omaa suvereniteettiaan.²⁰⁸ Diskurssianalyysin valitseminen tutkimusmenetelmäksi ei toisin sanoen vie tutkijaa suoraan postmodernismin relativistiseen suohon, vaan sallii yhä perustaa analyysin suhteellisen tavanomaisille tieteenfilosofisille lähtökohdille.

Edellä esitellyt esimerkit kansainvälisen politiikan diskurssianalyysin perusoletuksista sopivat yhteen niiden tieteenfilosofisten lähtökohtien kanssa, jotka konstruktivistinen näkökulma kansainväliseen politiikkaan tarjoaa. Molemmat ovat yhtä mieltä kielen merkityksestä todellisuuden sosiaalisessa rakentamisessa. Molemmat näkevät todellisuuden sosiaalisesti rakennettuna, mutteivät kuitenkaan kiistä ”karujen” tosiasioiden merkitystä. Molemmat korostavat intersubjektiviivisen merkityksenannon asemaa näiden sosiaalisten rakenteiden kasaamisessa. Molemmat korostavat identiteettien olevan sosiaalisesti rakennettuja. Molempien keskeisiin teeseihin kuuluu todellisuuden näkeminen prosessina. Yhtäläisyydet eivät liene yllätys kun muistetaan konstruktivistisen tradition kehittyneen ‘kolmannen debatin’ jälkitilanteessa; diskurssianalyysi, Foucault, kriittinen teoria ja poststrukturalismi olivat jo olemassa yhteiskuntatieteiden tutkimuksessa. Diskurssianalyysin sovellukset olivat kriittisen teorian tutkijoilla ja poststrukturalisteilla jo käytössä. Miksei Alexander Wendt siis puhu diskursseista, ja miksi diskurssianalyysiin suuntautuneet yhteiskuntatieteilijät on konstruktivismista kirjoittavan Emanuel Adlerin sanoin ”tuomittu tulkitsemaan diskursseja” ja pyörimään loputtomiin hermeneuttisiin kehiin?²⁰⁹ Yksi syy löytynee kansainvälisen politiikan tieteenalan luonteesta joukkona toraisia teoreettis-filosofisia nurkkakuntia, jotka käyttävät merkittävän osan energiastaan eri tavalla ajattelevien tutkijoiden kritisointiin. Tässä tapauksessa monet konstruktivistit ovat halunneet tehdä eron diskurssianalyysiä hyödyntäviin tutkijoihin, jotka he luokittelevat vanhasta muistista postpositivistiteiksi.²¹⁰ Toisaalta esimerkiksi niinkutsutun Kööpenhaminan koulukunnan tutkijat ovat onnistuneet yhdistämään konstruktivismiin hedelmät postpositivistiseen epistemologiaan.²¹¹

²⁰⁸ Weldes & Saco 1996, 374–375.

²⁰⁹ Wendt 1992, 1995, 2000. Adler 1997, 326. Adler laskee tähän ”relativistien” joukkoon mm. Wittgensteinin, Habermasin, Foucault’n ja Derridan.

²¹⁰ Tosin esimerkiksi Wendt (2000) kiinnittää huomiota siihen, kuinka ‘tavanomaista’ ja liki positivistista postmodernististen tutkijoiden työ lopulta onkaan: ”[...] if in practice postmodernists do not deny the existence, and even knowability, of a world outside of discourse, then what exactly are they saying? That all observation is theory-laden? That theories cannot be tested directly against the world but only against other theories? That as a result knowledge can never have perfectly secure foundations? These are all positions held by sophisticated positivists today.”

²¹¹ Yhtenä koulukunnan kiinnostuksen kohteena on ollut ”turvallistamiseksi” kutsuttu turvallisuuden sosiaalinen rakentaminen. Käsitteen on kehittänyt tutkija Ole Wæver.

Diskurssianalyysi on kuitenkin menetelmä, joka tarjoaa mahdollisuuden löytää vastauksia konstruktivistisen tutkimusohjelman asettamiin kysymyksiin. Jos konstruktivismi on näkökulma, diskurssianalyysi on väline. Diskursiivista lähestymistapaa onkin sovellettu konstruktivistisissa tutkimuksissa, erityisesti tutkimushaarassa, jonka Richard Price ja Christian Reus-Smit ovat nimenneet postmoderniksi konstruktivismiksi. Siinä missä modernit konstruktivistit ovat keskittyneet subjektien ja objektien kielelliseen muotoutumiseen kansainvälisessä politiikassa, postmodernit konstruktivistit ovat olleet kiinnostuneita tiedon ja vallan suhteesta sekä erityisesti kielen, merkitysten ja sosiaalisen vallan vuorovaikutuksesta.²¹² Richard Price itse on esimerkiksi käyttänyt genealogian käsitettä tutkiessaan sitä, miten kemiallisista aseista on tullut tabu nykyaikaisessa sodankäynnissä.²¹³

Jennifer Milliken katsoo, että diskurssianalyysin soveltaminen on nähty metodologisesti hataraksi lähestymistavaksi kansainvälisen politiikan tutkimukseen, koska se ei tarjoa koeteltavia teorioita tai johdonmukaisia tutkimusmenetelmiä.²¹⁴ Hän löytää kansainvälisen politiikan diskurssianalyttisestä tutkimuksesta kolme teoreettista sitoumusta, joiden pohjalta diskurssianalyysi voidaan käsittää ”normaalitieteenä”. Ensinnäkin diskurssit on nähtävä merkitysrakenteina, joista sosiaalinen todellisuus koostuu. Taustalla on konstruktivistinen näkemys intersubjektiivisesta merkityksenannosta: asioilla ei ole ennalta määrättyjä merkityksiä, vaan merkitykset ovat ihmisten aktiivisesti tuottamia. Toiseksi diskurssianalyttinen tutkimus näkee diskurssit määrittelemiensä asioiden tuottajina. Diskurssit määrittelevät subjekteja, joilla on valta puhua ja toimia, ja objekteja, jotka ovat toiminnan kohteena. Kolmanneksi diskurssianalyysi on kiinnostunut tavasta, jolla diskursseja tuotetaan ja uusinnetaan (*play of practice*) – miten joistain diskursseista tulee hegemonisia ja miten vaihtoehtoiset diskurssit pyrkivät haastamaan näitä hegemonisia diskursseja.²¹⁵

Näistä teoreettisista sitoumuksista diskurssien näkeminen merkitysrakenteina on tämän tutkimuksen kannalta olennaisin. Kun diskurssit nähdään merkitysrakenteina, diskurssianalyysin tehtävä on Millikenin mukaan tutkia empiirisesti kielellisiä käytäntöjä saadakseen selville ne

²¹² Price & Reus-Smit 1998, 268–269. Konstruktivismiin alalajien nimeämiskäytäntö ei ole vakiintunut. Esimerkiksi Hansen (2006) laskee ainakin Cynthia Weberin poststrukturalistiksi, siinä missä Price ja Reus-Smit nimittävät tämän tutkimusta postmoderniin konstruktivismiin kuuluvaksi.

²¹³ Price 1995.

²¹⁴ Milliken 1999, 227.

²¹⁵ Milliken 1999, 229–230.

rakenteet ja hierarkiat, joiden avulla ihmiset ”tietävät” diskurssin määrittelemiä asioita.²¹⁶ Merkitysrakenteen näkökulma korostaa myös sitä, että tapahtumiin ja ”karuihin” tosiasioihin voidaan liittää erilaisia, vaihtoehtoisia merkityksiä. Sama väkivallanteko voi olla tappo, sotatoimi, vapaustaistelua tai kansanmurhan osa. Diskurssi – esimerkiksi Darfur-puhe – on Sacon ja Weldesin käsitettä lainaten käytössä olevista merkityksistä koostuva rakenne. Rakenne on kielellinen siksi, että se käyttää kielen merkitysjärjestelmää representaatioiden rakentamiseen. Toisaalta rakenne on intersubjektiivinen, sillä tämä kielen merkitysjärjestelmä on määritelmänsä mukaisesti jaettu.²¹⁷ Tärkeää on kuitenkin muistaa, että diskurssi ei koostu ainoastaan selonteosta, vaan selonteot ja tekstit ovat vain osa diskursiivisia kokonaisuuksia.²¹⁸ Diskurssiin keskittyminen ei siis tarkoita, etteikö karuja tosiasioita olisi itsessään olemassa. Näkökulma vain nostaa ensisijaisen tärkeäksi analyysin kohteeksi sen, minkälaisia merkityksiä näille tosiasioille annetaan. Tämä on tärkeää, sillä Ernest Laclau ja Chantal Mouffea lainaten sellaista faktaa ei ole olemassa, jonka merkitystä voisi lukea läpinäkyvästi.²¹⁹

6. DARFUR, KANSANMURHAPUHE JA DISKURSSIANALYYSI

Käsittelen tutkimuksessani Darfurin konfliktista käytyä keskustelua edellä kuvailun kaltaisena diskurssina. Laajasti ymmärrettynä koko kansainvälinen Darfur-keskustelu voidaan nähdä yhtenä diskurssina, jossa puhuvat eri hallitukset, kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt, YK, humanitaariset järjestöt, tiedotusvälineet ja populaarikulttuurin tuotteet. Tämä kansainvälinen Darfur-diskurssi antaa enemmän puhevaltaa tietyille ‘auktorisoiduille’ toimijoille kuin toisille, ja diskurssin sisällä ja reunamilla voidaan erottaa vaihtoehtodiskursseja, jotka pyrkivät muokkaamaan hegemonisen diskurssin sisältöä sekä mahdollisesti vaikuttamaan diskurssin sisällä tehtäviin poliittisiin valintoihin. Tämä maailmanlaajuinen megadiskurssi on kuitenkin moniäänisyytensä ja laajuutensa takia tutkimuskohteena mahdoton, joten tutkimuksen kannalta on mielekästä rajata tarkastelu yhteen osadiskurssiin. Valitsemani osa on Yhdysvalloissa käyty ja tätä kirjoittaessani edelleen käynnissä

²¹⁶ Ibid.

²¹⁷ Weldes & Saco 1996, 373. *structure of meaning-in-use*

²¹⁸ Ks. esim. Laclau & Mouffe 1987, 82.

²¹⁹ Emt. 84. ”The entire development of contemporary epistemology has established that there is no fact that allows its meaning to be read transparently.”

oleva ulkopoliittinen Darfur-puhe erityisesti siltä osin, kuin keskustelu ottaa kantaa Darfurin konfliktin luonteeseen.

6.1. Diskurssianalyysi Darfur-puheen tutkimusvälineenä

Yhdysvaltain ulkopoliittinen Darfurin kansanmurha -diskurssi on tässä tutkimuksessa prosessi, jossa tapahtumille ja toimijoille annetaan tiettyjä merkityksiä. Merkityksenannon prosessissa tekstit viittaavat toisiinsa ja muihin diskursseihin, toimijat saavat erilaisia identiteettejä ja subjektipositioita, diskurssi rakentaa itselleen tietynlaisen arvomaailman ja määrittelee samalla sitä, keitä ovat me ja keitä ovat muut.²²⁰ Ulkopoliittinen Darfur-diskurssi on tässä hegemoninen diskurssi, jonka haastaa vaihtoehtoinen, politiikan valintoihin vaikuttamaan pyrkivä diskurssi. Jälkimmäinen diskurssi ilmenee esimerkiksi kampanjoivien kansalaisjärjestöjen teksteissä ja aktivistien lehtikirjoituksissa. Olen rajannut tutkimukseni käsittelemään ulkopoliittisen eliitin diskurssin maailmankuvaa – sitä, miten diskurssi puhuu kansanmurhasta, millaisen identiteetin kansanmurhapuhe rakentaa yhdysvaltalaisille ja Yhdysvalloille poliittisena toimijana sekä sitä, miten se rakentaa suvereniteettia ja ihmisoikeuksia sosiaalisina rakenteina.

Käyttämäni diskurssianalyysi nojaa Norman Fairclough'n kriittiseen diskurssianalyysiin ja Lene Hansenin diskurssianalyttiseen menetelmään, jota tämä käyttää Bosnian sotaä käsittelevässä tutkimuksessaan *Security as Practice* (2006). Vaikka Hansen pitää itseään poststrukturalistina, hänen analyysimenetelmänsä voi hyödyntää myös perinteisemmästä konstruktivismista ponnistavassa tutkimuksessa. Hansenin mukaan ratkaiseva ero poststrukturalistien ja Alexander Wendtin kaltaisten konstruktivistien välillä on, että vaikka molempien mielestä identiteetti muodostuu vuorovaikutuksessa, Wendtin mielestä toimijoilla voi olla identiteetti jo ennen ensi kohtaamista, kun taas poststrukturalistit kiistävät tällaisen identiteetin mahdollisuuden.²²¹ Hansenin ja Wendtin lähtökohdat ovat kuitenkin muuten niin samankaltaiset, ettei ero ole tämän tutkimuksen kannalta merkittävä. Wendt on sitä paitsi uudemmista teksteistään muuttanut suopeammaksi ajatukselle kohtaamista edeltävästä identiteetistä:

[...] toimija rakentuu alun alkaen itseksi toisen antaman tunnustuksen kautta. Näemme tämän itsen riippuvuuden toisesta arkisissa identiteeteissämme – ihminen ei voi olla opettaja ilman oppilaiden

²²⁰ Ks. esim. Hansen 2006.

²²¹ Hansen 2006, 24.

tunnustusta, aviomies ilman vaimon suomaan tunnustusta, kansalainen ilman muiden kansalaisten tunnustusta. [...] Ihmiset voivat hankkia ja ylläpitää erilaisia identiteettejä vain tunnustuksen kautta. Ihminen saa itseyden, lyhyesti, toisen kautta – toimijuus on riippuvainen intersubjektiviisuudesta. Siitä syystä, sikäli kuin ihmiset haluavat olla toimijoita, he haluavat eronsa tulevan tunnustetuiksi.²²²

Merkitykset rakentuvat diskursiivisesti samastumisen ja erottautumisen kautta: merkitykset ovat suhteellisia. Esimerkiksi 'isä' merkitsee 'isää' vain koska käsitteet 'poika' ja 'äiti' ovat myös olemassa. Ja koska kielelliset merkitykset rakentuvat suhteessa muihin merkityksiin, myös muut sosiaaliset faktat – esimerkiksi identiteetit – ovat suhteellisia. Merkitysten suhteellisuus johtaa siihen, että merkitysjärjestelmä on luonnostaan epävakaa. Niinpä identiteetitkin ovat epävakaita, suhteellisesti merkitysjärjestelmissä rakentuvia kokonaisuuksia.²²³ Hansen korostaakin itseyden ja toiseuden suhdetta identiteetin rakentumisen kannalta keskeisenä analyysin kohteena. Kansainvälisessä politiikassa toimijat rakentavat identiteettejä samastumisen ja erottautumisen prosessien kautta. Esimerkiksi Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen entiset itäblokin maat rakensivat identiteettejään samastumalla läntiseen Eurooppaan, jota ne samalla pitivät jäljittelemisen arvoisena esikuvanaan.²²⁴ Jutta Weldesin ja Diana Sacon tutkimuksessa Yhdysvallat rakensi identiteettiään suhteessa Kuubaan, ja samalla rakensi Kuuban hallituksen identiteettiä suhteessa ulkomaailmaan ja Kuuban kansaan, joka näyttäytyi yhdysvaltalaisdiskurssissa epädemokraattisen sosialistihallituksen uhrina.²²⁵ Samastumisen ja erottautumisen ei kuitenkaan tarvitse tapahtua suhteessa paikkaan: esimerkiksi Euroopan unionin on rauhanprojektina nähty luovan identiteettiään osittain suhteessa Euroopan sotaisaan historiaan.²²⁶

Kansainvälisessä politiikassa diskurssianalyysiä käyttävän tutkijan tehtävä onkin Hansenin mukaan selvittää, miten itset ja toiset tulevat tuotetuiksi diskurssissa, miten mittavia ovat näiden väliset erot ja miten eroja tuotetaan ja uusinnetaan. Itseyden ja toiseuden tuottamista voidaan tutkia kolmessa ulottuvuudessa: tilan, ajan ja moraalisen suhteen. *Tilan* ulottuvuutta tutkitaan tarkastelemalla sitä, miten diskurssi tuottaa identiteettejä abstraktien ja konkreettisten rajanvetojen kautta. Identiteetti voi rakentua konkreettisesti rajatun tilan, esimerkiksi valtion, ympärille. Toisaalta identiteetti voi

²²² Wendt 2003, 511. "[...] it is through recognition by the Other that one is constituted as a Self in the first place. We can see this dependence of Self on Other in our everyday identities — one cannot be a teacher without recognition by students, a husband without recognition by a wife, a citizen without recognition by other citizens. [...] Only through recognition can people acquire and maintain a distinct identity. One becomes a Self, in short, via the Other — subjectivity depends on inter-subjectivity. Insofar as people want to be subjects, therefore, they will desire recognition of their difference."

²²³ Laclau & Mouffe 1987, 89–91.

²²⁴ Hansen 2006, 39–40.

²²⁵ Weldes & Saco 1996, 385.

²²⁶ Hansen 2006, 40.

muodostua suhteessa abstraktimman poliittisen tilan tai toimijuuden suhteen. Diskurssin poliittiset toimijat voivat olla esimerkiksi ”terroristeja”, ”naisia” tai ”maailmanyhteisö”. *Ajallisesti* diskurssi voi määritellä toimijat esimerkiksi sen kautta, miten ne suhtautuvat muutokseen. Kehitysmaita käsittelevässä diskurssissa globaalin Etelän valtioiden nähdään usein olevan ”kehittymässä” kohti teollisuusmaiden asettamaa esimerkkiä. Valtiot voidaan nähdä ”jälkeenjääneinä” tai ”edistyneinä”. Ajalliseen ulottuvuuteen kuuluu myös suhtautuminen muutokseen: Balkanin alue on rakennettu läntisissä puheissa takaperoiseksi alueeksi, joka ei ole edes kykenevä muuttumaan tai kehittymään. *Eettinen* ulottuvuus puolestaan korostaa Hansenin mukaan sitä, että ulkopoliittiseen diskurssiin liittyy aina vastuun käsite: ulkopoliittisia ratkaisuja perustellaan sillä, että ne ovat kansallisen intressin mukaisia. Eettinen näkökulma tarkastelee tapaa, jolla eettiset näkökohdat näkyvät diskurssissa esimerkiksi poliittisten ratkaisujen perusteluissa. Hansenin mukaan eettinen ulottuvuus nostaa päätään esimerkiksi silloin, kun diskurssiin tuodaan humanitaarisen intervention tai kansanmurhan kaltaisia käsitteitä.²²⁷ Kuten Mervyn Frostin normatiivinen teoria osoittaa, modernin valtion diskurssissa toimijoiden odotetaan ottavan kantaa esimerkiksi ihmisoikeuksiin.²²⁸

Yhdysvaltain ulkopoliittisen Darfurin kansanmurha -puheen tutkiminen diskurssina tarkoittaa, että diskurssia rakentavat selonteot muodostavat tekstien verkon, jossa selonteot ovat intertekstuaalisessa suhteessa toisiinsa.²²⁹ Analyysissä pitääkin kiinnittää huomiota tekstin sisällä olevien merkityssuhteiden lisäksi myös tekstin suhteisiin muihin teksteihin. Uudet tekstit syntyvät aina vanhojen tekstien keskelle. Selkein intertekstuaalisuuden muoto on lainaus, jossa vanhan tekstin osa on kirjoitettu tai lausuttu uuden selonteon sisään, ja lainauksen lähde on mainittu.²³⁰ Esimerkiksi tämän opinnäytteen kirjoittajana olen pyrkinyt tekemään tekstin intertekstuaaliset suhteet ja lainaukset mahdollisimman näkyviksi, mainiten lainattujen teosten tarkat tiedot ja erottaen sanasta sanaan -lainaukset lainausmerkein tai typografian keinoin, kuten tieteellisen kirjoittamisen konventioihin kuuluu. Intertekstuaalisuuden toinen ääripää ovat sellaiset viittaukset muihin selontekoihin, joissa viittauksen lähde ei mainita, kuten ei välttämättä edes sitä, että kyseessä on viittaus. Kun esimerkiksi Britannian pääministeri Tony Blair sanoi syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen: ”[K]yse ei ole siitä, miten globalisaatio voidaan pysäyttää”, hän tuli

²²⁷ Hansen 2006, 46–50.

²²⁸ Ks. yllä, kpl. 2.2.

²²⁹ Intertekstuaalisuuden käsitteen kehitti Julia Kristeva. Tämän tutkimuksen kannalta hyödyllistä intertekstuaalisuusteorian kehittelyä löytyy yleisellä tasolla Fairclough'n teoksista (1992, 2003) ja politiikan tutkimukseen soveltaen Hansenilta (2006). Suoninen (1999) käyttää intertekstuaalisesta kokonaisuudesta osuvaa suomenkielistä vastinetta *selontekoverkko* – ks. yllä kappale 5.2.

²³⁰ Fairclough 2003, 39.

väittäneeksi, että joidenkin mielestä globalisaatio tulisi pysäyttää, ja tehneeksi intertekstuaalisen viittauksen selontekoihin, joissa tällaisia globalisaation vastaisia mielipiteitä esitetään.²³¹

Blair-esimerkin kaltainen peitelty intertekstuaalisuus rakentaa selontekoihin olettamuksia. Koska selontekoa ei pidä tulkita vain julkilausuttujen väittämien pohjalta, olettamukset kertovat diskurssin puhujien arvoista vähintään yhtä paljon kuin tekstin näkyvät arvolausumat. Fairclough erottaa kolmenlaisia olettamuksia: selonteon *eksistentiaaliset* olettamukset ovat oletuksia siitä, mitä on olemassa; *väiteolettamukset* sisältävät väitteitä siitä, miten asiat ovat, voivat olla tai tulevat olemaan; ja *arvo-olettamukset* puolestaan kertovat, mikä on hyvää tai suotavaa.²³² Näistä olettamuksista muodostuu tekstin arvomaailma, jota voidaan joissain tapauksissa nimittää ideologiaksi. Fairclough'n mukaan "[o]letetut merkitykset ovat ideologisesti erityisen tärkeitä – voidaan väittää, että valtasuhteita palvelevat parhaiten merkitykset, jotka hyväksytään laajasti tosiasioina." Ideologisia tarkoituspäriä ajavat onnistuneimmin selonteot, joiden olettamukset tunnustetaan tosiksi laajemminkin yhteiskunnassa kuin vain tietyn diskurssin sisällä.²³³ Kaikki diskurssityypit eivät kuitenkaan ole samassa määrin ideologisia: esimerkiksi mainonnan diskurssi lienee ideologisempi kuin esimerkiksi luonnontieteiden diskurssi.²³⁴ Darfur-diskurssin tapauksessa diskurssin arvomaailma ja mahdollinen ideologia ovat erityisen merkittäviä siksi, että tutkittavassa diskurssissa puhuvat nimenomaan valtaapitävän poliittisen eliitin edustajat, ja vaikka puhe on etäisestä ulkopoliittisesta kysymyksestä, diskurssin voi olettaa kertovan myös puhujiensa arvomaailmasta.

Analysoin seuraavassa Yhdysvaltain ulkopoliittista Darfur-diskurssia kahdesta toisistaan tukevasta näkökulmasta. Luvussa 8 käsittelen kansanmurhadiskurssia fairclough'laisittain intertekstuaalisena ja interdiskursiivisena verkkona, joka antaa kansanmurhan käsitteelle omanlaisensa merkityksen. Analyysin painopiste on siinä, miten ja missä yhteyksissä käsitettä on diskurssissa käytetty. Menetelmänä on tutkimusaineiston lähiluku: tarkastelen erityisesti virkkeitä, joissa sana kansanmurha (*genocide*) esiintyy, ja näiden virkkeiden lähiympäristöä. Luku 9 puolestaan ottaa kansanmurhapuheeseen hansenilaisen identiteettinäkökulman, ja etsii perusteita määritelmän käytölle ja käyttötavoille identiteeteistä, joita kansanmurhadiskurssi eri toimijoille rakentaa. Identiteettien ja intressien ilmentämänä merkitysrakenteena kansanmurhapuhe on

²³¹ Esimerkki lainattu Fairclough'lta (2003, 47): "The issue is not how to stop globalization."

²³² Fairclough 2003, 55–57.

²³³ Emt. 58. "Assumed meanings are of particular ideological significance – one can argue that relations of power are best served by meanings which are widely taken as given."

²³⁴ Fairclough 1992, 91.

konstruktivistisesta näkökulmasta myös mukana prosessissa, joka rakentaa suvereniteetin merkitystä suhteessa ihmisoikeuksiin.

6.2. Tutkimusaineiston luokittelu ja rajaus

Tutkimuskysymykseni koskee kansanmurhamääritelmän käyttöä Yhdysvaltain ulkopoliittisessa Darfur-diskurssissa. Tästä syystä tutkimusaineistoon on tarkoituksenmukaista rajata selontekoja, jotka ottavat kantaa konfliktin määritelmään. Koska Yhdysvaltain hallinto on tuottanut tällaisiakin selontekoja vähintäänkin sadoittain, kaikkia kansanmurhan mainitsevia tekstejä ei voida ottaa diskurssianalyysin kohteeksi, vaan on tyydyttävä otokseen, jonka voi nähdä edustavan Darfur-diskurssia kokonaisuutena. Jotta aineistoa voidaan analysoida diskurssina, aineiston selontekojen tuottajien on oltava valtuutettuja puhujia diskurssissa.²³⁵

Lene Hansen jakaa ulkopoliittisen diskurssianalyysin aineiston kahteen osaan: avainteksteihin ja yleiseen aineistoon. Avaintekstit ovat selontekoja, joihin diskurssin muut tekstit usein viittaavat – eräänlaisia selontekoverkon solmuja.²³⁶ Darfurin kansanmurha -diskurssin tapauksessa yksi ilmeinen avainteksti on ulkoministeri Colin Powellin 9.9.2004 senaatin ulkoasiainkomitealle pitämä puhe, jossa hän ensi kertaa määritteli Darfurin tapahtumat kansanmurhaksi.²³⁷ Muita avaintekstejä ovat presidentin, ulkoministerien ja korkeiden virkamiesten keskeiset linjapuheet. Avaintekstit valikoituvat muuta aineistoa lukemalla ja tietokantahakujen avulla. Olen käyttänyt avaintekstien tunnistamiseen myös ulkovaltojen Darfur-politiikkaa käsitteleviä akateemisia artikkeleita²³⁸ ja kirjoja²³⁹, joista monet viittaavat samoihin teksteihin.

Avaintekstien lisäksi on siis tutkittava myös yleistä aineistoa eli diskurssin muita tekstejä. Hansenin kriteerien mukaan tutkimusaineistoon valikoidulla yleisellä aineistolla tulee olla laaja yleisö, sen tulee ottaa kantaa harjoitettavaan politiikkaan ja rakentaa selkeitä identiteettejä, ja sen tulee olla poliittisesti arvovaltaista.²⁴⁰ Tässä tutkimuksessa yleiseen aineistoon on valittu joukko Yhdysvaltain ulkopoliittisen koneiston tuottamia puheita, haastatteluita, raportteja ja muita selontekoja, jotka

²³⁵ Milliken 1999, 233.

²³⁶ Hansen 2006, 83.

²³⁷ Powell 2004.

²³⁸ Heinze 2007, Slim 2004, Smith & Pipa 2005, Steele 2007, Straus 2005.

²³⁹ Prunier 2005, Flint & de Waal 2006, Hassan 2007.

²⁴⁰ Hansen 2006, 83.

ottavat kantaa Darfurin konfliktiin kansanmurhana. Yleiseen aineistoon lukeutuu myös joukko tekstejä, joiden tuottajat eivät suoraan määrittele Yhdysvaltain ulkopoliittikkaa. Tällaisiin teksteihin lukeutuvat kongressin päätöslauselmat ja ulkoasiainvaliokunnan korkea-arvoisten jäsenten puheet.

Edellä kuvatun menetelmän avulla tutkimusaineistoon on valikoitunut 32 tekstiä. Valtaosa näistä on ulkopoliittisia puheita tai päätöksentekijöiden mediahaastatteluja tekstimuotoon purettuina. Tutkimusaineistoa yhdistää se, että kaikki aineiston tekstit määrittelevät Darfurin konfliktin kansanmurhaksi. Määritelmä voi olla ohimenevä²⁴¹ tai hyvinkin perusteellinen.²⁴² Valintakriteerin tähden aineiston ulkopuolelle ovat jääneet tahot, jotka eivät käytä kansanmurhanimikettä Darfurin tapahtumista. Näistä tahoista merkittävin lienee Yhdysvaltain nykyinen YK-suurlähettiläs Zalmay Khalilzad, joka puhuu Darfurin 'konfliktista'. Hallinnon toinen keskeinen ulkopoliittinen hahmo, varapresidentti Richard Cheney, ei puolestaan ole ilmeisesti ottanut Darfuriin kantaa lainkaan.²⁴³ Aineiston tekstit on otettu Yhdysvaltain hallinnon ja kongressin eri toimielinten verkkosivuilta, joille korkeiden virkamiesten ja poliitikkojen tekstejä kirjataan sikäläisen tavan mukaan hyvin systemaattisesti. Varsinaisessa tutkimusaineistossa ei ole mukana näihin puheisiin tai haastatteluihin viittaavia sekundaaritekstejä, kuten lehtiartikkeleita. Sekundaari- ja muita tutkimusaineiston ulkopuolisia tekstejä käytetään taustoittavassa roolissa, mutta varsinainen diskurssianalyysi ei kohdistu näihin teksteihin. Näin siksi, että työn tarkoitus on tutkia ulkopoliittista diskurssia sellaisena, kuin se puhujan suusta tai kirjoittajan kynästä lähtee – ei niinkään sitä, mikä sen vastaanotto tai vaikutus on ollut.

7. KANSANMURHAPUHE JA YHDYSVALTAIN DARFUR-POLITIikka 2004–2008

Darfurin kansanmurha -puhe tuli osaksi Yhdysvaltain ulkopoliittista diskurssia syksyllä 2004. Darfurin edellisvuonna alkaneet raa'at väkivaltaisuuudet olivat jo laantumassa, mutta Yhdysvaltojen ja muun maailman tietoisuuteen tapahtumat levisivät noin vuoden viiveellä, Yhdysvaltain tapauksessa keskelle syksyn presidentin- ja parlamenttivaalikamppailua. Tuolloin käynnistynyt

²⁴¹ Esim. Rice 2006a. ”Niin, kansanmurha.”

²⁴² Esim. Powell 2004.

²⁴³ Cheney viittaa kyllä puheissaan Sudaniin, mutta ainoastaan terrorisminvastaisen sodan yhteydessä.

kansanmurhapuhe on kuluneen kolmen ja puolen vuoden aikana kokenut muutoksia, mutta pysynyt kuitenkin elinvoimaisena osana Yhdysvaltain ulkopoliittista diskurssia. Erotan tästä kansanmurhadiskurssista kolme pääasiallista vaihetta: määrittelyvaiheen, epäröivän kansanmurhapuheen vaiheen ja uudelleen kovenevien puheiden vaiheen. Käyn seuraavassa läpi kronologisessa muodossa kansanmurhapuheen vaiheet suhteessa Yhdysvaltain Sudan-politiikkaan ja tapahtumiin itse Darfurissa. Tämä historiallinen katsaus nojaa enimmäkseen tutkimusaineiston avainteksteihin ja tutkimusaineiston ulkopuoliseen materiaaliin. Varsinainen aineiston diskurssianalyysi seuraa luvuissa 8 ja 9.

7.1. Vaihe I: Määrittely, 2003–2004

Yhdysvaltain ulkopoliittinen kiinnostus Sudania kohtaan juontaa alkunsa huomattavasti Darfurin nykyistä konfliktia kauemmas historiaan. Yhdysvallat oli tiiviisti mukana neuvottelemassa loppua Sudanin toiselle, 21 vuotta kestäneelle sisällissodalle, joka päättyi muodollisesti Naivashan rauhansopimukseen keväällä 2005. Yli kaksi miljoonaa kuolonuhria vaatineessa sisällissodassa Sudanin eteläosan sissiliike SPLA taisteli Khartumin islamistihallitusta vastaan. Välittäjän roolissa konfliktin loppuvaiheessa toiminut Yhdysvallat joutui turvautumaan diplomaattiseen tasapainotteluun pitääkseen Sudanin pahamaineisen hallituksen mukana rauhanneuvotteluissa.²⁴⁴ Yhdysvallat asetti jo 1990-luvulla Sudanille talouspakotteita ja listasi maan terrorismin tukijaksi. Toisaalta Yhdysvaltain tiedustelupalvelut pitivät Sudanin hallitusta arvokkaana tietolähteenä terroristiepäillyistä etenkin syyskuun 2001 terrori-iskujen jälkeen.²⁴⁵ Ulkopoliittinen aktiivisuus johtui osin myös sisäpoliittisista syistä: Yhdysvaltain Sudan-lobby painosti Clintonin ja Bushin hallituksia pitämään yllä kovaa linjaa Sudanin suhteen, sillä sisällissodalla oli amerikkalaisiin vetoava uskonnollinen ulottuvuus. Sodan yhtenä syynä oli ollut presidentti Nimeirin politiikka, jonka tarkoituksena oli koko Sudanin muuttaminen islamilaiseksi valtioksi. Raa'assa sisällissodassa hallituksen joukkojen kerrottiin valikoineen kristittyjä tapettaviksi.²⁴⁶ Sisällissodan islamilaistamispolitiikkaan kuului jopa elementtejä pyhästä sodasta, *jihadista*.²⁴⁷ Asetelma kiinnosti Yhdysvalloissa erityisesti oikean laidan kristittyä äänestäjäkuntaa, joka oli presidentti Bushin tärkeä tukiryhmä.

²⁴⁴ Hallinnon sisäisistä erimielisyyksistä Sudan-politiikan suhteen ks. Prunier 2005, 139.

²⁴⁵ Prunier 2005, 139.

²⁴⁶ Smith & Pipa 2005, 132.

²⁴⁷ Prunier 2005, 161.

Darfurin konflikti tuli tietystä Sudan-kiinnostuksesta huolimatta Yhdysvalloissa julkisuuteen jälkijättöisesti ja hieman varkain. Aseellinen konflikti alkoi sissiliike SLA:n hyökkäyksillä hallituksen sotilastukikohtia vastaan alkuvuodesta 2003. Sissiliikkeen taustalla oli alueella jo vuosikymmeniä kytenyt tyytymättömyys Sudanin keskushallituksen politiikkaan, joka piti Darfuria syrjässä sekä poliittisen vallan että resurssien jaosta. Tyytymättömyys sekä Darfurin arabien ja afrikkalaisten väliset jännitteet olivat purkautuneet aseelliseksi yhteenotoksi edellisen kerran 1998–1999, jolloin hallitus oli tukenut alueen arabeja näiden hyökkäyksissä afrikkalaiskyliin. Vuoden 2003 kansannousussa konflikti sai kuitenkin aivan uudenlaiset mittasuhteet. Hallitus vastasi SLA:n sotatoimiin tekemällä mittavia kostoiskuja Darfurin afrikkalaiskyliin, joita se väitti pitävänsä sissien tukialueena. Hyökkäyksistä vastasivat useimmiten käytännössä hallituksen rahoittamat ja aseistamat *janjaweed*-taistelijat, joiden toimintatapaan kuuluvat kylien polttaminen, naisten raiskaukset ja siviilien summittaiset teloitukset. Rahoituksen lisäksi hallitus on tukenut janjaweedin hyökkäyksiä ilmavoimien pommituksilla, taisteluhelikoptereilla ja maajoukoilla. Hyökkäykset johtivat vuodesta 2003 alkaen darfurilaisten joukkopakoon kylistä ja kaupungeista pakolaisleireille.²⁴⁸

Yhdysvaltain tiedotusvälineet tarttuivat Darfurin konfliktiin vuoden 2004 keväällä sen jälkeen, kun Amnesty International, Human Rights Watch ja International Crisis Group -järjestöt olivat julkaisseet raportteja yhä synkkenevästä humanitaarisesta ja poliittisesta tilanteesta. Tiedotusvälineet keskittyivät alusta alkaen konfliktin etniseen ulottuvuuteen, ja jo ensimmäisissä lehtiartikkeleissa uutisen kärjeksi nostettiin vastakkainasettelu arabien ja afrikkalaisväestön välillä.²⁴⁹ Kansanmurhakäsitteen ilmestyminen Darfur-diskurssiin helmi–maaliskuussa 2004 ei siten ollut kovin yllättävää. Ilmeisesti ensimmäisiä Darfurin tilanteen kansanmurhaksi määritellettä kirjoituksia oli Sudan-aktivisti Eric Reevesin mielipidekirjoitus *Unnoticed Genocide* The Washington Post -sanomalehdessä helmikuun lopulla.²⁵⁰ Toinen yhdysvaltalainen laatulehti The New York Times julkaisi kuukautta myöhemmin toimittaja Nicholas Kristofin kirjoituksen *Will We Say "Never Again" Yet Again?*, jossa tämä teki saman määritelmän.²⁵¹ Ajoitus oli osuva kansanmurhamääritelmän tekemiseen, sillä huhtikuussa 2004 tuli kuluneeksi kymmenen vuotta Ruandan kansanmurhan alkamisesta.

²⁴⁸ Human Rights Watch 2004, 13–20.

²⁴⁹ Prunier 2005, 126.

²⁵⁰ Reeves 2004.

²⁵¹ Kristof 2004. Tehtyään määritelmän Kristof on pitänyt sitä sinnikkäästi yllä: 9.4.2008 mennessä Kristof oli New York Timesin arkiston mukaan kirjoittanut lehteen 87 kirjoitusta, joissa mainitaan sanat ”Darfur” ja ”kansanmurha”.

YK:n pääsihteeri Kofi Annan piti Ruanda-vuosipäivänä huhtikuun seitsemäntenä puheen, jossa hän kiinnitti huomiota Darfurin heikkenevään tilanteeseen. Vaikka Annan ei puheessaan nimennytkään Darfuria kansanmurhaksi, asiayhteyden kautta hän tuli sijoittaneeksi tapahtumat samaan diskurssiin Ruandan kansanmurhan kanssa.²⁵² Yhdysvaltain presidentti George W. Bush antoi samana päivänä julkisuuteen ensimmäisen Darfurin tilannetta käsitelleen julkilausumansa. Vaikka hän vielä tuolloin nimitti tilannetta vain ”julmuuksiksi”, Bushin Darfur-avauksen ajoitus antoi lausunnolle niinkään oman, kansanmurhaan viittaavan sivumerkityksensä.²⁵³ Kesän koittaessa Darfur-kirjoittelu kiihtyi Yhdysvalloissa, ja samalla yleistyi kansanmurha-käsitteen liittäminen konfliktiin. Washingtonin Holokaust-museo antoi ”*genocide emergency*” -varoituksen,²⁵⁴ ja yhä useammat kansalaisjärjestöt määrittivät niinkään tilanteen kansanmurhaksi.²⁵⁵ Kasvaneen julkisuuden siivittämänä Darfurin tilanne kantautui myös vanhastaan Sudanin asioista kiinnostuneen Sudan-lobbyn korviin, ja kysymys politisoitui. Politisoitumista toki helpotti se, että Yhdysvalloissa valmistauduttiin samaan aikaan syksyn 2004 presidentinvaaleihin, joissa istuva presidentti haki jatkokautta.

Darfurin tapahtumien luonteesta käydyssä poliittisessa keskustelussa oli kaksi vastinparia: toiselle kaudelle pyrkivä republikaanipresidentti George Bush vastaan demokraattien presidenttiehdokas John Kerry, sekä toisaalta Bushin hallitus vastaan Yhdysvaltain kongressi. Sekä Kerry että kongressi pitivät Darfurin tilannetta esillä kesällä 2004, ja molempien toimeliaisuus loi Bushin hallinnolle painetta ottaa kantaa siihen, onko Darfur kansanmurha vai ei. Kongressissa kansanmurhakysymyksen nosti ilmeisesti ensimmäisen kerran esille edustajainhuoneen republikaaniedustaja Frank Wolf huhtikuussa 2004: ”Onko kansanmurha tapahtumassa jälleen? Maailma katsoo ja odottaa, kun Sudanin Darfurin alueen ihmisiä ollaan pyyhkimässä kartalta.”²⁵⁶ Kesäkuussa Wolf matkusti Darfuriin yhdessä republikaanisenaattori Sam Brownbackin kanssa, joka oli Wolfin tavoin ollut aktiivinen Sudanin asioissa jo sisällissodan aikana.²⁵⁷ Matkalta palattuaan kansanedustajat kirjoittivat lyhyen raportin, jonka mukaan Darfurin tapahtumat ”saattavat hyvinkin

²⁵² Annan 2004.

²⁵³ Bush 2004a. Bush käytti sanaa *atrocities*..

²⁵⁴ United States Holocaust Memorial Museum 2008.

²⁵⁵ Mm. MoveOn.org, Physicians for Human Rights. Isot kansainväliset ihmisoikeusjärjestöt Amnesty International ja Human Rights Watch eivät kuitenkaan ole pitäneet eivätkä pidä Darfurin konfliktia kansanmurhana.

²⁵⁶ Wolf 2004. ”Is genocide happening again? As the world waits and watches, the people of the Darfur region in Sudan are being wiped out.”

²⁵⁷ Smith & Pipa 2005, 132.

täyttää” joukkotuhontasopimuksen määritelmän.²⁵⁸ Samat kansanedustajat laativat myös senaatin ja edustajainhuoneen yhteisen päätöslauselman, joka määritteli Darfurin tapahtumat kansanmurhaksi ja kehotti Bushin hallintoa ryhtymään toimiin. Päätöslauselma siteerasi vuoden 1948 joukkotuhontasopimusta ja YK:n ihmisoikeuskoordinaattori Mukesh Kapilaa, joka oli maaliskuussa todennut Darfurin väkivallan olevan järjestelmällistä ja kohdistuvan tiettyihin etnisiin ryhmiin.²⁵⁹ Päätöslauselman käsittelyssä senaattori Jon Corzine sanoi: ”[...] ollaksemme tehokkaita, meidän tulee ryhtyä kaikkiin tarpeellisiin toimiin, mukaan lukien aseistettuun väliintuloon, pelastaaksemme ne sadat tuhannet ihmishenget, jotka tässä ovat vaakalaudalla”.²⁶⁰ Ilman vastalauseita hyväksytty senaatin rinnakkainen päätöslauselma Senate Concurrent Resolution 133 (2004) on tämän tutkimuksen aineiston varhaisin teksti.²⁶¹

Senaattori ja presidenttiehdokas John Kerry aktivoitui Darfur-kysymyksessä samaan aikaan muun senaatin kanssa. Kerry kehotti puheessaan heinäkuun puolivälissä Bushin hallitusta tarttumaan retoriikan raskaimpaan kalustoon: ”Tämän [Bushin] hallinnon on lopetettava kiertely. Näitä hallituksen tukemia hirmutekoja on kutsuttava niiden ansaitsemalla nimellä – kansanmurhaksi.”²⁶² Sekä Kerryn että kongressin kasvanut Darfur-aktiivisuus lienee liittynyt osaltaan myös aiheen nousemiseen kasvaneen mielenkiinnon kohteeksi Yhdysvalloissa. Program on International Policy Attitudes -tutkimuslaitoksen heinäkuussa tekemän kyselyn mukaan 56% amerikkalaisista oli valmis määrittelemään Darfurin tapahtumat kansanmurhaksi. Niistä, jotka arvioivat tietävänsä paljon Darfurin tilanteesta, peräti 87% piti tilannetta kansanmurhana.²⁶³ Vaikka Darfur ei kohonnutkaan Irakin sodan varjostamien vaalien keskeiseksi teemaksi, Kerry piti kuitenkin tilannetta ajoittain esillä ja kehotti Bushia toimimaan aktiivisemmin väkivaltaisuuksien hillitsemiseksi. Kerry vaati julkisuudessa hallintoa kutsumaan Darfuria kansanmurhaksi vielä syyskuun alussa, vain viikkoa ennen ulkoministeri Colin Powellin puhetta senaatin ulkoasiainvaliokunnan kuulemis-tilaisuudessa.²⁶⁴

²⁵⁸ Brownback & Wolf 2004, 2.

²⁵⁹ Senate Concurrent Resolution 133/2004.

²⁶⁰ Corzine 2004. ”[...] to be effective, we must take whatever actions are necessary, including armed intervention, to save the hundreds of thousands of lives that are at stake.”

²⁶¹ ‘Rinnakkainen’ tarkoittaa, että täsmälleen sama päätöslauselma on hyväksytty sekä kongressin ylähuoneessa senaatissa että alahuoneessa eli edustajainhuoneessa.

²⁶² Kerry 2004. ” This administration must stop equivocating. These government sponsored atrocities should be called by their rightful name – genocide.”

²⁶³ Program for International Policy Attitudes 2004, 4.

²⁶⁴ Halbfinger 2004.

Ulkoministeri Powell kävi Sudanissa heinäkuussa, ja hieman myöhemmin alueelle matkusti ulkoministeriön lähettämä tutkimusryhmä selvittämään konfliktin luonnetta. Ryhmä haastatteli yli tuhatta Darfurin pakolaista pakolaisleireillä Tshadissa. Senaatin vaikutusvaltainen ulkoasiainvaliokunta kutsui Powellin kuultavaksi Darfur-kysymyksestä, ja syyskuun yhdeksäntenä päivänä hän lausui valiokunnalle kauaskantoisiksi osoittautuneet sanansa: ”[...] Tulin siihen johtopäätökseen, että Darfurissa on syyllistytty kansanmurhaan, ja että Sudanin hallitus ja Jingaweit-joukot [sic] ovat vastuussa – ja että kansanmurha saattaa yhä olla tapahtumassa.”²⁶⁵ Powell perusteli kansanmurhaväitettään joukkotuhontasopimuksessa mainituilla kolmella kansanmurhan tunnusmerkillä, joiden hän sanoi täyttyneen Sudanissa. Uhrien haastatteluista oli Powellin mukaan käynyt ilmi tekojen raaka ja systemaattinen luonne, niiden kohdistuminen tiettyyn etniseen ryhmään, sekä syyllisten kansanmurha-aike.²⁶⁶ Powellin määritelmä oli ainutlaatuinen Yhdysvaltain historiassa: hallitus ei ollut koskaan ennen julistanut meneillään olevaa konfliktia kansanmurhaksi.²⁶⁷ Powellin lausunnolla Bushin hallinto samanaikaisesti paitsi tyydytti kongressin kasvavat vaatimukset, myös varmisti, ettei presidenttiehdokas John Kerry pääsisi lähestyvissä tv-debateissa kritisoimaan Bushia ainakaan Darfurin kriisin vähättelystä tai rinnastamaan tämän puheita Clintonin hallinnon retoriseen nuorallakävelyyn Ruandan kansanmurhan aikana. Ainakin Sudan-tutkija Gérard Prunier on nimettömänä pysyttelevän, korkea-arvoisen Bushin hallinnon edustajan haastattelun perusteella vakuuttunut siitä, että Bush käytännössä pakotti Powellin käyttämään kansanmurhamääritelmää senaatin kuulemistilaisuudessa.²⁶⁸ Tähän viittaa osaltaan myös se, ettei asiassa konsultoitu Yhdysvaltain silloista YK-suurlähettilästä, entistä Sudanin-erityislähettilästä ja Sudanin rauhansopimuksen ‘isää’ John Danforthia, joka ei omien sanojensa mukaan olisi pitänyt kansanmurhamääritelmää erityisen hyvänä ajatuksena.²⁶⁹

Määritelmän lisäksi Powellin puheessa oli olennaista se, mitä hän sanoi edellä siteeratun virkkeen jälkeen: ”Itse asiassa tämä määritelmä ei kuitenkaan edellytä mitään uusia toimenpiteitä. Olemme tehneet kaikkemme saadaksemme Sudanin hallituksen toimimaan vastuullisesti.”²⁷⁰ Powellin mukaan olennaista ei ole se, miksi konfliktia nimitetään, vaan se, että darfurilaiset tarvitsevat

²⁶⁵ Powell 2004. ”[...] I concluded, that genocide has been committed in Darfur and that the Government of Sudan and the Jingaweit bear responsibility – and that genocide may still be occurring.”

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Straus 2005.

²⁶⁸ Prunier 2005, 140.

²⁶⁹ Danforth 2005.

²⁷⁰ Powell 2004. ”In fact, however, no new action is dictated by this determination. We have been doing everything we can to get the Sudanese Government to act responsibly.”

epätoivoisesti kansainvälisen yhteisön apua.²⁷¹ Tämä Powellin puheteko kumosi Ruandan kansanmurhan aikaisen käsityksen siitä, että kansanmurhamääritelmä edellyttäisi – ainakin moraalisesti – määrittelijältä ripeitä toimia, mahdollisesti jopa sotilaallista väliintuloa. Sillä määritelmä ei itse asiassa muuttanut Bushin hallinnon Darfur-politiikkaa juuri lainkaan. Poliitiikkana oli edelleen kolmen rintaman lähestymistapa, jossa yhtäällä annettiin Darfuriin humanitaarista apua, toisaalla tuettiin Afrikan unionia konfliktin ratkaisu- ja rauhanturvaponnisteluissa sekä kolmanneksi pyrittiin saamaan YK:n turvallisuusneuvostolta tiukkasanaisia Darfur-päätöslauselmia. Prunierin mukaan Bushin hallinto päätyi kompromissiin kaikissa suhteissa: pitämään kovaa ääntä Darfurista ja antamaan rahaa humanitaarisen apuun, mutta toisaalta välttämään Sudanin hallituksen suuttamista, sillä Naivashan sopimuksen neuvottelut olivat yhä kesken.²⁷² Amerikkalaisten joukkojen lähettäminen Darfuriin ei noussut esiin edes vaalitaistelussa, sillä Kerrykään ei kannattanut ajatusta.²⁷³

Powellin lausunnosta kansanmurhamääritelmä levisi muunkin hallinnon Darfur-puheeseen. Presidentti Bush alkoi puhua ”Darfurin kansanmurhasta”²⁷⁴, kuten myös YK-suurlähettiläs John Danforth.²⁷⁵ Loppuvuodesta 2004 molempien kansanmurhapuhe tosin nojasi Powellin tekemään määritelmään, ja etenkin Danforthin määritelmä vaikutti hieman vastentahtoiselta. Hän vastasi toimittajan kysymykseen syyskuussa: ”Minulla ei ole mitään sitä vastaan, että tilannetta kutsutaan kansanmurhaksi. Se on kamala, kamala tilanne.”²⁷⁶ Danforthin vastentahtoisuutta selittää ehkä haastattelu, jonka hän antoi BBC:lle suurlähettiläskautensa jälkeen heinäkuussa 2005. Haastattelussa Danforth arvelee kansanmurhamääritelmän olleen suunnattu yhdysvaltalaisille äänestäjille ja tarkoitettu maan sisäiseen käyttöön: ”Kun he käyttivät sitä [kansanmurhamääritelmää], se oli heidän näkemyksensä ja siten edustamani hallituksen näkemys, mutta uskoinko, että tilanteen nimittäminen kansanmurhaksi olisi jonkinlainen avain ongelman ratkaisuun? En uskonut niin.”²⁷⁷

Alkuvaiheen kansanmurhamääritelmä on saattanut olla perusteltu Darfurin ‘karujen tosiasioiden’ valossa. Useiden asiantuntijoiden ja raporttien mukaan Darfurin suora väkivalta – hallituksen ja

²⁷¹ Powell 2004. ”Call it civil war; call it ethnic cleansing; call it genocide; call it ‘none of the above.’ The reality is the same.”

²⁷² Prunier 2005, 139–140.

²⁷³ Bush–Kerry 2004.

²⁷⁴ Ks. esim. Bush–Kerry 2004.

²⁷⁵ Danforth 2004a, 2004b.

²⁷⁶ Danforth 2004a.

²⁷⁷ Danforth 2005.

janjaweedin hyökkäykset kyliin, raiskaukset, kylien polttaminen – oli intensiivisintä juuri vuoteen 2004 saakka.²⁷⁸ Tuolloin konflikti muutti luonnettaan. Osasyynä saattoi olla, että hallitus oli jo miltei saavuttanut tavoitteensa. Vuoden loppuun mennessä arviolta 300 000 darfurilaista oli kuollut, ja maan sisäisiä pakolaisia oli kaksi miljoonaa.²⁷⁹ Jos hallituksen tavoitteena oli ollut kapinallisten tukialueen romahduttaminen, kuuden miljoonan asukkaan Darfur oli jo tässä vaiheessa saatu polvilleen. Muita ja varmasti vähäisempiä syitä hyökkäysten vähenemiseen olivat Afrikan unionin pienen tarkkailijaosaston saapuminen alueelle sekä hallituksen, SLA:n ja JEM:n huhtikuussa N'Djamenassa solmima tulitaukosopimus, jota osapuolet eivät tosin juuri noudattaneet. Hallitus ja kapinalliset kävivät N'Djamenan jälkeen Abujaassa ja Addis Abebassa myös rauhanneuvotteluja, joilla ei tosin aluksi ollut juuri menestystä eikä näkyvää vaikutusta Darfurin tapahtumiin. Sudanin hallituksen kannalta näiden aikojen merkittävimmät neuvottelut käytiin Naivashassa, jossa haettiin pysyvää ratkaisua pohjoisen ja etelän väliseen sisällissotaan.

Ulkoministeri Colin Powellin kansanmurhajulistuksen jälkeen YK:n turvallisuusneuvosto hyväksyi syyskuussa 2004 Yhdysvaltain ehdottaman päätöslauselmaan 1564, joka perusti tutkimuskomission selvittämään kansainvälisen humanitaarisen lain ja ihmisoikeuksien vastaisia rikoksia Darfurissa. Kansainvälisen tutkimuskomission oli määrä hakea vastausta erityisesti kysymykseen siitä, onko Darfurissa tapahtunut kansanmurha.²⁸⁰

7.2. Vaihe II: Epäröinti, 2005–2006

Darfurin kansanmurhapuheen ensimmäinen, määrittelevä vaihe päättyi vuodenvaihteessa 2004–2005, kun puheen määrä väheni ja kansanmurhadiskurssi muuttui huomattavasti epävarmemmaksi. Esimerkiksi presidentti Bush mainitsee Darfurin ja kansanmurhan samassa yhteydessä vain kolme kertaa koko vuoden aikana, kun loppuvuodesta 2004 hän oli käyttänyt määritelmää kerran kuussa.²⁸¹ Tähän kansanmurhapuheen laimenemiseen on useita syitä, jotka jakautuvat jälleen sisäpoliittisiin, ulkopoliittisiin ja itse Darfurin tilanteeseen liittyviin syihin.

²⁷⁸ Ks. esim. de Waal 2008; Richard Dowden, cit. BBC 2008.

²⁷⁹ Prunier 2005, 152.

²⁸⁰ YK 2004.

²⁸¹ Tietokantahaku Bushin puheista, lausunnoista ja haastatteluista Valkoisen talon verkkosivuilta. Mukana dokumentit, joissa mainitaan sanat ”Darfur” ja ”genocide” samassa asiayhteydessä.

Sisäpoliittisesti kansanmurhapuheen jatkuva ylläpitäminen menetti presidentti Bushin kannalta merkitystään sen jälkeen, kun tämä oli marraskuussa päihittänyt John Kerryn presidentinvaaleissa. Hallinnon ei tarvinnut enää ottaa huomioon Kerryn mahdollista painostusta. Bushin hallinto ei vaalien jälkeen kokenut edellisvuoden kaltaista painetta määritelmän käyttöön senkään takia, että Darfur oli väistynyt ”maailman pahimman humanitaarisen katastrofin” tittelin tuomasta valokeilasta. Tapaninpäivänä 2004 tuon nimikkeen otti ihmisten mielissä itselleen Kaakkois-Aasian tsunamin aiheuttama mittava inhimillinen kärsimys. Darfur oli saanut olla kuusi kuukautta tiedotusvälineiden ykköstragediana – ja tämäkin oli jo ”aika paljon afrikkalaiselta kauhutarinalta”, kuten Prunier kirjoittaa.²⁸² Kongressi ei ollut menettänyt kiinnostustaan Darfuriin, mutta sen tarve ongelman vakavasti ottamiseen oli tullut tyydyttyä jo Powellin puheessa syyskuussa. Vaalisyyksy vaikutti lisäksi myös kongressin pontevuuteen, sillä presidentinvaalien kanssa samanaikaisesti käytiin kongressivaalit. Vaaleissa valittiin edustajat kolmannekseen senaatin paikoista ja edustajainhuoneeseen kokonaisuudessaan. Uudelleenvalittujen kansanedustajien joukkoon kuuluivat Sudan-aktivisteista Kansain republikaanisenaattori Sam Brownback sekä edustajainhuoneessa Virginiaa edustanut republikaani Frank Wolf – sama parivaljakko, joka oli käynyt Darfurissa ja kirjoittanut kongressin kansanmurhapäätöslauselmat.²⁸³ Voi olla, että ainakin näiden kansanedustajien kohdalla paine Darfurin esillä pitämiseen väheni vaalien jälkeen.

YK julkaisi päätöslauselma 1564:n edellyttämän kansanmurharaporttinsa tammikuussa 2005. Vaikka tutkimuskomissio syytti Sudanin hallitusta vakavista ihmisoikeusloukkauksista ja sotarikoksista, raportin mukaan ”[...] Sudanin hallitus ei ole noudattanut kansanmurhapoliittikkaa,”²⁸⁴ vaan hyökkäysten tarkoituksena on ilmeisesti ollut vastavallankumouksellinen sodankäynti ja uhrien ajaminen pois kodeistaan.²⁸⁵ Ratkaiseva puuttuva elementti olikin tutkimusryhmän mukaan nimenomaan kansanmurha-aihe, sillä hyökkäykset, tappaminen ja karkotukset eivät vielä suoraan kerro hallituksen aikeesta tuhota ”kokonaan tai osittain” etninen, rodullinen, kansallinen tai uskonnollinen ryhmä. Tutkimuskomissio kuitenkin totesi, että joissain tapauksissa Sudanin hallituksen edustajat ovat saattaneet syyllistyä yksittäisiin tekoihin, joihin on sisältynyt kansanmurha-

²⁸² Prunier 2005, 128.

²⁸³ Federal Election Commission 2004, 68 & 155.

²⁸⁴ YK 2005a, 160. ”[...] the Government of Sudan has not pursued a policy of genocide.”

²⁸⁵ Emt. 161.

aie, mutta nämä aiheet on toimivaltaisen oikeusistuimen selvitettävä jokaisessa tapauksessa erikseen.²⁸⁶

YK:n raportin julkistaminen saattoi Yhdysvaltain hallinnon kansanmurhapuheet ristiriitaiseen valoon, sillä maailmanjärjestön kansanmurhatutkimus oli käynnistetty nimenomaan Yhdysvaltain aloitteesta. Kun ulkoministeri Colin Powellilta pari viikkoa ennen raportin julkaisua tiedusteltiin, pitääkö Yhdysvallat Darfurin tapahtumia yhä kansanmurhana, Powell ei halunnut uusintaa määritelmäänsä vaan viittasi vanhoihin puheisiinsa ja kehotti odottamaan raporttia.²⁸⁷ Kun kansanmurhan kiistävä raportti sitten julkaistiin, hallinto ei kuitenkaan halunnut pyörtää kantaansa, vaan kansanmurhapuhe jatkui – tosin aiempaa epävarmempana. Ristiriitaa selittämään joutuneen ulkoministeriön tiedottajan Richard Boucherin semanttinen nuorallatanssi tuo mieleen Clintonin hallinnon sanavalinnat Ruandan kansanmurhan ajoilta.²⁸⁸ Boucher korosti, että Powellin määritelmä oli pätenyt tiettyinä hetkenä, ja että komission tutkimustulokset itse asiassa vahvistavat Powellin väitteet laajamittaisesta ja systemaattisesta väkivallasta. Toimittajien tiukatessa asiaa Boucher toistaa, että ulkoministeriö ”[...] teki täsmällisen määritelmän täsmällisenä ajankohtana”, ja että ”[s]e hyökkäysten malli, jota nimitimme kansanmurhaksi, on jatkunut.” Boucher välttää sanomasta suoraan, että kansanmurha jatkuu, muttei myöskään sano kansanmurhan loppuneen.²⁸⁹

YK:n Darfur-raportista huolimatta kevään 2005 suurin Sudan-uutinen oli tammikuussa allekirjoitettu Naivashan sopimus. Comprehensive Peace Agreement -nimellä tunnettu asiakirja päätti 21-vuotisen sisällissodan, ja määritteli periaatteet vallan ja resurssien jaolle Khartumin ja etelä-Sudanin SPLM:n välillä. Samaan aikaan Darfurin humanitaarinen tilanne pysyy vaikeana, satunnaiset hyökkäykset kyliin jatkuvat, ja hallitus ja kapinalliset jatkavat hitaita neuvottelujaan Darfurin rauhasta. Tammikuun lopulla Yhdysvaltain ulkoministeri vaihtuu ja presidentti Bush nimittää Colin Powellin seuraajaksi Condoleezza Ricen. Edellisen syksyn sanalliseen toimeliaisuuteen verrattuna Darfur putoaa hallinnon tärkeysjärjestyksessä takaisin etäisten ja hankalasti ratkaistavien kriisien luokkaan. Kansanmurhapuhe on satunnaista ja viittaa enimmäkseen vanhoihin lausuntoihin. Condoleezza Rice sanoo Darfuria kansanmurhaksi Powellin ja Bushin

²⁸⁶ Ibid. ”acts with genocidal intent”.

²⁸⁷ Powell 2005.

²⁸⁸ Tapahtumat tosin rinnastuvat toisiinsa käänteisesti, sillä Ruandan tapauksessahan ministeriö yritti välttää kansanmurha-sanaa, kun taas nyt tarkoituksena oli muotoilla kansanmurhapuhe sellaiseen muotoon, joka sopi sekä YK:n raporttiin että Powellin edellisvuoden määritelmään.

²⁸⁹ Boucher 2005.

puheisiin viitaten.²⁹⁰ Bush pitää edelleen Darfuria kansanmurhana – ”[...] väkivalta Darfurin alueella on selvästi kansanmurha,” hän sanoo – muttei tuo esiin uusia aloitteita tilanteeseen puuttumiseksi.²⁹¹ Edellisvuonna valittu politiikka jatkuu: humanitaarista apua uhreille, tukea Afrikan unionin joukoille ja poliittisen prosessin auttaminen Darfurin rauhansopimuksen aikaansaamiseksi. Merkittävin politiikan muutos vuonna 2005 on Yhdysvaltain myönnytys suhteessa kansainväliseen rikostuomioistuimeen ICC:hen. Yhdysvallat suostui maaliskuun lopussa siihen, että YK:n turvallisuusneuvosto antaa Darfurin rikosten käsittelyn ICC:lle, vaikka Yhdysvallat on vastustanut rikostuomioistuinta.²⁹² Alunperin Yhdysvallat oli ehdottanut erillisen Darfur-tuomioistuimen perustamista Afrikkaan Ruanda-tuomioistuimen mallin mukaisesti.²⁹³

Yhdysvaltain ulkopoliittinen epäröinti Darfur-kysymyksessä jatkuu keväällä 2006. Kansainvälisen uutiskynnyksen ylittää Afrikan asioista vastaavan apulaisulkoministeri Jendayi Frazerin tiedotustilaisuus, jossa tämä väistelee toimittajien kysymyksiä siitä, pitääkö Yhdysvallat Darfurin tapahtumia yhä kansanmurhana. Hän vastaa kysymykseen kahteen otteeseen samoin sanoin: ”Olemme edelleen huolestuneita Darfurin turvallisuusympäristöstä, ja olemme sanoneet, että Darfurissa on tapahtunut kansanmurha.” Kun toimittaja kysyy, mitä Darfurissa sitten nyt tapahtuu, Frazer vastaa tilanteen muuttuneen, ja että väkivalta on enää joukko ”pieniä hyökkäyksiä ja välikohtauksia.”²⁹⁴ Kuten Richard Boucher liki päivälleen vuotta aiemmin, Frazer ei sano kansanmurhan jatkuvan muttei väitä sen päättyneenkään.

Kevään 2006 edetessä Darfurin tilanne nousee Yhdysvalloissa jälleen puheenaiheeksi. Huhtikuun lopussa eri kaupungeissa järjestetään isoja mielenosoituksia nimikkeellä ”Pelastakaa Darfur”, apulaisulkoministeri Frazer pitää puheen mielenosoittajille²⁹⁵ ja presidentti Bush tapaa mielenosoitusten järjestäjiä. Vuoden aikana Bush mainitsee ”Darfurin kansanmurhan” puheissaan peräti 12 kertaa.²⁹⁶ Kansanmurha on myös lehdistön huulilla: esimerkiksi The New York Times yhdistää käsitteet 175 kirjoituksessaan, mikä on selvästi enemmän kuin aiempina vuosina. Sama

²⁹⁰ Rice 2005a, 2005b.

²⁹¹ Bush 2005. ”[...] the violence in Darfur region is clearly genocide.”

²⁹² Rice 2005a.

²⁹³ Boucher 2005.

²⁹⁴ Frazer 2006a. ”We continue to be concerned about the security environment in Darfur and we’ve said that a genocide has occurred in Darfur.” – “it’s a series of small attacks and incidents.”

²⁹⁵ Frazer 2006b.

²⁹⁶ Kuten edellä: tietokantahaku Bushin puheista, lausunnoista ja haastatteluista Valkoisen talon verkkosivuilta. Mukana dokumentit, joissa mainitaan sanat ”Darfur” ja ”genocide” samassa asiayhteydessä.

tihentymä on havaittavissa myös muiden Yhdysvaltain merkittävimpien päivälehtien kirjoittelussa.²⁹⁷ Frazerin epäröinti helmikuun lehdistötilaisuudessa ei jätä ulkopoliittiseen diskurssiin pysyvää epävarmuutta kansanmurhan jatkumisesta, vaan nimike palaa pian uudelleen käyttöön.

Epäröinti ja kielellinen tasapainottelu keväällä 2006 johtunevat osittain myös Darfurin tilanteen muuttumisesta. Jendayi Frazer oli ilmeisen oikeassa sanoessaan, että laajamittaiset hyökkäykset olivat vähentyneet.²⁹⁸ Sudanin hallituksen ja kapinallisten verkkaiset neuvottelut etenivät siten, että toukokuun viidentenä päivänä osapuolet allekirjoittivat Darfurin rauhansopimuksen (Darfur Peace Agreement, DPA). Sopimus toi tiettyä optimismia myös yhdysvaltalaisten Darfur-diskurssiin, vaikka sopimukseen oli saatu mukaan vain yksi kolmesta kapinallisryhmästä, Minni Minnawin johtama osa kahtia jakautuneesta SLA:sta.²⁹⁹ Kolme päivää myöhemmin pitämässään puheessa presidentti George Bush onnitteli neuvottelijoita sopimuksen syntymisestä, ja mainitsi soittaneensa Sudanin presidentille Omar al-Bashirille onnitellakseen tätä työstä, jota al-Bashir oli sopimuksen eteen tehnyt. Kansanmurhapuhetta sopimus ei kuitenkaan hillinnyt, vaan Bush sanoi samassa puheessa Yhdysvaltain aikovan jatkossakin ”[...] kutsua kansanmurhaa sen oikeutetulla nimellä.”³⁰⁰ Kansanmurhadiskurssia tosin lievensi se, ettei puheissa suoraan syytetty ketään kansanmurhan tekijäksi, eikä nimetty kansanmurhan kohteena olevaa etnistä ryhmää.³⁰¹

DPA-sopimuksen herättämät toiveet sallivat Yhdysvaltain hallinnon jatkaa varsin pehmeää retorista linjaa suhteessa Sudanin hallitukseen. Kesän 2006 puheissa korostuu kaikkien osapuolien vastuu rauhan aikaansaamisessa, ja näissä puheissa presidentti al-Bashir näyttäytyy vielä yhteistyökelpoisena johtajana.³⁰² Optimismia saattoi lisätä kansainvälisillä foorumeilla saavutettu edistys, sillä ajatus Afrikan unionin rauhanturvaoperaation siirtämisestä YK:n alaiseksi operaatioksi oli saavuttanut

²⁹⁷ Tietokantahaut Yhdysvaltain viiden suurimman päivälehtien arkistoista. Mukana USA Today, The New York Times, Washington Post, Los Angeles Times sekä Chicago Tribune. Lukumäärässä mukana jutut, joissa mainitaan sanat ”Darfur” ja ”genocide” samassa asiayhteydessä. Yhteensä sanapari esiintyi lehdissä 539 kertaa vuonna 2006, mikä on hieman enemmän kuin 2007 ja selvästi enemmän kuin 2004–2005.

²⁹⁸ Esimerkiksi Sudan-tutkija Alex de Waal (2008) arvioi tammikuusta 2005 huhtikuuhun 2008 Darfurin väkivaltaisuuksissa kuolleen yhteensä noin 6000-7000 siviiliä, joista kolmasosa arabeja. Prunierin (2005, 152) mukaan helmikuusta 2003 tammikuuhun 2005 konflikti vaati 280 000 – 310 000 kuolonuhria, tosin tähän lukuun sisältyvät myös muut kuin suoran väkivallan uhrit. Myös Britannian Royal Africa Societyn johtaja Richard Dowden arvioi, että ”jos kansanmurha on tapahtunut, se tapahtui 2003-2004.” (BBC 2008)

²⁹⁹ Polgreen & Brinkley 2006.

³⁰⁰ Bush 2006a, ”[We] will continue to call genocide by its rightful name [...]”

³⁰¹ ks. esim. Frazer 2006a, 2006b, 2006c; Bolton 2006a, 2006b; Rice 2006a; Bush 2006a. Tästä Yhdysvaltain kansanmurhadiskurssin läpileikkaavasta piirteestä yksityiskohtaisemmin luvussa 8.2.

³⁰² ks. esim. Bush 2006a, Frazer 2006c.

hyväksyntää turvallisuusneuvostossa, ja Nato oli suostunut avustamaan AU:n operaatiota teknisesti.³⁰³ Poliittisen ja kansainvälispoliittisen prosessin etenemistä varjosti kuitenkin humanitaarisen tilanteen heikkeneminen erityisesti pakolaisleireillä, mikä sai YK:n apulaispääsihteerin Jan Egelandin varoittamaan huhtikuussa, että useat Darfurin humanitaariset operaatiot ovat vaarassa romahtaa täysin lähikuukausina. Egeland syytti Sudanin hallitusta avustustoiminnan estämisestä ja huomautti pakolaisten määrän kasvaneen kevään aikana 200 000:lla.³⁰⁴

7.3. Vaihe III: Puheiden koveneminen, 2006–2008

Darfur-puheen sävyt jyrkkenivät Yhdysvalloissa syksyllä 2006. Kongressi hyväksyi kongressivaalien alla syyskuussa Darfur-lain, joka kutsui jälleen tapahtumia kansanmurhaksi, asetti henkilökohtaisia pakotteita rikoksista epäillyille Sudanin hallituksen ja janjaweedin edustajille, jättyi hallituksen varoja ja pyrki rajoittamaan sudanilaisen öljyn tuontia Yhdysvaltoihin.³⁰⁵ Samaan aikaan Bushin hallitus pani merkille Sudanin ja presidentti al-Bashirin yhteistyöhaluttomuuden. Bush nimitti Sudanin-erityislähettilääkseen syyskuussa Andrew Natsiosin, jonka oli määrä keskittyä nimenomaan Darfurin tilanteen ratkaisemiseen. Nimityksellään Bush viestitti ottavansa Darfurin tilanteen vakavasti.³⁰⁶ Syyskuun lopulla ulkoministeri Condoleezza Rice syytti puheessaan Sudanin hallitusta varsin suorasanaisesti väkivallasta, rauhansopimuksen rikkomisesta ja kansainvälisen yhteisön uhmaamisesta. Rice viittasi Sudanin viivytystaktiikkaan, johon kuului kieltäytyminen YK-rauhanturvaajista, ja Sudanin joukkojen syksyllä aloittamaan suurhyökkäykseen kapinallisia vastaan. Kansanmurhasta Rice ei hallitusta kuitenkaan syyttänyt, vaan tyytyi viittaamaan Yhdysvaltain hallinnon vanhoihin lausuntoihin, joiden mukaan Yhdysvallat ”[...] on kutsunut tätä tragediaa ainoalla nimellä, joka tavoittaa sen merkityksen, ainoalla nimellä, jonka se ansaitsee – kansanmurhaksi.”³⁰⁷ Ricen mukaan Sudanin hallituksella on kaksi vaihtoehtoa: yhteistyö tai vastakkainasettelu. Merkittäviä uusia poliittisia linjauksia Rice ei kuitenkaan tehnyt, vaikka peitellysti

³⁰³ Bush 2006a, YK 2006.

³⁰⁴ IRIN 2006.

³⁰⁵ Darfur Peace and Accountability Act of 2006. Kongressivaalit pidettiin marraskuussa. Poliittisen opportunistin selitysvoimaa vähentäneessä tapauksessa se, että alkuperäisen lakiesityksen laatinut, vuodesta 1974 edustajainhuoneessa istunut Henry Hyde ei asettunut ehdolle vaaleissa. Esitys sai laajaa kannatusta: se hyväksyttiin edustajainhuoneessa äänin 416-3 ja senaatissa yksimielisesti.

³⁰⁶ Bush 2006b.

³⁰⁷ Rice 2006b, ”[...] has called this tragedy by the only name that captures its meaning, the only name it deserves – genocide.”

ehdottikin Khartumin painostamista yhteistyöhön YK:n kanssa, ³⁰⁸ joka oli elokuun lopussa päättänyt Darfur-operaation huomattavasta laajentamisesta.³⁰⁹

Sudan jatkoi syksyllä ristiriitaista linjaansa suhteissaan kansainväliseen yhteisöön: lokakuussa hallitus lähetti Afrikan maiden ja arabimaiden YK-lähetystöille kirjeen, jossa se varoitti maita osallistumasta Darfurin rauhanturvajoukkoon ja ilmoitti pitävänsä osallistumista ”vihamielisenä tekona.”³¹⁰ Samassa kuussa Sudan karkotti maasta YK:n korkeimman virkamiehen Darfurissa, erityislähettiläs Jan Pronkin. Hallitus väitti Pronkin kirjoittaneen blogiinsa hallituksen joukkojen tappioista Darfurin taisteluissa.³¹¹ Joulukuussa turvallisuusneuvosto sai puolestaan kirjeen, jossa presidentti al-Bashir ilmoitti haluavansa ”välittömästi” ryhtyä toimiin rauhanturvajoukon saamiseksi alueelle.³¹²

Keväällä 2007 presidentti Bushin hallinto tiukensi Darfur-retoriikkaansa edelleen. Bush piti huhtikuussa pitkän linjapuheen Washingtonin Holokaust-museossa juutalaisten joukkotuhon muistopäivänä. Ajoituksen ja paikan valinnan lisäksi itse puhe kytkee voimakkaasti Darfurin tapahtumat kansanmurhien jatkumoon – Bush aloittaa puheensa holokaustin ”pahuudesta” ja sanoo pahuutta olevan nyt nähtävillä Sudanissa. Bushin mukaan meneillään olevan kansanmurhan voi nähdä tuoreista satelliittikuvista, joita museossa on esitteillä. Hän ei tyydy viittaamaan vanhoihin kansanmurhapuheisiin, vaan vahvistaa kansanmurhan olevan yhä käynnissä. Hän syyttää nimeltä mainiten presidentti al-Bashiria epäluotettavuudesta ja kansainvälisen yhteisön toimien jarruttamisesta. Kovien sanojen päätteeksi Bush uhkaa Sudania kahdenvälisillä talouspakotteilla, YK:n pakotteilla ja ”vielä ankarammilla toimilla”, jos Sudan ei tee kuten Yhdysvallat haluaa.³¹³ Toukokuussa Bushin hallinto syyttää jälleen Sudania yhteistyökyvyttömyydestä ja asettaa Bushin holokaust-museossa mainitsemat talouspakotteet voimaan.³¹⁴ Konfliktin alusta saakka painotettujen humanitaarisen avun, poliittisen prosessin ja rauhanturvaajien tukemisen rinnalle tulee entistä näkyvämmiin talouspakotepolitiikka.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ YK 2006b. Turvallisuusneuvosto teki periaatepäätöksen tulevan UNMIS-joukon vahvistamisesta 17 300:lla sotilaalla ja joukon mandaatin laajentamisesta.

³¹⁰ BBC 2006.

³¹¹ Steele 2006.

³¹² YK 2006c.

³¹³ Bush 2007a; *even sterner measures*.

³¹⁴ Negroponte 2007.

Bushin vihjaus jyrkemmistä toimenpiteistä ei ainakaan Yhdysvaltain osalta ole johtanut jatkotoimiin helmikuuhun 2008 mennessä, jolloin Bush ilmoittaa, ettei Yhdysvallat aio osallistua Darfurin rauhanturvaoperaatioon tai muutenkaan lähettää alueelle joukkoja. Tästä huolimatta presidentti muistuttaa, että Yhdysvallat on ainoa maa, joka on pitänyt ja pitää edelleen Darfurin tapahtumia kansanmurhana. Bush sanoo myös aikovansa mennä katsomaan Pekingin olympialaisia huolimatta Darfur-aktivistien kehotuksista boikotoida kisoja Kiinan läheisten Sudan-suhteiden vuoksi.³¹⁵

8. KANSANMURHA YHDYSVALTAIN DARFUR-DISKURSSISSA

Tutkimusaineistoon valitut, kansanmurhaa määrittelevät tekstit ovat kokoelma erilaisia puheita, haastatteluja, raportteja ja lainsäädäntöä, joita yhdistää tietynlainen tapa puhua Darfurin kriisistä. Tästä Darfurin kansanmurha -diskurssista on löydettävissä tiettyjä lainalaisuuksia. Tekstit viittaavat toisiinsa ja ammentavat samoista diskursseista. Darfur-diskurssissa kansanmurhan tekijöitä ja uhreja käsitellään tietyllä tavalla, minkä seurauksena kansanmurhaa käytetään tietynlaisessa merkityksessä. Fairclough'n mukaan diskurssin maailmankuva näkyy sen olettamuksissa siitä, mitä on olemassa, mikä on totta ja mikä on hyvää tai suotavaa.³¹⁶ Käsitteen merkityksellistäminen heijastuu toisaalta takaisin käsitteeseen itseensä, jonka merkitystä Darfur-keskustelu saattaa muokata arvaamattomalla tavalla.

8.1. Darfur-puheen intertekstuaalisuus ja diskurssit

Intertekstuaalisena verkostona tai selontekoverkkona tarkasteltuna tutkimusaineistosta ja sen ulkopuolelta nousee varsin selvästi esiin joukko tekstejä, joihin aineiston tekstit viittaavat usein. Aineiston 32:sta Darfurin kansanmurhaa määrittävästä tekstistä 13 viittaa suoraan Colin Powellin syyskuussa 2004 senaatissa pitämään puheeseen.³¹⁷ Nämä viittaukset ovat esimerkiksi muotoa ”[...]

³¹⁵ Bush 2008b. Kysymys nousee haastattelussa esiin, sillä elokuvaohjaaja Steven Spielberg on edellisenä päivänä ilmoittanut vetäytyvänsä olympialaisten taiteellisen johtajan paikalta Kiinan Darfur-politiikan vuoksi. Aktivistien ”Genocide Olympics” -kampanja jäi myöhemmin keväällä Kiinan Tiibet-politiikkaa kritisoineen kansainvälisen liikehdinnän varjoon.

³¹⁶ Fairclough 2003, 55–57.

³¹⁷ Powell 2004.

ulkoministeri kutsui sitä kansanmurhaksi”³¹⁸ tai ”[...]se taisi olla ulkoministeri Powell, joka puhui siitä että uskomme kansanmurhan olevan meneillään Sudanissa.”³¹⁹ Suorien viittausten lisäksi aineistosta löytyy useita tekstejä, jotka perustelevat kansanmurhamääritelmää viittaamalla yleisemmin hallinnon puheisiin, Powellia erikseen mainitsematta. Ei liene yllättävää, että Powellin lausuntoon viitattiin eniten juuri määritelmäkeskustelun ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa, ja kun aikaa kului, viittaukset Powelliiin kävivät harvinaisemmiksi. Myöhemmissä puheissa esimerkiksi presidentti Bush viittaa usein omiin puheisiinsa ja siihen, että hän on kutsunut Darfurin tilannetta kansanmurhaksi.³²⁰ Hän ei kuitenkaan ole voinut viitata Powellia tuoreempaan kansanmurhaselvitykseen, sillä sellaista ei ole olemassa – lukuun ottamatta neljä kuukautta Powellin lausunnon jälkeen ilmestynyttä YK-raporttia, joka totesi, ettei kansanmurhaa ole tapahtunut. Näin kansanmurhapuheesta on ajan kuluessa tullut itseään ruokkivaa ja ensisijaisesti itseensä viittaavaa. Virkamiehet, kuten YK-lähettiläät tai apulaisulkoministeri, viittaavat puolestaan yleensä ulkoministerin tai presidentin puheisiin määritellesään kansanmurhaa.³²¹ Varhaisen Darfurin kansanmurha -diskurssin Powell-keskeisyys käy ilmi kuvasta 1, joka esittää osan tutkimusaineistosta intertekstuaalisena karttana. Selkeyden vuoksi kuvasta on jätetty pois viittaukset aineiston ulkopuolisiin selontekoihin, Sudanin kahta rauhansopimusta lukuun ottamatta.³²²

Tutkimusaineiston ulkopuolisista selonteoista tekstit viittaavat rauhansopimusten jälkeen toiseksi eniten YK:n turvallisuusneuvoston Darfuria koskeviin päätöslauselmiin. Yhteentoista päätöslauselmaan³²³ viitataan yhteensä 23 kertaa. Sekä rauhansopimuksiin että päätöslauselmiin viittausten tarkoituksena on yleensä korostaa Yhdysvaltain toimeliaisuutta Darfurin kriisin ratkaisussa: rauhansopimuksilla osoitetaan poliittisen prosessin etenemistä, ja YK:n suhteen Yhdysvallat esitetään usein kansainvälisen yhteisön johtajana, jonka aloitteesta päätöslauselmia on saatu aikaan. Toisaalta kolmannen vaiheen Darfur-puheessa näillä viittauksilla kiinnitetään usein huomiota myös Sudanin hallituksen ja presidentti al-Bashirin epäluotettavuuteen. Sudanin

³¹⁸ Danforth 2004b, ”[...] it was called genocide by the Secretary of State.”

³¹⁹ Rice 2005a, ”[...] I believe it was Secretary Powell who talked about the fact that we believe a genocide is being committed in Sudan.”

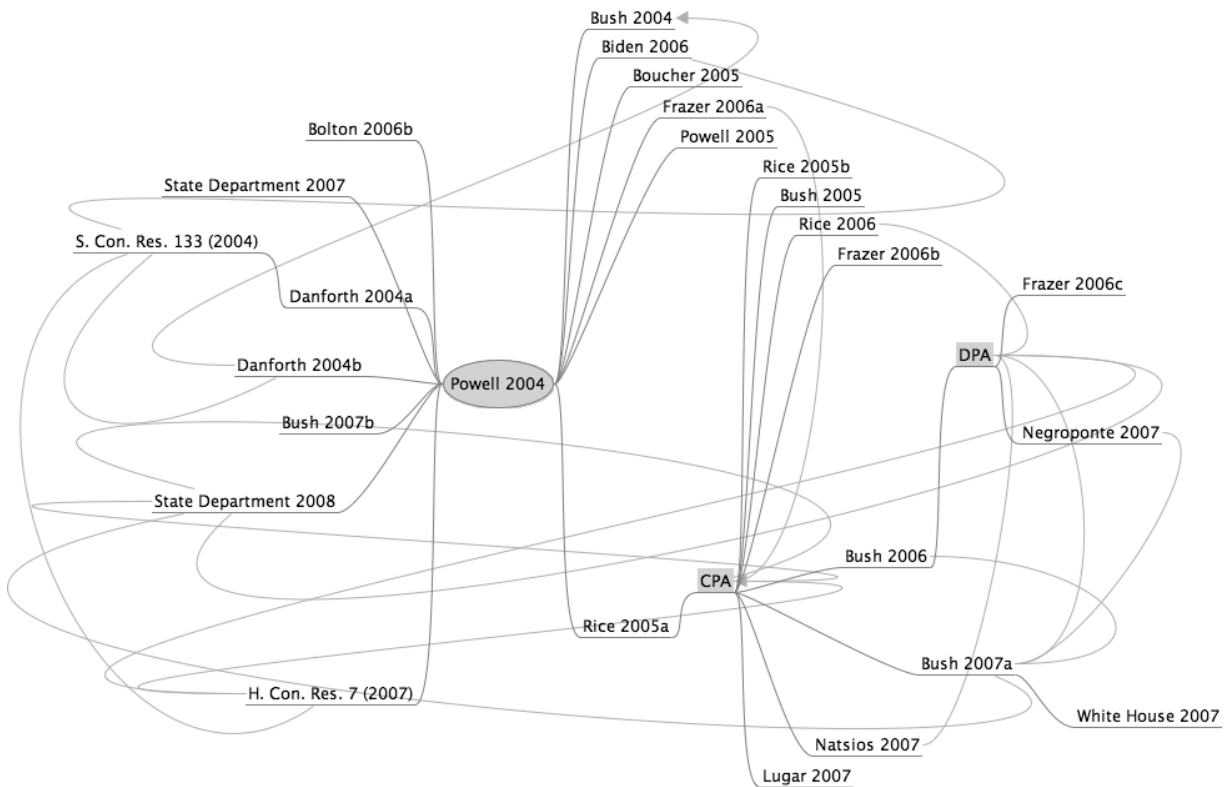
³²⁰ esim. Bush 2006a, ”I have called this massive violence an act of genocide.”

³²¹ esim. Bolton 2006a, ”I think the Secretary has made that clear.” Frazer 2006b, ”President Bush has not avoided the word genocide [...]”

³²² CPA on etelän ja pohjoisen välillä solmittu Comprehensive Peace Agreement, DPA on Darfurin rauhansopimus, Darfur Peace Agreement. Kuvasta puuttuvat ne aineiston tekstit, jotka eivät viittaa mihinkään kuvan selonteoista. Viiva merkitsee viittausta tekstiin.

³²³ Turvallisuusneuvoston päätöslauselmat 1556, 1564, 1574, 1590, 1591, 1593, 1663, 1672, 1706, 1769, 1778.

mainitaan pettäneen etenkin DPA-rauhansopimuksessa tekemänsä lupaukset, tai hangoitelleen YK:n päätöslauselmien toteuttamista vastaan.

Kuva 1: Tutkimusaineistoa selontekoverkkona.

Aineiston tekstit viittaavat yllättävän harvoin joukkotuhontasopimukseen tai YK:n tammikuussa 2005 julkaisemaan kansanmurhaselvitykseen. Sopimukseen viittaavat ainoastaan kongressin kansanmurhamääritelmän tehnyt päätöslauselma 133 (2004), ulkoministeri Powell ja ulkoministeriön tiedottaja Boucher. Joukkotuhontasopimuksen sijaan kansanmurhamääritelmää perustellaan Darfurin väkivallan julmuudella: useassa tekstissä viitataan YK:n lukuihin kuolonuhrien ja pakolaisten määristä. YK:n kansanmurhaselvityksestä puolestaan puhuvat vain Boucher ja ulkoministeri Rice pian selvityksen julkaisemisen jälkeen.³²⁴ Lienee ymmärrettävää, etteivät hallinnon edustajat aktiivisesti nosta oman tulkintansa kanssa ristiriidassa olevaa YK-selvitystä esille, eivätkä toimittajakaan ole raportin julkaisun jälkeen asiaa tiedustelleet. On myös todettava, että useimmat aineiston tekstit tekevät määritelmän maininnan tasolla, eikä monikaan puhuja tai kirjoittaja jää pohtimaan kansanmurhan juridista määritelmää sen jälkeen, kun kansanmurha on kerran valittu konfliktin nimeksi. Näin on syntynyt edellä mainittu itseään ruokkiva ja ensisijaisesti itseensä viittaava kansanmurhadiskurssi. Kansanmurha on kuin konfliktin nimeämiseen käytettävä

³²⁴ Boucher 2005, Rice 2005a.

leimasin, joka rinnastuu mihin tahansa tavanomaiseen väkivallan nimikkeeseen – konflikti, sota, taistelu. Darfur-diskurssista voi päätellä, että nimikettä käytetään, koska se on Yhdysvaltain virallinen linja.

Darfurin kansanmurha -diskurssin sisäisten ja ulkoisten intertekstuaalisten viittaussuhteiden lisäksi on hedelmällistä tutkia tätä diskurssia osana eri diskurssien vuorovaikutusta. Kansanmurhadiskurssin lisäksi tekstit hyödyntävät ja samalla rakentavat etenkin humanitaarista diskurssia, poliittisen ratkaisun diskurssia ja kansainvälisen yhteisön diskurssia. Näiden pääasiallisten diskurssien lisäksi aineistosta löytyy yksittäisiä viittauksia esimerkiksi uskonnolliseen diskurssiin ja terrorismidiskurssiin. Tässä diskurssianalyttisessä tarkastelussa Darfurin kansanmurha -diskurssi näyttäytyykin lukuisten eri diskurssien summana, samaan tapaan kuin haposadediskurssi Maarten Hajerin tutkimuksessa tai, astetta abstraktimmalla tasolla, ihmisoikeusdiskurssi Tony Evansin mukaan.³²⁵ Esimerkiksi tutkimusaineiston tyypillinen Darfur-teksti mainitsee ensin käynnissä olevan kansanmurhan, koska uhreja on paljon ja väkivalta on raakaa (kansanmurhadiskurssi), joten nyt pitääkin välttää Ruandan kansanmurhan yhteydessä tehdyt virheet (historiallinen kansanmurhadiskurssi). Onneksi kurjia pakolaisia on kuitenkin auttamassa joukko urheita avustustyöntekijöitä (humanitaarinen diskurssi). Yhdysvallat kannustaa osapuolia sopuun (poliittisen ratkaisun diskurssi), koska kansainvälinen yhteisö ei voi katsoa sivusta tällaista tragediaa (kansainvälisen yhteisön diskurssi sekä moraalidiskurssi.) Mainitut kategoriat nousevat teksteistä esiin varsin selvästi ja toistuvasti.

Tutkimusaineiston *kansanmurhadiskurssi* ammentaa erityisesti kansanmurhien historian ja juridiikan diskursseista sekä yleisestä moraalidiskurssista. Kansanmurhien historiaan viittaavissa teksteissä Darfur sijoitetaan diskursiivisesti osaksi kansanmurhien jatkumoa. Käytännössä teksteistä nousevat usein esiin Ruandan tapahtumat 1994. Esimerkiksi senaatin ulkoasianvaliokunnan puheenjohtaja, senaattori Joseph Biden sanoo Darfur-puheessaan näin: ”Maailma katsoi liki miljoonan ihmisen teurastusta sivusta Ruandassa 12 vuotta sitten. Emme tehneet mitään. Mutta haluaisin uskoa, että olemme oppineet tuosta virheestä.”³²⁶ Myös hallinnon teksteissä korostuu erottautuminen historian virheistä. Apulaisulkoministeri Jendayi Frazer sanoo ”Ruandan haamun roikkuvan yllämme”. Hän

³²⁵ Hajer 1995, Evans 2005.

³²⁶ Biden 2006, ”The world watched nearly a million people get slaughtered in Rwanda 12 years ago this April. We did nothing. But I’d like to think that we learned from that mistake.”

kuitenkin huomauttaa, että ”2006 ei ole 1994”, ja että ”[p]residentti Bush ei ole vältellyt sanaa kansanmurha, kuten vuonna 1994 tapahtui.”³²⁷

Frazer tulee pukeneeksi osuvasti sanoiksi tutkimusaineiston laajemmasta analyysistä nousevan keskeisen huomion: Ruandan kansanmurhan haamu todella roikkuu Darfur-diskurssin päällä, mutta suoria viittauksia selvemmin se näkyy määritelmäpuheen oletuksissa. Diskurssin puhujat – erityisesti presidentti Bush – korostavat Yhdysvaltain käyttävän Darfurin tilanteesta nimikettä ‘kansanmurha.’ Yksi ilmeinen syy tälle korostamiselle on halu erottautua presidentti Clintonin epäonnistuneesta lähestymistavasta Ruandan tapahtumiin – hänen hallintonsahan tuli tunnetuksi kansanmurha-käsitteen välttelystä. Ruanda on siis läsnä ajallisen *erottautumisen* kohteena, ei niinkään konfliktien mahdollisten yhtäläisyyksien takia. Diskurssin keskeisenä arvo-olettamuksena on, että Yhdysvallat hoiti huonosti Ruandan tilanteen. Itse tapahtumia ei haluta täysin rinnastaa Ruandaan, sillä jos Darfur todella olisi Ruanda, hallinnolta voitaisiin hyvällä syyllä odottaa sotilaallista väliintuloa.³²⁸ Presidentti Bush tulee myöntäneeksi tämän BBC:n haastattelussa, jossa toimittaja kysyy häneltä, voiko Darfurista tulla Bushille samanlainen taakka kuin Ruandasta tuli Clintonille. Presidentti perustelee vastauksessaan päätöstään olla lähettämättä Darfuriin amerikkalaisjoukkoja näin: ”En usko. Toivottavasti ei. Ruandahan oli 900 000 ihmisen joukkosurma hyvin lyhyessä ajassa.”³²⁹

Kansanmurhien historian diskurssi on läsnä myös edellä mainitussa linjapuheessa, jonka presidentti Bush piti Washingtonin Holokaust-museossa keväällä 2007. Tässä puheessaan hän ei kuitenkaan mainitse Ruandaa – 1990-luvun kiistattominta kansanmurhaa – vaan rakentaa eräänlaisen pahuuden jatkumon holokaustista suoraan Darfuriin. Bush jopa siteeraa Winston Churchillin radiopuhetta juutalaisten joukkotuhosta ”rikoksena vailla nimeä.” Hän rinnastaa holokaustin ja Darfurin myös muun maailman suhtautumisessa tapahtumiin. Hänen mukaansa holokaustin annettiin kerätä voimaa myönnytyspolitiikan takia, jota maailma natsien pahuuden edessä osoitti. Tällä kertaa ”emme aio perääntyä”, Bush sanoo.³³⁰ Rinnastuksen tarkoituksena lienee viestittää, että hallinto ottaa Darfurin vakavasti. Bush ei kuitenkaan vie rinnastusta loogiseen päätepisteeseensä: hän ei tee

³²⁷ Frazer 2006b, ”...the ghost of Rwanda hangs over our heads.” ”But 2006 is not 1994.”; ”President Bush has not avoided the word genocide as was the case in 1994.”

³²⁸ Esimerkiksi Ruandassa YK-komentajana toiminut kenraali Roméo Dallaire arvioi, että Ruandan kansanmurha olisi voitu pysäyttää alkuunsa suhteellisen pienelläkin ulkomaisella sotilasjoukolla, jos tälle olisi annettu riittävä mandaatti ja rahoitus (Dallaire 2004, 514).

³²⁹ Bush 2008b, ”I don’t think so. I hope – certainly hope not. I mean, Rwanda was, I think, 900,000 people in a very quick period of time of just wholesale slaughter.”

³³⁰ Bush 2007a.

presidentti Omar al-Bashirista Hitleriä, jonka kanssa ei voisi neuvotella. Hän ei myöskään syytä al-Bashiria kansanmurhan tekijäksi tai suunnittelijaksi.

Moraalidiskurssi kytkee yhteen kansanmurhadiskurssin ja *kansainvälisen yhteisön* diskurssin. Moraalidiskurssi ottaa kantaa siihen, mikä on oikein ja mikä väärin, ja yhdysvaltalaisessa Darfur-puheessa moraalisen toimijan vastuu lankeaa usein kansainväliselle yhteisölle. Darfurin kansanmurha -puhe ammentaa moraalidiskurssista, kun se haluaa alleviivata kriisin vakavuutta ja ratkaisun kiireellisyyttä. Moraalidiskurssin soveltaminen on kansanmurhapuheessa hallitseva piirre. ”Kansainvälisen yhteisön on toimittava Darfurin suhteen”, sanoo ulkoministeri Rice, ”sen on toimittava nopeasti. Tämä on humanitaarinen kriisi, tämä on moraalinen kriisi.”³³¹ Ricen mielestä Darfurin tilanne on maailman moraalin mitta: ”Olemme vastuussa ihmiskunnan heikoimmille ja voimattomimmille jäsenille. On meidän velvollisuutemme suojella heitä, jotka eivät pysty suojelemaan itseään.”³³² Apulaisulkoministeri Frazer puolestaan kättelee mielenosoittajia Washingtonissa ”omantunnon yhteisön rakentamisesta globaalissa mittakaavassa”, ja toteaa maailman ihmisillä olevan ”yleismaailmallinen vastuu rauhan tuomisesta Darfuriin.”³³³ Myöhemmin hän pukee sanoiksi moraalikäsitteensä näin: ”Meidän on pysäytettävä kansanmurha. Meidän on suojeltava Darfurin väestöä.”³³⁴ Presidentti Bush taas sanoo edellä mainitussa puheessaan, että ”meillä” on moraalinen velvollisuus pysäyttää Darfurin kansanmurha, ja ettei siviilien julma kohtelu ole hyväksyttävää.³³⁵ Jopa Valkoisen talon tiedote hyödyntää moraalidiskurssia väittäessään, että ”maailmalla on vastuu” auttaa lopettamaan Darfurin kansanmurha.³³⁶ Samalla kun Darfur-puhe ammentaa moraalidiskurssista, se myös rakentaa sitä. Se uusintaa käsitystä siitä, että kansainvälisellä yhteisöllä ja yksilöillä on tiettyjä velvollisuuksia – ja että toisaalta myös valtiot ovat moraalisia toimijoita.³³⁷

Tutkimusaineiston tekstit liittyvät kiinteästi myös *humanitaariseen diskurssiin* ja *poliittisen ratkaisun diskurssiin*. Humanitaarinen diskurssi on ollut tärkeä osa kansainvälistä Darfur-puhetta alusta saakka,

³³¹ Rice 2005a, “But the international community has to act on Darfur. It has to act with great speed. It is a humanitarian crisis, it is a moral crisis.”

³³² Rice 2006, “Our responsibility is to the weakest and the most powerless members of mankind. It is our responsibility to protect those who cannot protect themselves.”

³³³ Frazer 2006b, “community of conscience on a global scale”; “our universal responsibility to bring peace to Darfur.”

³³⁴ Frazer 2006c, “We must stop the genocide. We must protect the people of Darfur.”

³³⁵ Bush 2007a.

³³⁶ White House 2007.

³³⁷ Diskurssin toimijoiden moraalisesta asemoinnista enemmän luvussa 9.

sillä Darfurin nosti otsikoihin osaltaan juuri YK:n Sudanin-ihmisoikeuskoordinaattorin Mukesh Kapilan maaliskuussa 2004 antama haastattelu, jossa tämä piti tilannetta ”maailman pahimpana humanitaarisena kriisinä.”³³⁸ Humanitaarinen diskurssi korostaa konfliktin siviiliuhrien ja pakolaisten hankalaa tilannetta, ja käsittelee Darfurin konfliktia eritoten humanitaarisena ongelmana. Humanitaarista diskurssia hallitsevat avustusjärjestöt, jotka pitävät lukua pakolaisista, hallinnoivat pakolaisleirejä, kuljettavat ruoka-apua paikalle ja koordinoivat valtioiden raha- ja ruoka-avustuksia. Järjestöt ja niiden ”sankarilliset työntekijät”³³⁹ ovat humanitaarisen diskurssin toimijoita, ja siviiliuhrit ovat objekteja, joiden tilanteen parantaminen on humanitaaristen ponnistelujen tavoitteena. Yhdysvaltalaisessa Darfurin kansanmurha -diskurssissa humanitarismilla on keskeinen sija, sillä humanitaarisen avun antaminen on yksi Yhdysvaltain hallinnon Darfur-politiikan päälinjoista. Niinpä useat tekstit korostavat Yhdysvaltain roolia avunantajana ja jopa Darfurin suurimpana yksittäisenä avustajana.³⁴⁰ Humanitaarinen diskurssi on lukujen maailma: Darfurissa on esimerkiksi kaksi miljoonaa pakolaista, Yhdysvallat on antanut alueelle kaksi miljardia dollaria³⁴¹ ja amerikkalaiset veronmaksajat kustantavat jopa 60% maailman elintarvikeohjelman WFP:n alueella jakamasta ruuasta.³⁴² Teksteissä viitataan usein YK:n, WFP:n tai Yhdysvaltain valtiollisen avustusviraston USAID:in lukuihin avun tarvitsijoista, ja kehoitetaan myös muita maita osallistumaan humanitaariseen suuroperatioon. Humanitaarisessa diskurssissa ongelman syyt eivät ole yhtä tärkeitä kuin seuraukset, ja kansanmurhan aiheuttama humanitaarinen katastrofi voi olla hyvin verrattavissa luonnonmullistuksen aiheuttamaan tilanteeseen.

Poliittisen ratkaisun diskurssissa toimijoita ovat valtiot, kapinallisryhmät, YK ja valtionpäämiehet. Toimijoiden neuvottelujen lopputuloksena syntyy tulitaukosopimus tai parhaassa tapauksessa rauhansopimus, joka saatetaan nimetä maantieteellisesti: N’Djamenan tulitauko, Naivashan sopimus, Addis Abeban yhteisymmärrys, Abujan neuvottelut. Tässä diskurssissa Yhdysvaltain tehtävä on toimia välittäjänä neuvotteluissa. Monissa puheissa nousee esiin Yhdysvaltain ja erityisesti maan entisen Sudanin-erityislähettilään John Danforthin panos CPA:n eli Naivashan

³³⁸ BBC 2004. Kapila puhui samassa BBC:n haastattelussa myös ”etnisestä puhdistuksesta” ja rinnasti Darfurin konfliktin Ruandan tilanteeseen. Kongressin kansanmurhajulistuksen S. Con. Res. 133 (2004) Kapila-sitaatti on puolestaan peräisin tämän Sudanin ulkoministerille samoihin aikoihin lähettämästä kirjeestä. Kirjettä siteeraa kongressin tutkimuspalvelun CRS:n laatima Darfur-taustaraportti, josta sitaatti lienee päätynyt päätöslauselmaan.

³³⁹ Rice 2006b.

³⁴⁰ ks. esim. Bush 2004, Rice 2005b, Rice 2006a, Frazer 2006b, Bush 2006a, Natsios 2007, Bush 2007a, White House 2007.

³⁴¹ ks. esim. Bush 2007a & 2007b.

³⁴² Rice 2006b.

sopimuksen aikaansaamisessa keväällä 2005.³⁴³ Poliittisen ratkaisun diskurssissa on läsnä vahva usko myös Darfurin konfliktin ratkeamiseen poliittisen prosessin kautta – sen täytyy olla läsnä, sillä poliittisen ratkaisun ajaminen on ollut yksi Yhdysvaltain Darfur-politiikan kolmesta päälinjasta YK-linjan ja humanitaarisen linjan rinnalla. Tämä diskurssi pitää normina tehtyjen sopimusten kunnioittamista. Esimerkiksi Darfurin DPA-rauhansopimuksen suhteen Yhdysvaltain hallinto on ensin tyytyväinen ja ylpeä, että sopimus on saatu aikaan. Kun käy ilmi ettei sopimusta noudatetakaan, suhtautuminen Sudanin hallitukseen muuttuu kärsimättömäksi, ja hallitus alkaa näyttäytyä teksteissä ”vastuuttomana” toimijana.³⁴⁴

8.2. Kansanmurha Darfurissa: ei kansaa, ei murhaajia

Yhdysvaltain ulkopoliittisesta Darfur -diskurssista on tullut omanlaisensa kielipeli, jonka säännöt määrittelevät sen, minkälaisilla ilmauksilla konfliktista keskustellaan ja millaisessa merkityksessä esimerkiksi kansanmurha-sanaa käytetään.³⁴⁵ Tutkimusaineiston edustamassa diskurssissa tyypillinen tapa puhua Darfurista kansanmurhana on todeta, että tapahtumat ”ovat kansanmurha”, ”kansanmurha on tapahtumassa”, ”Sudanissa ollaan syyllistymässä kansanmurhaan”, ”tilanne merkitsee kansanmurhaa”, tai että ”väkivalta Darfurin alueella on selvästi kansanmurha.”³⁴⁶ Tapahtumia määrittelevä lause on usein passiivissa – esimerkiksi ”kansanmurhaan ollaan syyllistymässä” – tai jos kyseessä on aktiivilause, siitä puuttuu väkivallan subjekti eli tekijä. Esimerkiksi lause ”julmuudet ovat kansanmurha” ei nimeä kansanmurhan tekijää. Aineistosta ei löydy lainkaan lauseita, joissa esimerkiksi ”Sudanin hallitus on syyllistynyt kansanmurhaan”, tai edes, että ”meneillään on kansanmurha, jossa Sudanin hallitus tappaa omia kansalaisiaan.” Havainto tekijän häivyttämisestä pätee paitsi kansanmurhaa määritteleviin lauseisiin itseensä, myös teksteihin laajemmassa tarkastelussa. Tässä suhteessa poikkeuksellinen on ulkoministeri Colin Powellin puhe, jossa hän kertoo tulleen siihen johtopäätökseen, että ”[...] Darfurissa on syyllistytty kansanmurhaan ja että *Sudanin hallitus ja Jingaweit [sic] ovat vastuussa* – ja että kansanmurha saattaa yhä olla meneillään.”³⁴⁷ Powellin teksti on liki ainoa, joka edes välillisesti nimeää kansanmurhan

³⁴³ Ks. esim. Bush 2005; Bush 2006a; Rice 2006a & 2006b.

³⁴⁴ Ks. esim. Rice 2006b. Sudanin luonnehdinnoista lisää luvussa 9.2.

³⁴⁵ Vrt. esim. ”Kuuban ongelman” diskurssi (Weldes & Saco 1996).

³⁴⁶ Senate Concurrent Resolution 133/2004, ”[the atrocities] are genocide”; Powell 2004, ”genocide is occurring”; Rice 2005a, ”a genocide is being committed in Sudan”; Bolton 2006a, ”the situation amounts to genocide”; Bush 2005, ”the violence in Darfur region is clearly genocide.”

³⁴⁷ Powell 2004, “[...] that genocide has been committed in Darfur and that the Government of Sudan and the

mahdollisia tekijöitä – toinen poikkeus on varaulkoministeri John Negroponten puhe kansanmurhadiskurssin kolmannesta vaiheesta keväältä 2007, jolloin Yhdysvaltain hallinto oli jälleen jyrkentänyt Darfur-retoriikkaansa. Negroponte totesi, että ”[...] sudanilaiset jatkavat hellittämättä kansanmurhapoliitikkaa”³⁴⁸.

Sudanin hallitusta syytetään toki useissa teksteissä väkivallasta ja janjaveedin aseistamisesta. Esimerkiksi kongressin kansanmurhapäätöslauselma tyytyy kuitenkin arvostelemaan Sudanin hallitusta joukkotuhontasopimuksen rikkomisesta, ei suoraan kansanmurhaan syyllistymisestä.³⁴⁹ Yhdysvaltain YK-suurlähettilään John Boltonin mukaan ”[...] Sudanin hallitus ei estä omien kansalaistensa tappamista ja saattaa jopa olla siihen osallisena”³⁵⁰ ja ulkoministeri Rice sanoo, että ”[...] hallituksen uusi väkivallan kampanja on suunnattu Darfurin ihmisiä kohtaan.”³⁵¹ Presidentti Bushin Sudanin-erityislähettiläs Andrew Natsios jopa sanoo, että hallituksen päätös aseistaa janjaveed-taistelijoita ”johti kansanmurhaan”³⁵², ja Bush itse viittaa ”väkivallasta vastuussa oleviin” Sudanin hallituksen ja kapinallisten edustajiin.³⁵³ Apulaisulkoministeri Jendayi Frazer häivyttää kansanmurhan subjektin vielä epäselvemmäksi sanomalla, että ”[...] kaikki osapuolet ovat vastuussa väkivallasta.”³⁵⁴ Kuitenkin hallituksen syyttäminen väkivallasta, janjaveedin aseistamisesta ja rahoittamisesta on kaukana siitä, että hallitusta syytettäisiin suoraan kansanmurhasta. Niinpä itse kansanmurha jääkin Darfurin kansanmurha -diskurssissa liki kokonaan vaille tekijää, vaikka väkivaltaisuuksiin syyllisiä nimetäänkin.

Jos kansanmurhan tekijä jää Darfur-diskurssissa epäselväksi, yhtä lailla pimentoon jää kansanmurhan kohde eli se, minkä ”[...] kansallisen, etnillisen, rodullisen tai uskonnollisen ryhmän hävittämiseen [...] joko kokonaan tai osittain”³⁵⁵ joukkotuhonta Darfurissa tähtää. Edellisissä kansanmurhissa uhrien identiteetti on ollut jokseenkin selvä: holokaustissa natsit halusivat päästä eroon eritoten juutalaisista, Bosnian Srebrenicassa kansanmurhan kohteena olivat kaupungin

Jingaweit bear responsibility – and that genocide may still be occurring.” Kursiivi lisätty.

³⁴⁸ Negroponte 2007, ”[associate themselves with the] Sudanese as they persist in a policy of genocide [...]”.

³⁴⁹ Senate Concurrent Resolution 133/2004, 3. Sopimuksen rikkominen ei välttämättä merkitse kansanmurhaan syyllistymistä, sillä joukkotuhontasopimus velvoittaa paitsi ehkäisemään joukkotuhontaa, myös rankaisemaan siihen syyllistyneitä. Hallitus voi rikkoa sopimusta, vaikkei itse syyllistyisikään joukkotuhontaan.

³⁵⁰ Bolton 2006a, ”[...] the Government of Sudan won’t prevent the killing of its own citizens and may indeed be contributing to it.”

³⁵¹ Rice 2006b, ”[...] the government’s new campaign of violence is targeting the people of Darfur.”

³⁵² Natsios 2007, ”led to genocide.”

³⁵³ Bush 2008a, ”[...]the Sudanese government officials, rebel leaders, and others responsible for the violence.”

³⁵⁴ Frazer 2006b, ”[...] all sides are responsible for the violence.”

³⁵⁵ Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi, 1960; II artikla.

muslimimiehet, ja Ruandassa tutsien etninen ryhmä kokonaisuudessaan.³⁵⁶ Darfur-diskurssin tekstit eivät ota juuri lainkaan kantaa tähän ulottuvuuteen. Aineistosta ei löydy virkettä, jossa ”kansanmurhan kohteena ovat Darfurin asukkaat”, tai ”kansanmurhan tarkoitus on tappaa Länsi-Sudanin etnisesti afrikkalainen väestö”. Edes kongressin Darfur-päätöslauselma ei kerro, mikä ryhmä on kansanmurhan kohteena, vaan viittaa vain Mukesh Kapilan lausuntoon väkivallan etnisestä ulottuvuudesta.³⁵⁷ Poikkeuksen muodostaa jälleen ulkoministeri Colin Powell, joka mainitsee hallituksen ja janjaweedin hyökkäysten kohdistuvan erityisesti ”ei-arabeihin”. Hänkään ei kuitenkaan laajassa selvityksessään käsittele kysymystä ohimenevää viittausta enempää.³⁵⁸

Kansanmurhan kohteen nimeämättä jättäminen ei kuitenkaan merkitse sitä, etteikö diskurssi piittäisi uhreista. Aineistosta löytyy lukuisia viittauksia ”kansanmurhan uhreihin”, ”viattomiin uhreihin” ja ”viattomiin siviileihin”³⁵⁹. Uhreista puhutaan diskurssissa varsin myötätuntoiseen ja tunteita herättävään sävyyn. Esimerkiksi presidentti Bush kertoo puheessaan tarinan darfurilaisesta Zahara Abdulkarimista, jonka janjaweed-joukot olivat raiskanneet ja jonka miehen he olivat tappaneet. Bush ei mainitse Abdulkarimin kuuluvan etnisesti afrikkalaiseen väestönosaan eli ns. ”ei-arabeihin”. Abdulkarimin etnisyys käy kuitenkin ilmi Time-lehden artikkelista, josta Bush on tarinan ilmeisesti lainannut. Bushin osittainen lainaus häivyttää tarinan ja konfliktin etnistä ulottuvuutta.³⁶⁰ Darfur-diskurssissa uhrien pienin yhteinen nimittäjä onkin, että he ovat ”siviilejä” tai ”asukkaita”, ei esimerkiksi ”afrikkalaisia” tai ”ei-arabeja”. Perusteita tähän löytyy yhä enemmän todellisuudesta, sillä etenkin vuoden 2006 jälkeen konfliktin etninen ulottuvuus on käynyt entistäkin sekavammaksi: osa arabiheimoista taistelee keskenään tai hallitusta vastaan, ja monet konfliktin uhrit ovat itsekin arabeja.³⁶¹

³⁵⁶ Jones 2006.

³⁵⁷ Senate Concurrent Resolution 133/2004, 2.

³⁵⁸ Powell 2004, ”non-Arab individuals.”

³⁵⁹ Rice 2007, ”victims of genocide”; Bush 2007b: ”innocent victims”; Bush 2007a: ”innocent civilians”.

³⁶⁰ Bush 2006a. Zahara Abdulkarimin tarinan kertoo Simon Robinson artikkelissaan *The Tragedy of Sudan*. (Time 26.9.2004). Oletan tämän artikkelin olevan Bushin viittauksen lähteenä, sillä en ole löytänyt mainintoja Abdulkarimista muista lähteistä.

³⁶¹ International Crisis Group 2007.

8.3. Kansanmurhan merkityksellistäminen Darfur-diskurssissa

Hyödyntäessään kansanmurhan käsitettä Yhdysvaltain ulkopoliittinen Darfur-diskurssi antaa myös käsitteelle uusia merkityksiä. Tätä tarkoittaa diskurssin tutkiminen käytössä olevista merkityksistä koostuvana rakenteena.³⁶² Darfur-diskurssissa käsitteelle 'kansanmurha' on annettu merkitys, joka jossain määrin poikkeaa siitä merkityksestä, joka käsitteellä on ollut tämän diskurssin ulkopuolella. Koska 'kansanmurha' kuuluu searlelaisittain sosiaalisiin faktoihin, sekin saa merkityksensä intersubjektiivisen merkityksellistämisen prosessin kautta.³⁶³ Tässä prosessissa Sudanin länsiosan 'karut tosiasiat' ovat saaneet kansanmurhan merkityksen. Kansanmurhan käsittäminen sosiaalisena faktana ei kiistä, etteikö näitä 'karuja tosiasioita' – jotka tässä tapauksessa sattuvat olemaan karuja myös sanan arkimerkityksessä – olisi olemassa, vaan kiinnittää huomion kielelliseen järjestelyyn, jonka kautta ne merkityksellistyvät juuri kansanmurhaksi.

Kansanmurhan tekijöiden ja uhrien nimeämättä jättäminen antaa Darfurin kansanmurhaa käsittelevälle diskurssille omalaatuisen leiman: kansanmurha rinnastuu kehitysmaan luonnonkatastrofiin tai tautiin – esimerkiksi tulvaan, pyörremyrskyyn tai koleraan – joka ei ole ihmisten aikaansaama eikä valikoi uhrejaan. Esimerkiksi varaulkoministeri John Negroponten puheessa kansanmurha tappaa, eivät niinkään siihen osallistuvat ihmiset: ”Kansanmurha, joka on vienyt satojen tuhansien ihmisten hengen ja ajanut noin 2,5 miljoonaa maanpakoon, jatkuu.”³⁶⁴ Presidentti Bushin tulkinta on samankaltainen: ihmisiä täytyy pelastaa ”[...] kansanmurhalta, joka on meneillään.”³⁶⁵ Ulkoministeriön ihmisoikeusraportissa kansanmurha on kuin tauti: ”Siviilit kärsivät yhä kansanmurhan vaikutuksista.”³⁶⁶ Kuten tautiepidemia, kansanmurha ”tapahtuu”, ”sattuu” tai ”on meneillään”. Kuten luonnonkatastrofi, kansanmurha aiheuttaa mittavia humanitaarisia ongelmia: miten ruokkia miljoonat pakolaiset, miten hallinnoida valtavia pakolaisleirejä, mitä tehdä kun sadekausi pehmentää tiet. Paras tapa reagoida luonnonmullistuksen kaltaiseen kansanmurhaan onkin lähettää alueelle humanitaarista ruoka-apua ja rahoittaa kansainvälisiä järjestöjä, jotka ovat erikoistuneet tämänkaltaisten tilanteiden ratkaisemiseen. Humanitaarisen avun korostaminen Yhdysvaltain Darfur-politiikassa sopii hyvin yhteen luonnonmullistuksenomaisen kansanmurhan

³⁶² Weldes & Saco 1996, 373; *structure of meaning-in-use*.

³⁶³ Searle 1995, 10–26.

³⁶⁴ Negroponte 2007, ”The genocide that has taken the lives of hundreds of thousands of people and displaced an estimated 2,5 million continues.”

³⁶⁵ Bush 2008a, ”[effort to save lives from] the genocide that is taking place.”

³⁶⁶ U.S. State Department 2008, ”Civilians continued to suffer from the effects of genocide.”

kanssa, sillä humanitaarinen apu on paras apu kun luonnonvoimat ajavat ihmisiä pakosalle. Näin kansanmurhan merkityksellistäminen luonnonvoimaksi on tukenut Yhdysvaltain toteuttamaa politiikkaa. Eihän luonnonmullistukseenkaan vastata lähettämällä paikalle merijalkaväen sotilaita. Toisaalta tällainen puhetapa vähentää epävarmaan poliittiseen prosessiin kohdistuvaa huomiota ja painetta, sillä luonnonmullistuksen olemukseen kuuluu, ettei sille välttämättä mahda mitään.

Koska tekijöiden ja uhrien asema jää Darfur-diskurssissa epäselväksi, puhe nojaa kansanmurhamääritelmän perusteluissaan eritoten väkivallan raakuuteen ja uhrien määrään. Kansanmurhan mahdollinen motiivi ei nouse aineistossa esille. Tässä diskurssissa konfliktin raakuus ja tekijöiden häikäilemättömyys riittävät todisteeksi siitä, että kansanmurha on meneillään, kuten presidentti Bushin sanat osoittavat: ”Jotkut eivät ehkä pidä sitä kansanmurhana, mutta jos joutuu raiskauksen uhriksi, sitä pitää – ihmisoikeuksia rikotaan. Jos joutuu armottomien vaeltelevien joukkioiden tappamaksi, tietää sen olevan kansanmurha.”³⁶⁷ Puheessa on mahdollisesti tahaton viittaus ulkoministeri Powellin teettämän kansanmurhaselvityksen menetelmään, jossa haastateltiin nimenomaan hyökkäysten uhreja. Kansanmurha näyttäytyy subjektiivisena, ei niinkään juridisena käsitteenä. Uhrien määrään ja väkivallan luonteeseen vetoaa myös YK-lähettiläs John Danforth: ”Kutsutaan sitä siksi, mitä se on. Kymmeniä tuhansia ihmisiä on tapettu, ihmisiä on raiskattu, joukkoraiskattu, taisteluhelikopterit ovat leijailleet kylien yllä, tuhonneet siviilien koteja. Se on ollut totaalinen hyökkäys siviilejä vastaan.”³⁶⁸ Presidentti Bushin mukaan ”[...] Darfurin väkivalta on selvästi kansanmurha. Inhimilliset kustannukset ovat mittaamattomat.”³⁶⁹ Myöhemmin Bush myöntää perustavansa kansanmurha-arvionsa väkivallan määrään: ”Olen kutsunut tätä massiivista väkivaltaa kansanmurhaksi, koska mikään muu sana ei tavoita tämän tragedian laajuutta.”³⁷⁰ Bush viittaa samanlaiseen tulkintaan Holokaust-museossa, jossa hän sanoo, että museossa esillä olevista satelliittikuvista voi ”nähdä” kansanmurhan olevan käynnissä.³⁷¹ Hallinnon ulkopuolisista puhujista senaattori Lugar tulkitsee niin ikään, että kansanmurhamääritelmän perusteena oli Sudanin hallituksen politiikan ”menetelmä ja laajuus”.³⁷²

³⁶⁷ Bush 2007b, ”Maybe some don’t think it’s genocide, but if you’ve been raped, you think it’s – your human rights have been violated. If you’re mercilessly killed by roaming bands, you know it’s genocide.”

³⁶⁸ Danforth 2004a, ”Let’s call it what it is. Tens of thousands of people have been killed, people have been raped, gang-raped, helicopter gun-ships have hovered over villages, destroying the homes of civilians. It’s been an all-out attack on civilians.”

³⁶⁹ Bush 2005, ”The violence in Darfur is clearly genocide. The human cost is beyond calculation.”

³⁷⁰ Bush 2006a, ”I’ve called this massive violence an act of genocide, because no other word captures the extent of this tragedy.”

³⁷¹ Bush 2007a.

³⁷² Lugar 2007, ”method and magnitude”.

Tutkimusaineistossa kansanmurha on binaarinen käsite: kansanmurha on joko meneillään tai ei ole – tilanne ei voi olla ”vähän” kansanmurha tai osittainen kansanmurha. Sitä ei myöskään voida jakaa yksittäisiin tekoihin, joista osan tarkoituksena on kansanmurhan toteuttaminen. Selvimmin tämä käy ilmi siitä, että Bushin hallinto ei käytä lainkaan ilmaisua ”acts of genocide”, kansanmurhateot, jota presidentti Clintonin hallinto käytti jonkin aikaa keväällä 1994, ennen kuin myönsi täydellisen kansanmurhan olevan todella käynnissä Ruandassa.³⁷³ Darfurin tapauksessa YK:n kansanmurhaselvityksen tehnyt tutkimusryhmä totesi, ettei Sudanin hallituksen politiikkaa voida kutsua kansanmurhaksi, mutta että yksittäiset henkilöt ovat saattaneet syyllistyä konfliktissa ”tekoihin, joissa on kansanmurha-aije”³⁷⁴. Tämä sanamuoto rinnastuu kansanmurhatekoihin. Kumpikaan termi ei kuitenkaan ole löytänyt tietään Bushin hallinnon kielenkäyttöön Darfurin konfliktista, vaikka kyseinen muotoilu olisi saattanut ratkaista YK-raportin ja hallinnon oman retoriikan välisen ristiriidan. Yksittäisistä teoista puhuminen olisi myös voinut helpottaa esimerkiksi apulaisulkoministeri Jendayi Frazerin edellä mainittua käsitteellistä tasapainoilua Yhdysvaltain kansanmurhakantaa tivaavan lehdistön edessä.³⁷⁵

Yksi syy osittaisen tai epävarman kansanmurhamäärittelmän karttamiseen saattaa olla juuri Ruandan tapahtumissa. Ulkoministeriön tiedottaja Christine Shellyn tarrautuminen ”acts of genocide” -termiin³⁷⁶ tunnetaan laajalti symbolina siitä, miten Clintonin hallinto pakoili Ruandan tapauksessa vastuutaan – ei vähiten siksi, että katkelma tästä surullisenkuuluisasta tiedotustilaisuudesta on mukana Ruandan kansanmurhasta kertovassa elokuvassa *Hotelli Ruanda*, joka on tuonut kevään 1994 tapahtumat entistä laajemmin tunnetuiksi länsimaissa ja etenkin Yhdysvalloissa.³⁷⁷ Presidentti Bushin hallinto tuskin haluaa käyttää termiä, joka yhdistyy ihmisten mielissä kansanmurhan vähättelemiseen. Etenkin vaalikampanjan aikana tällaisen ilmaisun valinta voisi hyvinkin antaa symbolisesti tuhoisia aseita poliittisille vastustajille, joiden olisi helppo rinnastaa Bushin toiminta Clintonin toimiin. Presidentti on varmasti tiedostanut edeltäjänsä vaikeudet, sillä Samantha Power mainitsee Bushin kirjoittaneen Ruandan tapahtumia käsitelleen muistion reunaan sanat ”*Not on my watch*”, ei minun vahtivuorollani. Tämä tosin tapahtui jo syyskuun alussa 2001, vuosia ennen

³⁷³ Power 2002, 362.

³⁷⁴ YK 2005a, 161; ”acts with genocidal intent”.

³⁷⁵ Frazer 2006a.

³⁷⁶ Power 2002, 363.

³⁷⁷ *Hotelli Ruanda* (Hotel Rwanda), ohj. Terry George. United Artists / Lions Gate Films 2004.

Darfurin tilanteen kehittymistä ulkopoliittiseksi haasteeksi.³⁷⁸ Kyseinen iskulause on jäänyt elämään myös Darfur-aktivistien joukossa, jotka jakoivat vihreitä ”Not on my watch” -rannekkeita kevään 2006 isojen Darfur-mielenosoitusten yhteydessä. Apulaisulkoministeri Frazer jopa viittasi tähän tarinaan Bushin kirjoittamista sanoista mielenosoittajille pitämässään puheessa.³⁷⁹

‘Kansanmurhan’ merkityksessä voi havaita Darfur-diskurssin tarkasteluajankohtana myös muutoksen. Ensimmäisessä vaiheessa kansainväliseen oikeuteen nojaavien kriteerien merkitys on suurempi kuin loppuvaiheessa – eittämättä siksi, että alkuvaiheen määrittely perustuu ja viittaa pitkälti Colin Powellin määritelmään, jota pidetään kenttätutkimukseen perustuvana ”juridisena” määritelmänä.³⁸⁰ Jakson loppuvaiheessa taas korostuu moraalinen perustelu: Darfurissa on kansanmurha, koska tilanne on niin kamala. Joukkotuhontasopimuksen juridisista kansanmurhan tuntomerkeistä esillä pidetään kautta linjan eniten väkivallan laatua, ei joukkotuhonnan aietta tai kohdetta. Valtiot, jotka eivät kutsu tilannetta kansanmurhaksi, eivät suhtaudu siihen riittäväällä vakavuudella.³⁸¹

Tähän tilanteen määrittelyyn kansanmurhaksi liittyy uudenlainen merkitys, jonka kansanmurhan käsite on Darfur-diskurssissa saanut. ”Kansanmurhan” sanomisesta on tullut entistä enemmän teko kuin pelkkä määritelmä. Aineiston teksteissä kansanmurha-sanana lausuminen lasketaan teoksi: ”Presidentti Bush kutsui vuoden aikana useita kertoja toimia Darfurissa kansanmurhaksi”³⁸², ”[...] puheessani tänään kutsuin sitä kansanmurhaksi; uskoakseni olemme ainoa valtio, joka on tehnyt niin”³⁸³, ”[k]ongressi kehottaa voimakkaasti Arabiliittoa ja sen jäsenvaltioita julistamaan darfurilaisten järjestelmällisen kidutuksen, raiskaukset ja karkottamiset kansanmurhaksi [...]”³⁸⁴, ”Bushin hallinto on kutsunut näitä tekoja niiden ansaitsemalla nimellä: kansanmurhaksi”³⁸⁵, ”[a]iomme kutsua kansanmurhaa sen ansaitsemalla nimellä [...]”³⁸⁶, ”[o]lemme ainoa hallitus, joka

³⁷⁸ Power 2002, 511.

³⁷⁹ Frazer 2006b.

³⁸⁰ Ks. esim. Boucher 2005, ”[...] we reached a *legal* determination that Secretary Powell expressed last September that genocide [...] had, in fact, occurred at that point.” Kursiivi lisätty.

³⁸¹ Bush 2008a. ”Other nations need to take this issue seriously, just like the United States does.”

³⁸² U.S. State Department 2008, ”Many times during the year President Bush referred to actions in Darfur as genocide.”

³⁸³ Bush 2008b, ”[...] and in my speech today, I did call it ”genocide” again; I think we’re the only nation that has done so.”

³⁸⁴ House Concurrent Resolution 7/2007, ”Congress strongly urges the League of Arab States and each Member State individually to declare the systematic rape, torture and displacement of Darfurians a genocide [...]”

³⁸⁵ White House 2007, ”The Bush administration has called these actions by their rightful name: genocide.”

³⁸⁶ Bush 2006, ”We will call genocide by its rightful name [...]”.

kutsuu näitä hirmutekoja kansanmurhaksi”³⁸⁷. Aineiston teksteissä tämänkaltainen puhe on sijoitettu usein samaan yhteyteen, jossa kuvaillaan sitä, mitä Yhdysvallat on tehnyt tai aikoo tehdä Darfurin tilanteen ratkaisemiseksi. Jo asiayhteys muuttaa määritelmän teoksi, riippumatta siitä, mihin muihin tekoihin määritelmän tekeminen tähtää. Kun presidentti Bush sanoo: ”kutsumme Darfurin tapahtumia kansanmurhaksi”, hän haluaa kuulijan ajattelevan: ”toimimme päättäväisesti ja otamme ongelman vakavasti.” Tähän viittaa myös määritelmän syntyhistoria. Presidenttiehdokas John Kerry sanoi, että Bushin hallinnon olisi syytä ”tehdä jotain” Darfurin eteen, ainakin lopettaa kiertely ja kutsua tilannetta kansanmurhaksi. Hänkään ei kannattanut sotilaallista väliintuloa, joten teoksi riitti nimeäminen.³⁸⁸ New York Timesin aktivisti-kolumnisti Nicholas Kristof myönsi saman hänen mukaansa ”mikään ei hillitse etnistä puhdistusta yhtä tehokkaasti kuin huomion kiinnittäminen siihen.”³⁸⁹ Tämä havainto on ristiriidassa Karen Fierken arvion kanssa, jonka mukaan ‘kansanmurhan’ lausuminen voi olla puheteko ensisijaisesti siihen liittyvän odotusarvon takia.³⁹⁰ Tässä tapauksessa odotusarvoa ei liiemmin ole ollut, sillä hallinto ei ole joutunut selittelemään syitä sille, miksei Darfuriin ole lähetetty amerikkalaisia sotilaita. Tämä presidentti Bushin ja ulkoministeri Powellin on täytynyt tiedostaa jo ennen määritelmän tekemistä.

Kansanmurha-käsitteen Darfur-diskurssissa saama merkitys kiteytyy siis hallitsemattomaksi luonnonvoimaksi, joka aiheuttaa mittavaa inhimillistä tuhoa ja kärsimystä. Kansanmurha on itsessään tappaja. Samalla ‘kansanmurhan’ lausumisesta on tullut yhä enemmän teko ja vastaus itse konfliktiin.

9. DARFUR-DISKURSSI, IDENTITEETTI JA DARFUR-POLITIikka

Ulkopoliittisena diskurssina Darfur-puhe tuottaa toimijoille erilaisia subjektipositioita, joista käsin ne toimivat tilanteessa. Diskurssi tuottaa toimijoille myös identiteettejä. Ulkopoliittisessa puheessa identiteetin ja toteutetun politiikan tulee olla tasapainossa, kirjoittaa Lene Hansen: ”[U]lkopolitiikan diskurssi voidaan käsitteellistää yksinkertaisena mallina, joka keskittyy luomaan vakaan suhteen

³⁸⁷ Frazer 2006b, ”We are the only government to call the atrocities genocide.”

³⁸⁸ Kerry 2004.

³⁸⁹ Kristof 2004, ”Nothing is so effective in curbing ethnic cleansing as calling attention to it.”

³⁹⁰ Fierke 2002, 347.

identiteetin ja politiikan välille.”³⁹¹ Hansenin mukaan epävakaa suhde identiteetin ja politiikan välillä johtaa korjausliikkeeseen, jossa jompaa kumpaa pyritään muuttamaan tasapainon palauttamiseksi. Ulkopoliittinen päätöksenteko onkin tasapainoilua identiteetin ja toteutettavan politiikan välillä.³⁹² Tai kuten Alexander Wendt asian ilmaisee, valtion on tiedettävä kuka tai mikä se on ennen kuin se voi tietää, mitä haluaa. Intressi edellyttää identiteettiä.³⁹³ Identiteetti viittaa tässä tapauksessa paitsi toimijan omaan kollektiiviseen identiteettiin, myös muille toimijoille diskurssissa luotaviin identiteetteihin. Hansenin mallissa identiteetillä on kolme ulottuvuutta: tila, aika ja etiikka.³⁹⁴

Tutkimuksen kohteena oleva ulkopoliittinen puhe tuottaa erityisen selkeän subjektiposition ja identiteetin Yhdysvalloille poliittisena toimijana. Darfurin kansanmurha -diskurssi onkin myös hansenilaista tasapainoilua tämän identiteetin ja toteutetun politiikan välillä – jonka merkittävä osa on Darfurin konfliktin nimittäminen kansanmurhaksi. Samaistuminen ja erottautuminen ovat olleet tärkeitä elementtejä Yhdysvaltain ja muiden toimijoiden identiteettien rakentamisessa.

9.1. Yhdysvaltain identiteetti ja Darfurin konflikti

Kansanmurhamääritelmä ja Darfurin tilanteen yhtymäkohdat Ruunaan ovat luoneet presidentti Bushin hallinnolle tarpeen erottautua Clintonin hallinnon toimista 1994, kuten edellä on kuvattu. Erottautuminen on tapahtunut käytännössä välttämällä osittaista kansanmurhamääritelmää ja ”acts of genocide” -tyyppistä puhetta, sekä korostamalla kansanmurhamääritelmää konkreettisena puhetekona. Diskurssissa tämä ilmenee toistuvana viittauksena siihen, että ”*me* olemme kutsuneet kansanmurhaa sen oikealla nimellä” – toisin kuin esimerkiksi Clinton, vaikkei tätä ääneen sanotakaan. Näin Bushin hallinto on halunnut luoda valtiolle uutta identiteettiä suhteessa kansakunnan synkkänä nähtyyn menneisyyteen kansanmurhaan reagoimisessa. Darfur on kytketty kansanmurhien jatkumoon, mutta tällä kertaa kansanmurha on tarjonnut Yhdysvalloille mahdollisuuden ryhdikkääseen retoriseen toimintaan.

³⁹¹ Hansen 2006, 29. ”[F]oreign policy discourse can be conceptualized as a simple model centered on creating a stable link between identity and policy.”

³⁹² Ibid.

³⁹³ Wendt 1999, 231.

³⁹⁴ Hansen 2006, 46–50. Ks. myös tämän tutkimuksen luku 6.1.

Kansanmurhamääritelmän toistuvan korostamisen toinen merkitys on ollut erottautuminen niistä valtioista, jotka eivät kutsu Darfurin tilannetta kansanmurhaksi: *me* olemme kutsuneet kansanmurhaa sen oikealla nimellä – toisin kuin maailman muut valtiot.³⁹⁵ Tällaisen puheen on mahdollistanut juuri kansanmurhamääritelmän näkeminen binaarisena, joko–tai -käsitteenä: maailma voidaan näin jakaa maihin, joiden mielestä Darfur on kansanmurha ja niihin, joiden mielestä se ei ole. Joissain puheenvuoroissa jopa vihjaillaan, että määritelmän tekemättä jättäminen osoittaisi muulta maailmalta kiinnostuksen puutetta Darfuria kohtaan, tai sitä, etteivät nämä suhtaudu tilanteeseen vakavasti.³⁹⁶ Tällaisista yksittäisistä vihjailuista huolimatta Darfur-diskurssia leimaa kuitenkin usko kansainvälisen yhteisön mahdollisuuksiin Darfurin kriisin ratkaisemisessa. Yhdysvallat näyttäytyy osana läntistä arvoyhteisöä.

Darfur-diskurssi luo Yhdysvalloille identiteettiä *idealistsena* toimijana, jonka ratkaisuja ohjaavat eritoten moraaliset näkökannat ja velvoitteet. Moraalidiskurssista lainatuilla näkökannoilla perustellaan etenkin humanitaarisen avun tarpeellisuutta. ”Miten me, Amerikan Yhdysvallat, voimme antaa tämän hirvittävän tragedian jatkaa?”, kysyy YK-suurlähettiläs John Danforth viitaten Darfurin tapahtumiin.³⁹⁷ ”Meidän täytyy suojella vaarassa olevien ihmisten inhimillistä arvokkuutta ja henkeä”, toteaa apulaisulkoministeri Jendayi Frazer.³⁹⁸ Hänen esimiehensä, ulkoministeri Condoleezza Rice toteaa, että ”[...] kiireellisin tehtävämme on ollut ihmisten kärsimysten helpottaminen ja turvallisuuden takaaminen.”³⁹⁹ Ricen esimies, presidentti Bush puolestaan sanoo, että ”[...] meillä on moraalinen velvollisuus pysäyttää” Darfurin kansanmurha.⁴⁰⁰ Amerikkalaisten moraalinen velvollisuus on auttaa konfliktin viattomia uhreja toteuttamaan unelmansa rauhasta, Bush toteaa myöhemmin.⁴⁰¹ Hän sanoo darfurilaisten auttamisen olevan ”[...] meidän moraalisen intressimme mukaista”. ”Amerikan sielu rikastuu, henkemme kohentuu kun autamme kärsiviä ihmisiä.”, Bush sanoo.⁴⁰²

³⁹⁵ Ks. esim. Bush 2008b.

³⁹⁶ Lugar 2007, Bush 2007b, H. Con. Res. 7 (2007).

³⁹⁷ Danforth 2004b, ”How can we, the United States of America, allow this terrible tragedy to go on?”

³⁹⁸ Frazer 2006b, ”We must protect the human dignity and lives of the people in danger.”

³⁹⁹ Rice 2006b, ”[...] our most urgent priority has been to ease the suffering and ensure the safety of the people.”

⁴⁰⁰ Bush 2007a ”[...] we have a moral obligation to stop it.”

⁴⁰¹ Bush 2007b.

⁴⁰² Bush 2008b, ”[...] it happens to be in our moral interest.”; ”America’s soul is enriched, our spirit is enhanced when we help people who suffer.”

Fairclough'laisittain arvioituna amerikkalainen idealismi ilmenee siinä, että diskurssin arvomaailma on humaani. Tekstit rakentavat Yhdysvaltain identiteettiä eettisessä ulottuvuudessa. Tekstien sisäänrakennettuina arvo-olettamuksina on, että siviilien kärsimykset ovat väärin ja että Yhdysvaltain tehtävä on lievittää näiden afrikkalaisten kärsimyksiä. Tämä arvomaailma lainaa osin uskonnollisesta diskurssista, ja paikoin arvomaailma nousee arvo-olettamusten tasolta tekstin pinnalle, sen näkyvälle tasolle. Viitattaessa raiskatun Zahara Abdulkarimin tarinaan presidentti Bush sanoo: ”Mutta sinä ja minä tiedämme, että aina ja kaikkialla on olemassa oikeudenmukainen Jumala, joka asettuu kärsivien puolelle ja kehottaa meitä tekemään samoin.”⁴⁰³ Bush perustelee Yhdysvaltain velvollisuutta auttaa darfurilaisia lainauksella Luukkaan evankeliumista: ”Jolle paljon on annettu, siltä paljon vaaditaan.”⁴⁰⁴ Näissä puheissa Bush vetoaa peittelemättä Yhdysvaltain identiteettiin ensisijaisesti kristittyinä kansakuntana.

Uskonnollinen vaikutus näkyy suoria viittauksia selkeämmin tutkimusaineiston sanavalinnoissa. Siinä missä avoimia uskonnollisia viittauksia löytyy vain presidentti Bushin puheista, peitellympiä viittauksia uskonnolliseen diskurssiin voi havaita muuallakin. Bushin lisäksi ainakin Danforth, Rice, Frazer ja Natsios luonnehtivat väkivallan siviiliuhreja ”viattomiksi” (*innocent*), mikä tuo joukkosurman yhteydessä Raamattua tunteville mieleen Matteuksen evankeliumin toisessa luvussa kuvatun Betlehemin lastenmurhan, englanninkieliseltä nimeltään *”the massacre of the Innocents.”* Mielleyhtymää vahvistavat tiedotusvälineiden kuvaukset nimenomaan lapsiin kohdistuvista raakuuksista – esimerkiksi The New York Timesin Nicholas Kristof on maininnut ainakin kahdeksassa kolumnissaan, että kyliin hyökkäävät joukot ovat ”heittäneet vauvoja kokkoihin”.⁴⁰⁵ Uhrien viattomuutta korostaa myös hyökkääjien pahuus, sillä uhrien identiteetti syntyy suhteessa hyökkääjien identiteettiin. Janjaweed-joukkojen kohdalla korostetaan usein, että kyliin hyökkäävät joukot ratsastavat hevosilla, mikä luo ainakin kristitylle yleisölle miellelyhtymän Raamatun Ilmestyskirjan ratsastajista.⁴⁰⁶ Darfur-diskurssin ilmentämään kristillis-idealisticen kansakunnan identiteettiin ei sovi, että vauvoja heitetään kokkoihin, vaikka niin vauvat kuin heittäjätkin olisivat muslimeja. Näyttäytyminen kärsivien auttajana on identiteetti-projekti, jonka yhtenä keinona on toisaalta myös erottautua niistä valtioista, jotka eivät välitä viattomien kärsimyksistä. Tässä diskurssissa näihin valtioihin kuuluu ainakin Sudan.

⁴⁰³ Bush 2006a, ”But you and I know that at all times, there is a just God who sides with the suffering, and calls us to do the same.”

⁴⁰⁴ Bush 2008b, ”To whom much is given, much is required.”

⁴⁰⁵ Haku The New York Timesin arkistotietokannasta. ”Throw babies in the bonfire.”

⁴⁰⁶ Johanneksen ilmestys, kuudes luku.

Idealismin rinnalla Darfur-diskurssissa kulkee kuva Yhdysvalloista aktiivisena ja *pragmaattisena* toimijana: jos asiat ovat pielessä, niille täytyy tehdä jotain. Idealismi ei saa jäädä pelkkien kauniiden ajatusten tasolle. Toisaalta tekeminen itsessään on vähintään yhtä tärkeää kuin se, mitä tehdään. Amerikkalaiseen identiteettiin ei tässäkään diskurssissa sovi toimettomuus. Yhdysvallat samastuu pragmaattisena poliittisena toimijana yhdysvaltalaisiin yksilöinä, jotka näyttävät niin ikään toimintaan valmiina ihmisinä. ”[K]ansalaiset sanovat, että Yhdysvaltain pitäisi tehdä jotain”, toteaa YK-suurlähettiläs Danforth.⁴⁰⁷ ”Virkaan päästyään presidentti panosti erittäin voimakkaasti ‘tehdäkseen jotain’ Sudanin suhteen”, muistelee ulkoministeri Rice.⁴⁰⁸ ”Olemme toimineet. [...] Olemme toimineet alusta saakka”, vakuuttaa apulaisulkoministeri Frazer.⁴⁰⁹ Vastauksena kysymykseen sudanilaisten yritysten boikotoinnista YK-suurlähettiläs John Bolton vastaa, että amerikkalaisilla ihmisillä ”[...] ei ole loputonta kärsivällisyyttä kansainvälisen yhteisön suhteen, vaan he ryhtyvät toimiin oma-aloitteisesti.”⁴¹⁰ Toimintaan viittaa myös presidentti Bush, jonka mukaan Yhdysvallat ”ei aio perääntyä” Sudanissa vellovan pahuuden edessä.⁴¹¹ Teksteistä välittyy mielikuva Yhdysvalloista voimakkaana subjektina, joka asettaa pakotteita, välittää rauhansopimuksia ja kirjoittaa päätöslausemia.

Kansanmurhamääritelmän tekeminen oli omiaan vahvistamaan Yhdysvaltain identiteettiä sekä idealistisena että toimintaan orientoituneena valtiona. Idealismiin kuuluu suorapuheisuus: idealistista politiikkaa harjoittavan valtion on kutsuttava asioita niiden ‘oikeilla’ nimillä. Kansanmurhamääritelmän vältteleminen olisi voinut näyttää kyyniseltä tai laskelmoidulta pyrkimykseltä välttää määritelmän mahdollisesti mukanaan tuomat kansainväliset velvoitteet, kuten Ruandan tapauksessa oli nähty tapahtuneen. Olisi syntynyt epätasapaino identiteetin ja harjoitetun politiikan välille, sillä idealisti kutsuu kansanmurhaa kansanmurhaksi. Pragmaattisen toimijan identiteettiin määritelmän tekeminen puolestaan sopii juuri siksi, että kansanmurhamääritelmä on puheteko. Kun kansa – tai vastaehdokas Kerry, tai kongressi – vaatii tekoja, muttei kuitenkaan ole valmis lähettämään joukkoja, paras tapa toimia on tehdä puheteko.

⁴⁰⁷ Danforth 2004b, ”people say, well, the U.S. should do something.”

⁴⁰⁸ Rice 2005b, ”the President pushed very hard when he first came to office to do, as he said, something about Sudan”

⁴⁰⁹ Frazer 2006a, ”We have been acting. [...] I mean, we’ve been acting from the very beginning.”

⁴¹⁰ Bolton 2006a, ”[people] are not going to have infinite patience with the international community and they will take action on their own.”

⁴¹¹ Bush 2007a, ”It is evil we are now seeing in Sudan – and we’re not going to back down.”

Kansainvälisellä areenalla Yhdysvaltain pragmaattinen toimeen tarttuminen merkitsee *jobtoaseman* omaksumista. Tekeminen ja toimiminen on kansainvälisen yhteisön johtajuutta. Ulkoministeri Colin Powellin mukaan Yhdysvallat ”[...] näytti vahvaa johtajuutta keskittääkseen kansainvälisen huomion” Darfuriin.⁴¹² Johtajuutta korostaa myös Powellin seuraaja, ulkoministeri Rice: ”Yhdysvallat on pyrkinyt astumaan johtoon useilla eri rintamilla.”⁴¹³ ”Yhdysvallat on johtanut kansainvälisen yhteisön humanitaarista apua, ja olemme johtaneet esimerkillämme.”⁴¹⁴ Apulaisulkoministeri Frazer puolestaan toteaa, että ”Yhdysvallat aikoo jatkaa tien näyttämistä,” ja tarkentaa: ”Aiomme jatkaa kansainvälisen avun ja toiminnan mobilisoimista.”⁴¹⁵ ”Odotamme muiden maiden liittyvän mukaamme tähän ponnistukseen ihmisten pelastamiseksi”, sanoo presidentti Bush.⁴¹⁶ Yhdysvallat ottaa maailmanyhteisössä johtajan roolin, ja odottaa muiden maiden seuraavan sen esimerkkiä.

Johtajuuteen yhdistyy tutkimusaineiston teksteissä amerikkalainen idealismi, ja lopputuloksena on Yhdysvaltain identiteetti kansainvälisen yhteisön *moraalisena johtajana*. Senaattori Biden huomauttaa, että länsimailla on tarvittavia voimavaroja ja varustusta Darfurin tilanteeseen puuttumiseksi, ja ”siksi meidän täytyy auttaa.”⁴¹⁷ Ulkoministeri Ricen mukaan kansainvälisellä yhteisöllä on ”moraalinen vastuu toimia”, ja Yhdysvallat voi toimia ”kansainvälisen yhteisön mobilisoijana.”⁴¹⁸ Presidentti Bush kehottaa YK:ssa turvallisuusneuvostoa viestittämään Sudanille, että ”viiaton elämä on tärkeää.” Kansainvälisen paineen Sudania kohtaan on oltava yhtenäinen, sillä ”me uskomme yleismaailmalliseen vapauteen ja rauhaan.”⁴¹⁹ Bushin mukaan hänen päätöksensä olla lähettämättä joukkoja Darfuriin merkitsee, että Yhdysvaltain täytyy ”jatkaa maailman omantunnon herättämistä ja ihmisten huomion keskittämistä tähän kysymykseen.”⁴²⁰ Näin idealismi ja johtajan rooli yhdistyvät moraalisen johtajan identiteetiksi.

⁴¹² Powell 2004, ”[the United States] exerted strong leadership to focus international attention [...]”

⁴¹³ Rice 2005b, ”The United States has tried to take the lead on several fronts.”

⁴¹⁴ Rice 2006b, ”The United States has led the humanitarian response of the international community, and we have led through our actions.”

⁴¹⁵ Frazer 2006b, ”The United States will continue to lead.”; ”We will continue to mobilize international assistance and action.”

⁴¹⁶ Bush 2008a, ”We expect other nations to join us in this effort to save lives.”

⁴¹⁷ Biden 2006, ”And that is why we must help.”

⁴¹⁸ Rice 2006a, ”the moral responsibility of the international community to act, and the role that the United States can play in mobilizing the international community.”

⁴¹⁹ Bush 2007b, ”innocent life matters.”; ”[...] we believe in universal freedom and peace.”

⁴²⁰ Bush 2008b, ”continue to rally the conscience of the world and get people to focus on the issue.”

9.2. Identiteetin ja politiikan tasapainottaminen

Siinä missä Yhdysvaltain identiteetti on pysynyt varsin vakaana läpi tarkastelujakson, Sudanille diskurssissa rakennettu identiteetti on muuttunut tilanteen mukaan. Kuten edeltä käy ilmi, kansanmurhapuheen ensimmäisessä ja toisessa vaiheessa Yhdysvallat puhui Sudanin hallituksesta ja presidentti al-Bashirista jopa toiveikkain sanankääntein, vaikka Sudania pidettiin jo tuolloin epäluotettavana ja vastuuttomana toimijana. Naivashan neuvottelujen ollessa kesken Sudania ei ollut viisasta demonisoida liikaa. Myöhemmin Sudanille rakennettua identiteettiä muutettiin, kun kävi tarpeelliseksi perustella uusia pakotteita.

Ulkoministeri Colin Powellin mukaan Yhdysvallat oli ”[...] tehnyt kaikkensa saadakseen Sudanin käyttäytymään vastuullisesti.” Powell tosin samalla myönsi, että Sudan on täyttänyt osan sille annetuista yhteistyön kriteereistä.⁴²¹ Samaa vastuuttoman ja epäluotettavan toimijan luonnehdintaa käytti myös YK-suurlähettiläs Danforth: ”Kukaan ei luota siihen, että Sudanin hallitus tekee sen [lopettaa hyökkäykset siviilejä vastaan] itse.”⁴²² Vastuuttomuus ja epäluotettavuus Sudania luonnehtivina piirteinä painuivat kuitenkin taka-alalle Darfurin rauhansopimuksen solmimisen jälkeen keväällä 2006. Hallitus näyttäytyi jonkin aikaa neuvottelukykyisenä ja jopa rauhantahtoisena toimijana⁴²³, jonka johtajalle Omar al-Bashirille presidentti Bush saattoi jopa soittaa onnittelusoiton rauhansopimuksen johdosta.⁴²⁴ Pian kuva Sudanista kuitenkin taas synkkeni, ja epäluotettavuuden ja petollisuuden korostaminen palasivat Sudan-luonnehdintoihin. Taustalla lienee ollut havainto, että Sudan ei noudata etenkin Darfurin rauhansopimuksen sitoumuksia. Sudanin identiteetti täytyi sovittaa uuteen tilanteeseen, sillä vanhan identiteetin ylläpitäminen olisi istunut huonosti yhteen pakotepolitiikan kiristämisen kanssa. Sudan alkoikin näyttäytyä osittain kansainvälisen yhteisön ulkopuolella olevana valtiona, joka ei toimi sovittujen kanssakäymisen sääntöjen mukaisesti. ”Jos Sudanin hallitus haluaa tulla kunnioitetuksi kansainvälisen yhteisön jäseneksi, sen tulee toimia sellaisen tavoin ja käyttäytyä vastuullisesti”, sanoi ulkoministeri Rice.⁴²⁵

⁴²¹ Powell 2004, ”[...] have been doing everything we can to get the Sudanese Government to act responsibly.”

⁴²² Danforth 2004a, ”Nobody’s going to trust the government of Sudan to do it by themselves.”

⁴²³ Ks. esim. Frazer 2006c.

⁴²⁴ Bush 2006a.

⁴²⁵ Rice 2006b, ”If the Sudanese Government wishes to become a respected member of the international community, then it must act like one and behave responsibly.”

Yhdysvaltalaisen Darfur-puheiden koventuessa Sudanin hallitus alkaa diskurssissa myös henkilöityä yhä selkeämmin presidentti Omar al-Bashiriin. ”Presidentti Bashirin tapana on ollut luvata yhteistyötä, mutta samalla keksiä uusia keinoja heikentää ja estää YK:n pyrkimyksiä rakentaa rauhaa hänen maahansa”, Bush toteaa. ”Jos presidentti Bashir ei täytä velvollisuuksiaan Yhdysvaltoja kohtaan, me tartumme toimeen.”⁴²⁶ Ilmoittaessaan uusista pakotteista varaulkoministeri John Negroponte sanoo, että ”[p]residentti Bashir on pettänyt kaikissa kohdin.”⁴²⁷ Jopa Valkoisen talon tiedote sanoo al-Bashirin ”pettäneen sanansa” ja ”käyttäneen armeijaansa” hyökkäyksissä, esimerkiksi kapinallisjohtajien rauhankokouksen pommittamisessa.⁴²⁸ Kongressi toteaa presidentti al-Bashirin ”kieltäytyneen YK:n rauhanturvajoukon päästämistä maahan.”⁴²⁹

Sudanin politiikan henkilöiminen al-Bashiriin ja tämän leimaaminen epäluotettavaksi rinnastuu esimerkiksi Irakin samastamiseen Saddam Husseinin ennen Yhdysvaltain hyökkäyksiä Irakiin 1991 ja 2003. Perusteitakin tämän metaforatutkija George Lakoffin ”hallitsija valtiona” -metonymiaksi⁴³⁰ nimittämän puhutavan käyttämiseen löytyy, sillä sotilasvallankaappauksella presidentiksi nousseella al-Bashirilla on huomattavan paljon valtaa Sudanin hallituksen toimiin.⁴³¹ Kuitenkin olisi jokseenkin mahdotonta ajatella, että muut länsimaat luonnehtisivat esimerkiksi Irakin sotaa ”presidentti Bushin sotajoukkojen hyökkäykseksi”, vaikka Bush on yhtä lailla Yhdysvaltain sotavoimien ylipäällikkö kuin al-Bashir Sudanin asevoimien. Metonymian käyttö korostaakin al-Bashirin epälegitiimiä asemaa Sudanin valtionpäämiehenä ja Sudanin epädemokraattista poliittista järjestystä. Mielenkiintoista tässä tapauksessa on sekin, että presidentti al-Bashirin asema korostui diskurssissa vasta siinä vaiheessa, kun Yhdysvaltain hallitus alkoi kiristää linjaansa Sudania kohtaan. Al-Bashirin valta- asemassa kun ei tarkastelujakson aikana ole tapahtunut merkittäviä muutoksia, joilla tätä retoriikan muutosta voitaisiin perustella.

⁴²⁶ Ibid., ”President Bashir’s record has been to promise cooperation, while finding new ways to subvert or obstruct the U.N.’s efforts to bring peace to his country.”; ”If President Bashir does not meet his obligations to the United States, we’ll act.”

⁴²⁷ Negroponte 2007, ”President Bashir has failed on all counts.”

⁴²⁸ White House 2007.

⁴²⁹ House Concurrent Resolution 7/2007, ”President Omar Hassan El-Bashir of Sudan rejected the deployment of a UN peacekeeping force.”

⁴³⁰ Lakoff 1991.

⁴³¹ Al-Bashir sai liki 90 prosenttia äänistä Sudanissa vuonna 2000 järjestetyissä presidentinvaaleissa, joita pidettiin laajalti näytösvaaleina. Sudanin parlamenttia hallitsee al-Bashirin National Congress Party -puolue. Liki kaikki oppositiopuolueet boikotoivat parlamenttivaaleja 2000.

Sudanin hallituksen epädemokraattinen luonne korostuu myös siinä, että tekstit tekevät selkeän eron hallituksen ja Sudanin kansan välille. Diskurssin arvo-olettamuksiin kuuluu, että myös ei-demokraattisen hallituksen tehtävä on kansalaisten suojeleminen väkivallalta. Esimerkiksi YK-suurlähettiläs Danforth huomauttaa, että Sudanin hallitus ”ei suojele omaa kansaansa.”⁴³² Ulkoministeri Rice toteaa, että Sudanin hallitus ”ei aio pelastaa oman kansansa henkeä.”⁴³³ Senaattori Lugarin mukaan Sudanin hallitus on ”laiminlyönyt velvollisuutensa suojella omaa kansaansa.”⁴³⁴ Viattomat uhrit ja juonitteleva, epäluotettava ja väkivaltainen hallitus muodostavat vastinparin, jossa jälkimmäisen identiteetti saa yhä kielteisempiä sävyjä. Vaikka hallitusta ei juuri syytetäkään kansanmurhasta suoraan, sen ratkaisujen nähdään silti johtaneen siviilien kärsimyksiin. Tässä vastinparissa Yhdysvallat rakentaa identiteettiään samastumalla ja osoittamalla myötätuntoa konfliktin siviiliuhreja kohtaan, ja toisaalta erottautumalla Sudanista, joka on poliittisena toimijana täydellinen Toinen ja täydellinen vastakohta Yhdysvalloille.

Äärilaidan islamistien hallitsema, epädemokraattinen poliittinen järjestelmä halveksii länsimaisia käsityksiä ihmisoikeuksista ja uskonnonvapaudesta,⁴³⁵ eikä kunnioita kansainvälisen kanssakäymisen tai sodan sääntöjä.⁴³⁶ Tällaisesta poliittisesta toimijasta on helppo erottautua – etenkin kun Sudan sijoittuu amerikkalaisesta näkökulmasta takapajuiseen ja harvainvaltaiseen orienttiin, joka ei suostu hyväksymään modernin maailman ‘universaaleja’ arvoja kuten ihmisoikeuksia. Orientti on laajemminkin katsannossa ollut kautta historian erottautumisen kohde länsimaissa, joissa itämainen on nähty säännönmukaisesti poikkeavana, kehittymättömänä ja huonompana.⁴³⁷ Presidentti Bush myöntää näkevänsä Yhdysvaltain ja Lähi-idän maiden suhteet kokonaisuutena perustellessaan päätöstään olla käyttämättä Yhdysvaltain joukkoja Darfurissa. Hän mainitsee haastattelussa, että monet amerikkalaiset olivat olleet huolissaan amerikkalaisjoukkojen lähettämisestä ”vielä yhteen muslimimaan”.⁴³⁸ Kysymyksen alueellista ja kulttuurista ulottuvuutta korostaa myös kongressin päätöslauselma, joka kehottaa arabimaita nimeämään Darfurin

⁴³² Danforth 2004a, ”they’re not protecting their people.”

⁴³³ Rice 2006b, ”the Sudanese Government will not save the lives of its own people.”

⁴³⁴ Lugar 2007, ” the regime has abdicated its responsibility to protect its people.”

⁴³⁵ U.S. State Department 2007 & 2008.

⁴³⁶ Presidentti Bush (2007a) huomauttaa hallituksen maalanneen pommikoneitaan ja sotilasajoneuvojaan valkoisiksi, jotteivät siviilit erottaisi niitä ruoka-avun tuojista.

⁴³⁷ Ks. esim. Said 1979, 300.

⁴³⁸ Bush 2008b.

tapahtumat kansanmurhaksi. Edustajainhuone moittii ”arabijohtajia” ja Arabiliittoa rauhanturvaoperaation jarruttamisesta ja ajan pelaamisesta YK:n turvallisuusneuvostossa.⁴³⁹

Sudanin hallitusta pahempi voi olla vain hallituksen tukema verenhimoinen janjaweed, joka ”murhaa miehiä, raiskaa naisia ja hakkaa lapsia kuoliaiksi”⁴⁴⁰ tai ”terrorisoi ja tappaa siviilejä, raiskaa naisia ja polttaa ja ryöstää seudun.”⁴⁴¹ Janjaweedille onkin diskurssissa varattu sen absoluuttisen pahan rooli, jonka presidentti Bush sanoo Sudanissa riehuvan⁴⁴² – ja samalla moraalisen Toisen asema suhteessa Yhdysvaltoihin. Janjaweedin *eettinen identiteetti* on niin paha, että se on miltei länsimaisen asteikon ulkopuolella. Toimijuuden jakaminen hallituksen ja janjaweedin välille on mahdollista siksi, että janjaweedillä ei ole muodollista asemaa, se ei ole rauhanneuvotteluissa osapuolena eikä se voi estää ulkomaalaisten avustustyöntekijöiden viisumien saantia Sudaniin. Janjaweedin demonisointi on siten helpompaa kuin Sudanin hallituksen tai al-Bashirin, jonka kanssa Yhdysvallat joutuu pitämään yllä neuvotteluyhteyttä.⁴⁴³

Konfliktin uhrien lisäksi Yhdysvallat löytää tietynlaisen samaistumisen kohteen kansainvälisestä yhteisöstä, joka näyttäytyy Darfur-diskurssissa moraalisena yhteisönä. Tekstien ‘me’ viittaa toisinaan Yhdysvaltoihin, toisinaan kansainväliseen yhteisöön. ”Meidän, kansainvälisen yhteisön jäsenten, täytyy tehostaa toimiamme auttaaksemme väkivallan, nälkiintymisen ja tautien vaarantamia ihmisiä Darfurissa”, toteaa esimerkiksi ulkoministeri Colin Powell.⁴⁴⁴ Condoleezza Ricen mukaan ”[m]aailman valtioiden tulee puhua selvästi, pian, ja yhdellä äänellä.”⁴⁴⁵ Presidentti Bush kysyy: ”Olemmeko me, vapaa maailma, valmiita tekemään enemmän?”⁴⁴⁶ Kansainväliseen yhteisöön – saati vapaaseen maailmaan – ei tosin tässä diskurssissa lasketa kuuluvan Sudania, joka pikemminkin vaarantaa arvaamattomalla käytöksellään mahdollisuutensa joskus päästä kansainvälisen yhteisön täysivaltaiseksi jäseneksi.⁴⁴⁷ Tässä suhteessa kansainvälisen yhteisön jäsenyys on diskurssissa

⁴³⁹ House Concurrent Resolution 7/2007.

⁴⁴⁰ Bush 2006, ”the Janjaweed murdered men, and they raped women, and they beat children to death”

⁴⁴¹ U.S. State Department 2007, ”janjaweed militia, which terrorized and killed civilians, raped women, and burned and pillaged the region”

⁴⁴² Bush 2007a.

⁴⁴³ Tämä ei tarkoita, etteikö janjaweedin paholaismaiselle maineelle olisi katetta todellisuudessa – päinvastoin, lukemattomat lehtijutut ja raportit vahvistavat hallinnon puheiden välittämän käsityksen. Silti tai juuri siksi moraalisen rajalinjan vetäminen janjaweedin ja hallituksen välille on kiinnostava ilmiö.

⁴⁴⁴ Powell 2004, ”We in the international community must intensify our efforts to help those imperiled by violence, starvation and disease in Darfur.”

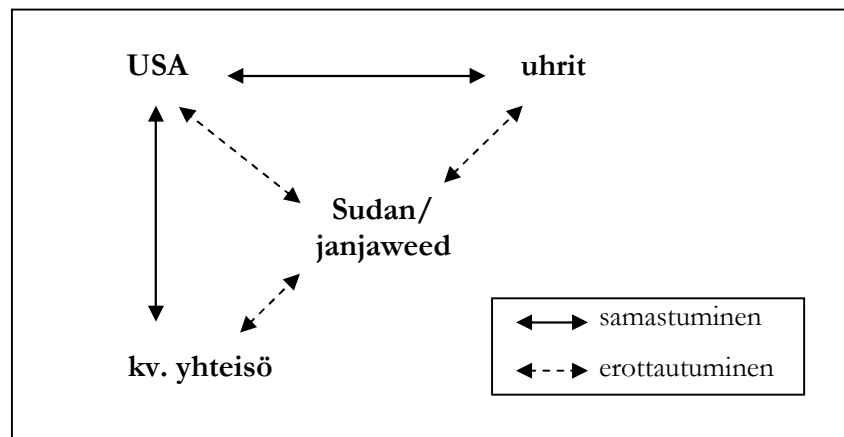
⁴⁴⁵ Rice 2006b, ”The nations of the world must speak clearly, with urgency, and with one voice.”

⁴⁴⁶ Bush 2007b, ”Are we, the free world, willing to do more?”

⁴⁴⁷ Samoihin aikoihin Darfurin kansanmurhakeskustelun kanssa Yhdysvalloissa käytiin keskustelua YK-

positiivinen arvo ja jotakin johon kannattaa pyrkiä. Sudan on kuitenkin ensisijaisesti kansainvälisen yhteisön toiminnan kohde, ei sen osa.

Yhdysvallat on rakentanut identiteettinsä Darfur-diskurssissa erottautumisen ja samastumisen kautta. Yhdysvaltain ja muiden toimijoiden diskursiivinen asetelma on esitetty kuvassa 2.

Kuva 2: Yhdysvaltain suhteellinen identiteetti Darfur-diskurssissa.

9.3. Ihmisoikeudet ja suvereniteetti Darfur-diskurssissa

Konstruktivistisen lähestymistavan mukaan suvereniteetti on sosiaalinen rakenne, jota uusinnetaan jatkuvasti kansainvälisessä käytännössä eli kanssakäymisessä, puheissa ja teoissa. Ihmisoikeudet taas ovat yksi niistä normeista, jotka muodostavat tämän sosiaalisen rakenteen. Sosiaaliset rakenteet puolestaan muokkaavat toimijoiden identiteettejä ja intressejä.⁴⁴⁸ Niinpä Darfurin kansanmurha -diskurssikin on osaltaan mukana rakentamassa suvereniteettia ja sitä, mikä merkitys ihmisoikeuksilla on suvereniteetille. Toisaalta Yhdysvaltain käsitys siitä, minkälaisen sääntöjen mukaan valtiot toimivat suhteessa toisiinsa, vaikuttaa maan intresseihin ja identiteettiin Darfur-puheessa. Tässä tapauksessa kysymys kiteytyy siihen, voidaanko valtion suvereniteettia loukata vakavien ihmisoikeusrikkomusten nojalla. Kuten kansanmurhalle, diskurssi antaa näin omanlaisensa merkityksen myös suvereniteetille ja ihmisoikeuksille.

uudistuksista. Ihmetyksen aiheeksi nousi erityisesti Sudanin jäsenyys YK:n ihmisoikeuskomissiossa.

⁴⁴⁸ Wendt 1995, 81.

Konfliktien määrittely voidaan nähdä wendtiläisittäin käytäntönä, joka osallistuu suvereniteetin rakentamiseen.⁴⁴⁹ Eri nimitysten on nähty mahdollistavan erilaisia toimia suvereenia valtiota kohtaan. Esimerkiksi sisällissota on nimensäkin puolesta lähtökohtaisesti valtion sisäinen asia, johon muilla valtioilla ei ole nähty olevan oikeutta puuttua. Ulkovaltojen sekaantuminen sisällissotiin on usein saanut pikemminkin moraalittoman tai arveluttavan toiminnan leiman. Etenkin kylmän sodan aikaiset Afrikan sisällissodat on nähty synkkänä episodina historiassa paitsi sotimisen itsensä vuoksi, myös siksi, että kilpailevien suurvaltojen nähtiin käyttävän näitä sisällissotia keskinäisen ideologisen kamppailunsa tantereena.⁴⁵⁰ Ulkopuolisten sekaantuminen sisällissotaan on näin omiaan nakertamaan suvereniteetin sosiaalista rakennetta – sisällissotaan puuttuminen kun uhkaa valtion väkivallan monopolia. Väliintulon taustalla voi myös olla pyrkimys vaikuttaa siihen, kuka kyseisessä valtiossa pääsee valtaan.⁴⁵¹ Ajatusta sotilaallisesta väliintulosta Darfurissa on arvosteltu osittain juuri tästä näkökulmasta: ulkovallat saattaisivat päätyä sotimaan kapinallisten puolella Sudanin hallitusta vastaan.⁴⁵² Sisällissodan määritelmä ei toisaalta sulje pois esimerkiksi etnisen puhdistuksen tai jopa kansanmurhan mahdollisuutta. Sudanin tapauksessa Naivashan sopimukseen päättynyt etelän ja pohjoisen välinen konflikti oli kiistatta sisällissota, mutta esimerkiksi Prunier katsoo tähänkin sotaan sisältyneen ainakin yhden kansanmurhan Sudanin keskiosan Nuba-vuorilla 1992.⁴⁵³

Ruandan kansanmurhaan saakka ainakin Yhdysvalloissa oli vallalla käsitys, että kansanmurhan pysäyttäminen olisi poikkeustapaus, joka paitsi oikeuttaisi, suorastaan velvoittaisi ulkovaltoja puuttumaan valtion suvereniteettiin.⁴⁵⁴ Tästä syystä kansanmurhamääritelmän käyttö on tähän saakka korreloinut suoraan sen kanssa, halutaanko väliintuloon ryhtyä vai ei. Kansanmurhan poikkeusluonteen vahvistaa esimerkiksi edellä mainittu YK:n huippukokouksen päätösasiakirja vuodelta 2005, joka mainitsee kansainvälisen yhteisön ‘päättäväiset toimet’ kansanmurhan tai vastaavan toiminnan lopettamiseksi.⁴⁵⁵

⁴⁴⁹ Ks. yllä, luku 2.3.

⁴⁵⁰ Ks. esim. Meredith 2005. Toki voidaan hyvällä syyllä kysyä, olisiko monia näistä konflikteista sodittu ollenkaan ilman ulkovaltojen panosta.

⁴⁵¹ Toinen puoli asiasta on tietenkin se, että sisällissota nakertaa yleensä jo itsessään valtion mahdollisuuksia harjoittaa suvereenia valtaa alueellaan.

⁴⁵² de Waal 2008.

⁴⁵³ Prunier 2005, 161. Hallitus pommitti, karkotti ja myi orjiksi tuhansia siviilejä alueella, kunnes hallitusta vastaan taistellut SPLA saapui puolustamaan alueen siviiliväestöä.

⁴⁵⁴ Department of Defense, 1994; Heinze 2007.

⁴⁵⁵ YK 2005b.

Darfurin kansanmurha -diskurssiin ei kuitenkaan kuulu oletusta siitä, että kansanmurha antaisi muille valtioille oikeuden saati velvollisuuden loukata Sudanin suvereniteettia. Tämä kävi ilmi jo ulkoministeri Colin Powellin senaatin ulkoasiainvaliokunnalle pitämästä puheesta, jossa hän painotti, ettei kansanmurhamääritelmä aiheuta mitään uusia toimenpiteitä.⁴⁵⁶ Hallinnon kannan toisti Powellin seuraaja Condoleezza Rice, joka sanoi suoraan, ettei Yhdysvaltain aikomuksena ole kansanmurhasta huolimatta ”loukata Sudanin suvereniteettia.”⁴⁵⁷ Selkeimmin tämä käsitys ilmenee puheiden ohella Yhdysvaltain Darfur-politiikassa, jonka ohjenuorana on ollut, ettei Sudanin suvereniteettia rikota.⁴⁵⁸ Yhdysvaltain noudattaman politiikan kannalta kansanmurhamääritelmällä ei olekaan ollut juuri merkitystä. Syyskuussa 2004 tehty määritelmä ei tuonut uusia ulkopoliittisia linjauksia suhteessa Sudaniin. Isot poliittiset linjaukset – pakotteet, humanitaarinen apu ja paikallisen rauhanturvajoukon rahoittaminen – ovat toisaalta samoja, joita voitaisiin käyttää reagoitaessa sisällissodaksi tai etniseksi puhdistukseksi nimitettyyn konfliktiin. Esimerkiksi entinen YK-suurlähettiläs John Danforth myöntää suoraan, ettei kansanmurhamääritelmällä ollut merkitystä suuntaan eikä toiseen.⁴⁵⁹

Kun tarkastellaan suvereniteettia jaetun tiedon, aineellisten resurssien ja kansainvälisten käytäntöjen muodostamana sosiaalisena rakenteena, Darfurin nimittäminen kansanmurhaksi ja samanaikainen pidättäytyminen suvereniteetin loukkauksista ovatkin olleet omiaan vahvistamaan suvereniteettia järjestelynä, joka ei salli valtioiden puuttua toistensa asioihin. Darfur-diskurssista ilmenee käsitys vahvasta suvereniteetista, jota ei ole syytä murtaa ihmisoikeusperustein. Sillä jos kansanmurha ei anna aiheutta tai oikeutusta suvereniteetin rikkomiseen, mikä sitten antaa? Kansanmurha kun on jo historiallisen painolastinsa tähden ottanut paikkansa konflikti- ja ihmisoikeusloukkausasteikon synkimpänä ääri-ilmentymänä. Kansanmurha nimikkeenä herättää mielikuvia holokaustin tuhoamisleireistä, Kamputsean kuoleman kentistä ja ruandalaisista ruumiista kellumassa alas jokea Victoriajärveen. Suvereniteetin kannalta kansanmurha-määritelmä onkin Darfur-diskurssissa ollut merkittävä ennemminkin siksi, että se on avannut hallinnolle entistä paremmat mahdollisuudet hyödyntää moraalidiskurssia. Nimike aktivoi kansanmurhan vastaisen kansainvälisen normin, joka on

⁴⁵⁶ Powell 2004.

⁴⁵⁷ Rice 2006b. ”It is not our intention to impinge on Sudan’s sovereignty.”

⁴⁵⁸ Yhdysvaltain viimeisin sotatoimi Sudanissa tapahtui elokuussa 1998, kun armeija tuhosi risteilyohjusten avulla presidentti Bill Clintonin käskystä lääketehdaan Shifassa. Lääketehdaan väitettiin tuottaneen kemiallisia aseita ja sitä syytettiin yhteyksistä terroristijärjestö al-Qaidaan. Hyökkäys tapahtui sen jälkeen, kun kahdessa pommi-iskussa Yhdysvaltain suurlähetystöihin Keniassa ja Tansaniassa oli kuollut yhteensä 224 ihmistä (CNN 1998).

⁴⁵⁹ Danforth 2005.

poikkeuksellisen voimakas. Kansanmurha on moraalisesti kansainvälisen yhteisön ja koko ihmiskunnan asia. Esimerkiksi sisällissota ei herätä vastaavaa moraalista velvollisuudentuntoa. Niin paradoksaalista kuin se onkin, kansanmurhanimikkeen käyttö siirtää vastuuta tilanteeseen reagoinnista pois Yhdysvalloilta itseltään. Moraalisen vastuun kantaa kansanmurhassa koko se kansainvälinen moraalinen yhteisö, jota Darfur-diskurssi rakentaa ja jonka johtajaksi Yhdysvallat asettuu. Tämä taakanjako ei kuitenkaan poista ristiriitaa diskurssin jopa kosmopolitanistisen ihmisoikeuskäsityksen ja toteutetun – varsin pehmeän – politiikan välillä.

Darfurin määrittelyminen kansanmurhaksi ilman ulkopoliittisia seurauksia saattoikin aluksi vaikuttaa toimelta, joka veisi Yhdysvaltain identiteetin ristiriitaan sen intressien kanssa. Idealistisen toimijan intressissä kun on kansanmurhan torjuminen, mahdollisesti jopa väliintulon avulla. Yhdysvallat on kuitenkin onnistunut välttämään tällaisen epätasapainon syntymisen puhumalla kansanmurhasta sanankääntein, jotka antavat ymmärtää, ettei kansanmurhaa sanan varsinaisessa merkityksessä oikeastaan olekaan käynnissä, tai jos on, niin sille ei voida tehdä mitään. Niinpä Brent Steele erehtyy arvellessaan, että muiden toimijoiden olisi mahdollista käyttää hyväkseen Yhdysvaltain tekemän kansanmurhajulistuksen ja maan identiteetin välistä epäsuhtaa ja sitä kautta painostaa Yhdysvallat aktiivisempaan Darfur-politiikkaan.⁴⁶⁰ Lähiluku paljastaa Darfur-puheen olevan varsin hyvin linjassa Yhdysvaltain identiteetin kanssa.

Suvereniteetin ja intressien suhdetta voidaan kuitenkin lähestyä myös vastakkaisesta suunnasta ja olettaa, että valittu ulkopoliittikan linja johtuu juuri siitä, että suvereniteetti on niin vahva kansainvälinen käytäntö – että tässä tapauksessa rakenne määrää, mitä toimija voi tehdä. Voihan nimittäin olla, että Yhdysvallat noudattaa valitsemaansa linjaa juuri siksi, että *kansainvälinen järjestelmä ei salli interventiota edes kansanmurhan estämiseksi*. Jos näin on, suvereniteetin sosiaalinen rakenne vaikuttaa Yhdysvaltain identiteettiin ja intresseihin Darfur-politiikassa. Tätä käsitystä tukee se, etteivät muutkaan valtiot ole olleet halukkaita ryhtymään sotilaalliseen interventioon Sudanissa vasten maan hallituksen tahtoa. Sudanin tahtoa on myötäilty niinkin pitkälle, että monet Euroopan valtiot ovat päättäneet vetäytyä YK:n Darfur-operaatiosta sen jälkeen, kun Sudan on ilmaissut vastustavansa kyseisten maiden osallistumista. Muiden valtioiden kohdalla haluttomuus interventioon johtunee tietysti osittain siitä, etteivät ne pidä konfliktia kansanmurhana. Tilanne olisi toinen, jos Darfurin kansanmurhamääritelmästä olisi olemassa samanlainen konsensus kuin siitä,

⁴⁶⁰ Steele 2007.

että kansanmurhan pitäisi johtaa kansainvälisiin toimenpiteisiin. Toisaalta vahvan suvereniteetin rakenteen selitysvoimaa Darfur-politiikan perusteluna heikentää se, että Yhdysvallat on presidentti Bushin valtakaudella käyttänyt sotilaallista voimaa ainakin Irakin ja Afganistanin hallitusten suistamiseen vallasta – osin juuri ihmisoikeusperustein. Jos Yhdysvaltain ulkopoliittikan johdonmukaisena ohjenuorana olisi vankkumaton usko suvereniteettiin maailman järjestystä ylläpitävänä periaatteena, näitä hyökkäyksiä olisi ollut vaikea perustella.

Jäljelle jää kuitenkin vielä suvereniteetin toinen puoli: asettaako suvereenin valtion muodollinen asema suvereenille velvollisuuksia kansalaisiaan kohtaan? Darfur-diskurssin arvomaailmassa näin näyttäisi olevan, ja diskurssi suorastaan korostaa näitä velvollisuuksia. ”[S]uvereniteetti perustuu paitsi hallintaan, myös vastuuseen – jokaisen hallituksen vastuuseen kansalaisiaan ja kansainvälistä yhteisöä kohtaan”, sanoo ulkoministeri Rice.⁴⁶¹ Näihin vastuisiin kuuluu diskurssissa ainakin omien kansalaisten hengen suojeleminen. Vastuun noudattaminen ja asiallinen käytös ovat ehtoja suvereenien valtioiden muodostaman kansainvälisen yhteisön täysivaltaiselle jäsenyydelle. Näin hallinto kääntää vahvan suvereniteettikäsitteensä voitokseen Darfur-diskurssissa: koska Sudan on suvereeni valtio, sen tulee suojella kansalaisiaan. Vastuu on Sudanilla. Emme voi noin vain mennä Sudaniin, sehän on suvereeni valtio.

Yhdysvallat vahvistaa Darfur-politiikallaan suvereniteettia sosiaalisena rakenteena. Samalla se perustelee politiikkaansa sillä, että suvereniteetti on vahva rakenne, jota ei pidä rikkoa. Suurvaltana Yhdysvallat luo näin osaltaan itse sen rakenteen, jonka puitteissa se toteuttaa politiikkaansa. Yhdysvaltain Darfur-politiikka onkin omiaan tukemaan konstruktivismin teesiä rakenteen ja toimijoiden rakentumisesta vuorovaikutuksessa keskenään

⁴⁶¹ Rice 2006b, ”[S]overeignty is rooted not merely in control, but in responsibility – in every government’s responsibility to its citizens and to the international community.” Ricen puheissa kuuluu toisinaan se, että hän toimi aiemmin valtio-opin professorina Stanfordin yliopistossa.

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

On osoitus aikojemme väsyneestä kyynisyydestä, että tunnumme ajattelevan 250 000 ihmisen tappamisen kansanmurhassa olevan vakavampi ja suurempi tragedia ja ansaitsevan huomiomme paremmin kuin 250 000 ihmisen tappaminen verilöylyssä, joka ei ole kansanmurha. Syynä tähän näyttäisi olevan tiedotusvälineiden ensisijaisen tärkeä rooli yhdistettynä massakulutuksen luomaan brändien ja leimojen kysyntään. Asioita ei nähdä tosiasioiden valossa vaan sen kautta, minkälainen on niiden kyky luoda tuotekuvia, antaa aihetta ‘suurille tarinoille’, saada liikkeelle korkealentoisen retoriikan höystämää TV-kuvaa. ‘Kansanmurha’ on iso juttu, koska se kantaa mukanaan myyvää natsileimaa. ‘Etninen puhdistus’ on toiseksi paras (tosin kaukana jäljessä), koska se yhdistyy Bosniaan, joka oli viimeisin etusivun uutisen arvoinen eurooppalainen verilöyly. Mutta pelkkä tappaminen on tylsää, etenkin Afrikassa.⁴⁶²

Gérard Prunier kiteyttää osuvasti sen, mistä yhdysvaltalaisessa keskustelussa Darfurin ‘kansanmurhasta’ on minunkin mielestäni oikeasti kysymys. Kansanmurha on leima, brändi, tai iskusana. Se kiteyttää sotkuisen afrikkalaisen konfliktin monimutkaiset syyt ja seuraukset yhteen kahdeksankirjaimiseen sanaan: *genocide*. Toisaalta vellova keskustelu vie huomiota itse konfliktilta, kun poliitikot ja virkamiehet käyttävät huomattavan osan energiastaan miettien sitä, mikä olisi sopiva nimitys tälle kauheudelle, ja sen jälkeen sitä, miten nimitystä voisi käyttää ilman että tulisi kuitenkaan sitoutuneeksi mihinkään sellaiseen, johon ei löydy todellista halua ryhtyä. Mutta älkäämme menkö asioiden edelle.

Presidentti Bushin hallinto turvautui kansanmurhamääritelmään vaalisyksynä 2004 ensisijaisesti sisäpoliittisista syistä. Määritelmän tarkoitus oli toisaalta tyydyttää presidenttiehdokas John Kerryn, kongressin Sudan-lobbyn ja äänestäjäkunnan kristillisen oikeiston luoma paine suhtautua Darfuriin vakavasti. Samalla hallinto tuli väistäneeksi mahdollisten Ruanda-rinnastusten karikot, jotka olisivat voineet olla vaalien edellä yllättävän vaarallisia. Sisäpoliittisista syistä tehdyn ratkaisun seuraukset olivat osin ulkopoliittiset, sillä kansanmurhamääritelmä siirsi osan paineesta toimia Bushilta YK:lle. Maailman omaatuntoa kolkuttelevan kansanmurhan pysäyttäminen kun ei voi olla vain yhden

⁴⁶² Prunier 2005, 156, ”It is in fact a measure of the jaded cynicism of our times that we seem to think that the killing of 250,000 people in a genocide is more serious a greater tragedy and more deserving of our attention than that of 250,000 people in non-genocidal massacres. The reason seems to be the overriding role of the media coupled with the mass-consumption need for brands and labels. Things are not seen in their reality but in their capacity to create brand images, to warrant a “big story”, to mobilize TV time high in rhetoric. “Genocide” is big because it carries the Nazi label, which sells well. “Ethnic cleansing” is next-best (though far behind) because it goes with Bosnia, which was the last big-story European massacre. But simple killing is boring, especially in Africa.”

valtion urakka. Määritelmän tekoa helpotti se, että kansanmurhan julistaminen sopi yhteen hallinnon Yhdysvalloille luoman pragmaattis-idealisticen identiteetin kanssa. Määritelmä tarjosi jopa mahdollisuuden tämän identiteetin vahvistamiseen. Kun Darfurista välittyvät kuvat ja kertomukset tuntuivat vielä tukevan vaikutelmaa kansanmurhasta, leiman lyöminen konfliktin päälle oli helppoa. Hallinnon laskuissa määritelmän tekemisestä oli enemmän hyötyä kuin sen välttämisestä.

Kiinnostavampi kysymys onkin, miksi ja miten hallinto on pitänyt yllä kansanmurhapuhetta tähän päivään saakka? Pienen epäröinnin jälkeenhän ulkopoliittinen diskurssi palasi tiukasti alkuperäiseen kantaan, jonka mukaan Darfurissa on meneillään kansanmurha. Näin tapahtui huolimatta siitä, että useat merkit viittaavat väkivallan Darfurissa vähentyneen dramaattisesti jo 2004 ja viimeistään keväällä 2005. Hallinnon tilannearviota ei muuttanut edes YK:n raportti, joka totesi, ettei tilanne ole kansanmurha – eikä se, ettei yksikään toinen valtio tietävästi puhu Darfurista kansanmurhana. Hallinto vakuutti konfliktin olevan kansanmurha jopa samalla kun se onnitteli presidentti Omar al-Bashiria Darfurin rauhansopimuksen solmimisesta. Kansanmurhamääritelmän jatkuva, kansainvälisestä yhteisöstä tai Sudanin tapahtumista riippumaton uusintaminen onkin edellyttänyt aivan omanlaistaan kansanmurhapuhetta. Tässä kansanmurhan uudessa merkityksessä kansanmurhan tekijää ei nimetä, eikä sen uhreja välttämättä yhdistä kuuluminen samaan kansanryhmään. Kansanmurha on ‘Darfur-kansanmurhapuheessa’ itsenäinen ilmiö, joka on verrattavissa luonnonmullistukseen tai tautiepidemiaan.

Kun hallinto ei ole halunnut luopua kansanmurhamääritelmästä, muttei toisaalta myöskään ole halunnut syyttää kansanmurhasta ketään, lopputuloksena on ollut edellä kuvattu ‘Darfur-kansanmurhapuhe’. Osittaisen kansanmurhapuheen syyt löytynevät karusta todellisuudesta. Hallinto ei ole halunnut puheissaan sijoittaa Sudania modernin valtion diskurssin ulkopuolelle, sillä etenkin alkuvaiheessa Sudan oli Yhdysvaltain keskeinen neuvottelukumppani Naivashassa, ja toisaalta maa on tuottanut Yhdysvalloille terrorismin vastaisessa toiminnassa arvokasta tiedustelutietoa. Sudanin hallituksen rinnastaminen Saksan kansallissosialisteihin tai Kamputsean Punaisiin khmereihin olisi paitsi saattanut osittaisen yhteistyösuhteen outoon valoon, myös haitannut poliittista neuvotteluprosessia, jota hallinto on ainakin puheissaan pitänyt lupaavimpana ratkaisumahdollisuutena Darfurin konfliktiin. Tämä absoluuttisen Toisen rooli on Darfur-diskurssissa varattu hevosilla liikkuville janjaweed-joukoille, joiden julkisuuskuvasa natsien häikäilemättömyys yhdistyy raamatulliseen mielikuvaan Ilmestyskirjan ratsastajista. Heitäkin tosin

syytetään enimmäkseen raiskauksista, murhista ja kylien polttamisesta – ei niinkään kansanmurhasta.

Konstruktivistinen tulkintani Darfurin kansanmurhadiskurssista on, että se vahvistaa suvereniteettia sosiaalisena rakenteena suhteessa ihmisoikeusnormeihin. Kun hallinto toteaa kansanmurhan olevan tapahtumassa ja lisää heti perään, ettei tämä aiheuta mitään lisätoimenpiteitä, johtopäätöksen täytyy olla, etteivät ihmisoikeusloukkaukset horjuta suvereniteetti-instituutiota.⁴⁶³ YK:n huippukokouksen ja ICISS:n lanseeraama ajatus kansainvälisen yhteisön ”velvollisuudesta suojella” ihmisiä ei Darfurin valossa sittenkään näytä kehittyneen kansainväliseksi normiksi. Sen enempää Yhdysvallat kuin muutkaan valtiot eivät ole halukkaita tekemään mitään sellaista, mihin Sudan ei suostu. Yhdysvaltain hallinto pyrkiikin paikkaamaan epäsuhtaa vahvan suvereniteettikäsityksen ja kansanmurhapuheiden välillä korostamalla koko ajan, että vahva suvereniteetti edellyttää myös Sudanin noudattavan ihmisoikeuksia ja suojelevan kansalaisiaan väkivallalta. Tämä modernin valtion diskurssin ihmisoikeuspuhe vain kuulostaa ontolta, jos samaan aikaan sanotaan maassa olevan meneillään kansanmurhan.

Mitä merkitystä tällä kaikella on? Ainakin se, että kansanmurhan käsite kokee inflaation Darfurityyppisen kansanmurhapuheen tähden. Inflaatio ei uhkaa sitä niinkään määritelmän kiistanalaisten perustelujen vuoksi, kuin kansanmurhapuheen luonteen vuoksi. Kansanmurhalla täytyy olla tekijä, ja kansanmurhan täytyy kohdistua johonkin. Muuten käsite menettää lopunkin merkityksensä ja kansanmurhasta tulee vain kaukaisen konfliktin brändi, jota poliitikot ja virkamiehet voivat käyttää muotoillessaan napakoita fraaseja lehdistölle. ”Kansanmurha on pysäytettävä” kuulostaa hyvältä, antaa lausujastaan jämään vaikutelman ja mahtuu kokonaisuena virkkeenä tv-uutisten puolentoista minuutin juttuun. Tämän ja tulevien konfliktien ratkaisemisessa siitä vain ei ole mitään hyötyä. Yhtä hyödytöntä kansanmurhapuhe on itse ongelman ratkaisemisen kannalta. Darfurilaisille itselleen taitaa olla jokseenkin yhdentekevää, kuolevatko he kansanmurhassa, etnisessä konfliktissa vai sisällissodassa.

⁴⁶³ Esimerkiksi Yhdysvaltain ulkoministeriön ihmisoikeusraportissa (U.S. State Department 2007) todetaan lakoniseen sävyyn, että ”[Sudanin] hallituksen ihmisoikeussuoritus jatkui huonona, ja siinä oli lukuisia vakavia ongelmia, mukaanlukien todisteita jatkuvasta kansanmurhasta Darfurissa.”

EPILOGI

Ote Yhdysvaltain ulkoministeriön lehdistötilaisuudesta 30.1.2008, jossa tiedottaja Sean McCormack käsittelee apulaisulkoministeri Jendayi Frazerin matkaa Keniaan. Frazer on luonnehtinut Kenian vaalien jälkeistä tilannetta ‘etniseksi puhdistukseksi’. Kyselijä on ilmeisesti uutistoimisto AP:n toimittaja Matthew Lee:⁴⁶⁴

[...]

Kysymys: Ottaen huomioon, että termi “etninen puhdistus” ei ole juridinen määritelmä kuten kansanmurha, uskooko hallinto, että [Keniaassa] on joissakin tapauksissa tapahtunut etnistä puhdistusta?

Sean McCormack: Kuten sanoin, minulla ei ole mitään lisättävää Jendayin puheisiin. Mielestäni ne puhuvat puolestaan.

K: Mitä tuo sitten tarkoittaa? Onko se hänen henkilökohtainen –

McCormack: Hän kommentoi tilannetta hänen oman ensikäden arvionsa perusteella, jonka hän teki matkallaan useita viikkoja sitten. Yritin tarjota teille tässä hieman kontekstia ja sanoa, että tämä on vakava ongelma. Vakava ongelma on, että ihmisiä ajetaan pakosalle erilaisista syistä, mukaan lukien etnisistä syistä.

K: Mutta et ole valmis käyttämään samaa termiä, jota hän käytti?

McCormack: Kuten sanoin, annan hänen lausuntonsa puhua puolestaan.

K: Sean, sehän on tunteisiin vetoava ilmaus. Sanoisitko – tiedäthän, kun sitä on käytetty ennen, se on....

McCormack: Ymmärrän, ymmärrän. Ja Jendayin kommentit perustuivat hänen ensikäden arvioihinsa Hautavajoaman laaksosta. En voi –

K: Eli tarkoittaako tuo, että se on hänen henkilökohtainen arvionsa eikä hallinnon arvio?

⁴⁶⁴ Alkuperäinen englanninkielinen litterointi osoitteessa:
<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2008/jan/99865.htm>.

McCormack: En aio muuttaa hänen lausuntoaan, Matt.

K: Kun en vain ymmärrä. Puhuuko hän hallinnon puolesta sanoessaan näin vai puhuuko hän itsensä puolesta?

McCormack: Matt, olen yrittänyt taustoittaa hänen kommenttejaan. En aio muuttaa niitä. Hänen kommenttinsa puhuvat –

K: Ymmärrätkö –

McCormack: Ne puhuvat puolestaan.

K: Ymmärrätkö, miksi jankkaan tästä?

McCormack: Totta kai. Totta kai ymmärrän. En ole kyseenalaistamassa – en ole kyseenalaistamassa kysymyksen syitä. Ymmärrän täysin. Ymmärrän täysin, miksi kysyt tuota. Ymmärrän – ymmärrän tämän ilmauksen historian. Ymmärrän, mitä sen mukana tulee. Ja olen yrittänyt tarjota sinulle – parhaan vastauksen ja kaiken taustatiedon, mitä suinkin tiedän.

K: Ymmärrät ilmauksen historian ja sen, mitä sen mukana seuraa, muttet halua toistaa sitä?

McCormack: Kuten sanoin, tiedäthän, hänen sanansa puhuvat puolestaan.

K: Selvä.

[...]

LÄHTEET

Primaariaineisto

Puheet, lausunnot ja haastattelut

- Biden, Joseph (2006), *Floor Statement: Stopping the Genocide in Darfur*. Puhe kongressissa. Washington 17.2.2006.
<<http://biden.senate.gov/press/statements/statement/?id=f9e29c1e-97d2-402d-a36d-e8884eebc347>>
- Bolton, John R. (2006a), *U.S. Representative to the United Nations, on Iran, Human Rights Council Reform and Other Matters, at the Security Council Stakeout*. Lehdistön haastattelu. New York 9.3. 2006
<http://www.usunnewyork.usmission.gov/press_releases/20060309_043.html>
- Bolton, John R. (2006b), *Ambassador Bolton on UN Reform, Lebanon and the Sudan, at the Security Council Stakeout*. Lehdistön haastattelu. New York 26.4. 2006
<http://www.usunnewyork.usmission.gov/press_releases/20060426_090.html>
- Boucher, Richard (2005), *Daily Press Briefing*. Lehdistöilaisuus. Washington 1.2.2005
<<http://www.state.gov/r/pa/prs/dpb/2005/41453.htm>>
- Bush, George W. & John Kerry (2004b), *Presidential Candidates' Debate, University of Miami*. Coral Gables, Florida 30.9.2004.
<<http://www.debates.org/pages/trans2004a.html>>
- Bush, George W. (2005), *President Discusses G8 Summit, Progress in Africa*. Puhe. Washington 30.6.2005.
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2005/06/20050630.html>>
- Bush, George W. (2006a), *President Discusses Peace Agreement in Sudan*. Puhe. Washington 8.5.2006.
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/05/20060508-3.html>>
- Bush, George W. (2006b), *President Addresses U.N. General Assembly*. Puhe YK:ssa. New York 19.9.2006.
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/09/20060919-4.html>>
- Bush, George W. (2007a), *President Bush Visits the United States Holocaust Memorial Museum*. Puhe museossa. Washington 18.4.2007.
<<http://www.whitehouse.gov.edgesuite.net/news/releases/2007/04/20070418.html>>

- Bush, George W. (2007b), *Remarks by the United States President, George W. Bush, in United Nations Security Council meeting on Africa*. Puhe YK:ssa. New York 25.9.2007.
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/09/20070925-8.html>>
- Bush, George W. (2008a), *President and Mrs. Bush Discuss Africa Policy, Trip to Africa*. Washington 14.2.2008.
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2008/02/20080214.html>>
- Bush, George W. (2008b), *Interview of the President by Matt Frei, BBC World News America*. Washington 14.2.2008
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2008/02/20080214-12.html>>
- Danforth, John C. (2004a), *Remarks by the U.S. Representative to the United Nations, on Sudan, at the Security Council Stakeout*. Lehdistön haastattelu. New York 9.9.2004.
<http://www.usunnewyork.usmission.gov/press_releases/20040909_154.html>
- Danforth, John C. (2004b), *Remarks by the U.S. Representative to the United Nations, on Sudan, at the Georgetown University*. Puhe opiskelijoille. Washington 6.12.2004.
<http://www.usunnewyork.usmission.gov/press_releases/20041206_273.html>
- Frazer, Jendayi (2006a), *Briefing on U.S. Efforts in Darfur and U.S. Efforts to Lead the UN Security Council and Work With the African Union and Other Nations on a Transition of the African Union Mission in Sudan to a UN Mission*. Lehdistötilaisuus. Washington, 3.2.2006.
<<http://www.state.gov/p/af/rls/rm/2006/60376.htm>>
- Frazer, Jendayi (2006b), *Remarks to the Save Darfur Rally on the Mall*. Puhe mielenosoittajille. Washington 30.4.2006
<<http://www.state.gov/p/af/rls/rm/2006/65758.htm>>
- Frazer, Jendayi (2006c), *Stopping Genocide in Darfur: Ongoing U.S. Efforts and Working With the UN Security Council*. Tiedotustilaisuus ulkomaalaisille kirjeenvaihtajille. Washington 24.8.2006.
<<http://www.state.gov/p/af/rls/rm/2006/71515.htm>>
- Lugar, Richard (2007), *Statement for hearing on Darfur, Senate Foreign Relations Committee*. Puhe senaatin ulkoasiainvaliokunnan istunnossa. Washington 11.4.2007.
<<http://lugar.senate.gov/press/record.cfm?id=272172>>
- Natsios, Andrew S. (2007), *Darfur: A 'Plan B' to Stop Genocide? Testimony Before the Senate Foreign Relations Committee*. Lausunto senaatin ulkoasiainvaliokunnalle. Washington 11.4.2007.
<<http://www.state.gov/p/af/rls/rm/82941.htm>>
- Negroponte, John D. (2007), *Remarks on Darfur and Sanctions*. Tiedotustilaisuus. Washington 29.5.2007.
<<http://www.state.gov/s/d/2007/85716.htm>>
- Powell, Colin L. (2004), *Testimony Before the Senate Foreign Relations Committee*. Lausunto senaatin ulkoasiainvaliokunnalle. Washington 9.9.2004.
<<http://www.state.gov/secretary/former/powell/remarks/36042.htm>>

- Powell, Colin L. (2004), *Interview on CNN's Late Edition with Wolf Blitzer*. Khartoum / New York. 9.1.2005.
<<http://www.state.gov/secretary/former/powell/remarks/2005/40467.htm>>
- Rice, Condoleezza (2005a), *Remarks With Hungarian Foreign Minister Ferenc Somogyi After Meeting*. Lehdistötilaisuus. Washington 1.4.2005.
<<http://www.state.gov/secretary/rm/2005/44104.htm>>
- Rice, Condoleezza (2005b), *Town Hall Meeting*. Puhe yleisötilaisuudessa. Washington 3.6.2005.
<<http://www.state.gov/secretary/rm/2005/47285.htm>>
- Rice, Condoleezza (2006a), *Chicago Print Roundtable*. Lehdistön haastattelu. Chicago 19.4.2006.
<<http://www.state.gov/secretary/rm/2006/64877.htm>>
- Rice, Condoleezza (2006b), *Address to the Africa Society of the National Summit on Africa*. Puhe. Washington 27.9.2006.
<<http://www.state.gov/secretary/rm/2006/73259.htm>>
- Rice, Condoleezza (2007), *Remarks at the Women's Foreign Policy Group Annual Luncheon*. Puhe. Washington 10.12.2007.
<<http://www.state.gov/secretary/rm/2007/12/96689.htm>>

Raportit, julistukset ja lainsäädäntö

- House Concurrent Resolution 7/2007 (2007), *Calling on the League of Arab States and each Member State individually to acknowledge the genocide in the Darfur region of Sudan*. Edustajainhuoneen päätöslauselma. Washington 28.7.2007. Library of Congress:
<<http://thomas.loc.gov/>>
- Senate Concurrent Resolution 133/2004 (2004), *Declaring Genocide in Darfur, Sudan*. Senaatin päätöslauselma. Washington 22.7.2004. Library of Congress:
<<http://thomas.loc.gov/>>
- U.S. Department of State (2007), *Country Reports on Human Rights Practices 2006: Sudan*. Washington 6.3.2007.
<<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2006/78759.htm>>
- U.S. Department of State (2008), *Country Reports on Human Rights Practices 2007: Sudan*. Washington 11.3.2008.
<<http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2007/100506.htm>>
- White House (2007), *Fact Sheet: Fighting Genocide in Darfur*. Tiedote. Washington 29.5.2007.
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/05/20070529-2.html>>

Tutkimuskirjallisuus

Kirjallisuus ja artikkelit

- Adler, Emanuel (1997), *Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics*. European Journal of International Relations 3 (3) 319-363.
- Alker, Hayward & David Sylvan (1994), *Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä?* Kosmopolis 24 (3) 5–25.
- Baehr, Peter & Monique Castermans-Holleman (2004), *The role of human rights in foreign policy*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Brown, Chris (1997), *Understanding International Relations*. Lontoo: MacMillan Press.
- Dallaire, Roméo (2004), *Shake Hands with the Devil*. New York: Carroll & Graf.
- Debrix, François (2002), *Language as Criticism: Assessing the Merits of Speech Acts and Discursive Formations in International Relations*. New Political Science 24 (2) 201–219.
- Donnelly, Jack. (1986), *International human rights: a regime analysis*. International Organization 40:3, 599-642.
- Donnelly, Jack (1989), *Universal Human Rights in Theory & Practice*. Ithaca: Cornell University Press.
- Donnelly, Jack. (1993), *International Human Rights*. Boulder: Westview Press.
- Donnelly, Jack (2002), *Genocide and humanitarian intervention*. Journal of Human Rights 1 (1) 93-109.
- Dunne, Tim & Daniela Krosiak (2000), *Genocide: Knowing What It Is That We Want to Remember, or Forget, or Forgive*. International Journal of Human Rights; Autumn/Winter2000, 4 (3) 27
- Evans, Tony. (1996), *US Hegemony and the Project of Universal Human Rights*. Lontoo: MacMillan Press.
- Evans, Tony. (2005), *International Human Rights Law as Power/Knowledge*. Human Rights Quarterly 27. 1046-1068.
- Fairclough, Norman (1992), *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, Norman (2003), *Analysing discourse: textual analysis for social research*. Lontoo: Routledge.
- Fierke, K.M. (2002), *Links Across the Abyss: Language and Logic in International Relations*. International Studies Quarterly 46, 331-354
- Fiske, John (1992), *Merkkien kieli. Jobdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.

- Fiss, Peer C.; Paul M. Hirsch (2005), *The Discourse of Globalization: Framing and Sensemaking of an Emerging Concept*. American Sociological Review. 70 (1) 29–52.
- Flint, Julie & Alex de Waal (2006), *Darfur: Pitkään sodan lyhyt historia*. suom. Kirsi Komonen. Helsinki: Like.
- Foucault, Michel (2005), *Tiedon arkeologia*. suom. Tapani Kilpeläinen. Tampere: Vastapaino.
- Frost, Mervyn (1996), *Ethics in international relations : a constitutive theory* Cambridge : Cambridge University Press.
- George, Jim & David Campbell (1990), *Patterns of Dissent and the Celebration of Difference: Critical Social Theory and International Relations*. International Studies Quarterly 34 (3). 269-293.
- Gourevitch, Philip (1998), *We wish to inform you that tomorrow we will be killed with our families* New York:Picador.
- Hafner-Burton, Emilie M. & Kiyoteru Tsutsui (2005), *Human Rights in a Globalizing World: The Paradox of Empty Promises*. American Journal of Sociology 110 (5) 1373-1411.
- Hajer, Maarten A. (1995), *The politics of environmental discourse*. Oxford: Clarendon Press.
- Hall, Rodney Bruce (1999), *National Collective Identity: Social Constructs and International Systems*. New York: Columbia University Press.
- Hansen, Lene (2006), *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. Lontoo: Routledge.
- Harff, Barbara (2003), *No Lessons Learned from the Holocaust? Assessing Risks of Genocide and Political Mass Murder since 1955*. American Political Science Review 97 (1) 57-73.
- Harle, Vilho & Sami Moisio (2000), *Missä on Suomi? Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Hassan, Gubara Said (2007), *Western Sudan's Darfur region: Conflict, humanitarian crisis and post-conflict reconstruction*. Helsinki: University of Helsinki, Department of Political Science.
- Heinze, Eric A. (2007), *The Rhetoric of Genocide in U.S. Foreign Policy: Rwanda and Darfur Compared*. Political Science Quarterly 122 (3) 359-383.
- Hitchens, Christopher (2001), *The Trial of Henry Kissinger*. Lontoo: Verso.
- Hurrell, Andrew (2002), *Norms and Ethics in International Relations*. Teoksessa Walter Carlsnaes, Beth Simmons & Thomas Risse (toim.): Handbook of International Relations. Lontoo: Sage.
- Husa, Sari (1995), *Foucault'lainen metodi*. Filosofinen aikakauslehti Niin & näin 3/1995.
- Ignatieff, Michael (2001), *Human Rights as Politics and Idolatry*. Princeton: Princeton University Press.

- Jackson, Robert (1990), *Quasi-states: Sovereignty, International Relations and the Third World*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jokic, Aleksandar (2004), *Genocidalism*. *The Journal of Ethics* 8: 251–297.
- Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (1999), *Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jones, Adam (2006), *Genocide: A Comprehensive Introduction*. New York: Routledge.
- Krasner, Stephen (1982), *Structural causes and regime consequences: regimes as intervening variables*. *International Organization*, 36:2.
- Kuusisto, Riikka (1999), *Western definitions of war in the Gulf and in Bosnia : the rhetorical frameworks of the United States, British and French leaders in action*. Helsinki : Finnish Society of Sciences and Letters.
- Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe (1987), *Post-Marxism Without Apologies*. *New Left Review* 166 (1) 79–106.
- Lakoff, George (1991), *Metaphor and War*. Alunperin sähköpostina levinnyt teksti löytyy mm. osoitteesta: http://www.ariesverhagen.nl/11-sept-01/Lakoff_1991.html
- Meredith, Martin (2005), *The Fate of Africa: A History of 50 Years of Independence*. New York: PublicAffairs.
- Milliken, Jennifer (1999), *The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research and Methods*. *European Journal of International Relations* 5 (2). 225-254.
- Neumayer, Eric (2005), *Do International Human Rights Treaties Improve Respect for Human Rights?* *Journal of Conflict Resolution* 49 (6) 925-953.
- Ó Tuathail, Gearóid (2002), *Theorizing practical geopolitical reasoning: the case of the United States' response to the war in Bosnia*. *Political Geography* 21 (2002) 601–628.
- Palonen, Kari (1988), *Tekstistä politiikkaan. Jobdatus tulkintataitoon*. Hämeenlinna: Vastapaino.
- Palonen, Kari (1997), *Dimensions of the political. Travel and interpretation*. Teoksessa Terrell Carver & Matti Hyvärinen: *Interpreting the political. New methodologies*. Lontoo: Routledge.
- Pollis, Adamantia & Peter Schwab (1979), *Human Rights: A Western Construct with Limited Applicability*. Teoksessa Pollis & Schwab: *Human Rights: Cultural and Ideological Perspectives*. New York: Praeger.
- Power, Samantha (2002), *A Problem from Hell: America and the Age of Genocide*. New York: Basic Books.

- Price, Richard (1995), *A Genealogy of the Chemical Weapons Taboo*. International Organization 49 (1) 73-103
- Price, Richard and Christian Reus-Smit (1998), *Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism*. European Journal of International Relations 4(3): 259–94.
- Prunier, Gérard (2005), *Darfur: The Ambiguous Genocide*. Ithaca: Cornell University Press.
- Quinton, Anthony (2000), *Political Philosophy*. teoksessa Anthony Kenny (ed.) The Oxford History of Western Philosophy. New York: Oxford.
- Roth, Kenneth (2008), *Despots Masquerading as Democrats*. teoksessa Human Rights Watch World Report 2008. New York: Human Rights Watch. 1-25
- Said, Edward W. (1979), *Orientalism*. New York: Random House.
- Schabas, William (1999), *The Genocide Convention at Fifty*. United States Institute of Peace. <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr990107.html>
- Schmitz, Hans Peter & Kathryn Sikkink (2002), *International Human Rights*. Teoksessa Walter Carlsnaes, Beth Simmons & Thomas Risse (toim.): Handbook of International Relations. Lontoo: Sage.
- Searle, John (1970), *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, John (1995), *The Construction of Social Reality*. New York: Free Press.
- Smith, Cynthia E. & Tony Pipa (2005), *The Politics of Genocide: U.S. Rhetoric vs. Inaction in Darfur, 7 April – 26 September 2004*. Kennedy School Review 2005 (6) 131–140.
- Steele, Brent J. (2007), *Making Words Matter: The Asian Tsunami, Darfur and "Reflexive Discourse" in International Politics*. International Studies Quarterly 51, 901-925.
- Stohl, Michael (1987), *Outside of a Small Circle of Friends: States, Genocide, Mass Killing and The Role of Bystanders*. Journal of Peace Research 24 (2) 151-166.
- Straus, Scott (2005), *Darfur and the Genocide Debate*. Foreign Affairs 84 (1) 123–133.
- Suoninen, Eero (1999), *Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino.
- Vincent, R.J. (1986), *Human Rights and International Relations*. Cambridge: Royal Institute of International Affairs.
- Waltz, Kenneth (1979), *Theory of International Politics*. Reading: Addison-Wesley.

- Walzer, Michael (2000), *Just and Unjust Wars. A Moral Argument with Historical Illustrations*. New York: Basic Books.
- Wendt, Alexander (1992), *Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics*. *International Organization* 46, 2. 391–425.
- Wendt, Alexander (1994), *Collective Identity Formation and the International State*. *American Political Science Review* 88 (2) 384–396.
- Wendt, Alexander (1995), *Constructing international politics*. *International security* 20(1) 71–81.
- Wendt, Alexander (1999), *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wendt, Alexander (2000), *On the Via Media: a response to the critics*. *Review of International Studies* 26, 165–180.
- Wendt, Alexander (2003), *Why a World State is Inevitable*. *European Journal of International Relations* 9, 4. 491–542.
- Wheeler, Nicholas (2000), *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford: Oxford University Press.

Sopimukset, päätöslauselmat ja lainsäädäntö

- Darfur Peace and Accountability Act of 2006. Public Law 109–344 13.10.2006. Laki. Library of Congress:
<thomas.loc.gov>
- Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.
<<http://www.unhchr.ch/udhr/lang/fin.htm>>
- Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussääntö. SopS (sopimussarja) 56/2002.
- Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus. SopS 8/1976.
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2007), *Ratifications and reservations: Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*. Päivitetty 18.7.2007.
<<http://www2.ohchr.org/english/bodies/ratification/1.htm>>
- YK (1993), *Vienna Declaration and Programme of Action*. New York 12.7.1993.
<[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En)>
- YK (2001a), ICCPR, *General Comment 29: States of Emergency*. Geneve. 31.8.2001.
<<http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/0/71eba4be3974b4f7c1256ae200517361>>

- YK (2001b), *Rules of Procedure of the Human Rights Committee*. Geneve. 24.4.2001.
<[http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/CCPR.C.3.Rev.6.En](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/CCPR.C.3.Rev.6.En)>
- YK (2004), *United Nations Security Council Resolution 1564*. New York. 18.9.2004.
<<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/515/47/PDF/N0451547.pdf>>
- YK (2005b), *2005 World Summit Outcome*. New York. 24.10.2005.
<<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf>>
- YK (2006a), *United Nations Security Council Resolution 1663*. New York. 24.3.2006.
<<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/283/61/PDF/N0628361.pdf>>
- YK (2006b), *United Nations Security Council Resolution 1706*. New York. 31.8.2006.
<<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/484/64/PDF/N0648464.pdf>>
- YK:n peruskirja. SopS 1/1956.
- Yleissopimus joukkotuhontana pidettävän rikoksen ehkäisemiseksi ja rankaisemiseksi. SopS 5/1960.

Raportit ja tuomioistuinten dokumentit

- Amnesty International (2001), *Universal Jurisdiction: The duty of states to enact and enforce legislation*. Lontoo 1.9.2001.
<<http://web.amnesty.org/library/index/engior530022001>>
- Amnesty International (2005), *Amnesty International Report 2005: The state of the world's human rights*. Lontoo: Amnesty International.
- Brownback, Sam & Frank Wolf (2004), *Trip Report: Darfur, Sudan*.
<wolf.house.gov/uploads/Sudan%20Trip%20Report%202004.pdf>
- U.S. Department of Defense (1994), *Discussion Paper, Office of the Deputy Assistant Secretary of Defense for Middle East/Africa Region, 1.5. 1994*. luettu George Washington Universityn verkkosivulta The National Security Archive:
<<http://www.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB53/index.html>>
- Federal Elections Commission (2004), *Federal Elections 2004*. Washington, DC.
<<http://www.fec.gov/pubrec/fe2004/federalelections2004.pdf>>
- Human Rights Watch (2004), *Darfur in Flames: Atrocities in Western Sudan*.
<<http://www.hrw.org/reports/2004/sudan0404/sudan0404.pdf>>
- International Commission on Intervention and State Sovereignty (2001), *The Responsibility to Protect*.

Ottawa: International Development Research Centre.
<<http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf>>

International Criminal Court (2007), *Situation in Darfur, Sudan: Prosecutor opening remarks*.
Lehdistötiedote. Haag 27.2.2007.
<http://www.icc-cpi.int/pressrelease_details&id=228&l=en.html>

International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (2004), *Judgement: Prosecutor vs. Radislav Krstic*. Haag 19.4.2004.
<<http://www.un.org/icty/krstic/Appeal/judgement/>>

International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (2006), *Case Information Sheet: Slobodan Milosevic*. Haag 2006.
<<http://www.un.org/icty/cases-e/cis/smilosevic/cis-slobodanmilosevic.pdf>>

International Criminal Tribunal for Rwanda (1998a), *Judgment: Prosecutor vs. Jean-Paul Akayesu*.
Arusha 2.9.1998.
<<http://69.94.11.53/ENGLISH/cases/Akayesu/judgement/akay001.htm>>

International Criminal Tribunal for Rwanda (1998b), *Judgment: Prosecutor vs. Jean Kambanda*. Arusha
4.9.1998.
<<http://69.94.11.53/ENGLISH/cases/Kambanda/judgement/kambanda.html>>

International Crisis Group (2007), *Darfur's New Security Reality*. Crisis Group Africa Report no. 134.
Nairobi 26.11.2007.
<http://www.crisisgroup.org/library/documents/africa/horn_of_africa/134_darfur_s_new_security_reality.pdf>

Office of the High Commissioner for Human Rights (2008), *Human Rights in the World*. OHCHR
2008. <<http://www.ohchr.org/EN/Countries/Pages/HumanRightsintheWorld.aspx>>

Program for International Policy Attitudes (2004), *Americans on the Crisis in Sudan*. Mielipidetutkimus
20.7.2004.
<http://65.109.167.118/pipa/pdf/jul04/Sudan_Jul04_rpt.pdf>

YK (2005a), *Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the U.N. Secretary-General*.
Geneve 25.1.2005.
<www.un.org/news/dh/sudan/com_inq_darfur.pdf>

Uutis- ja mielipideaineisto

BBC (2004), *Mass rape atrocity in western Sudan*. BBC News 19.3.2004.
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3549325.stm>>

BBC (2006), *Sudan's Darfur threat condemned*. BBC News 6.10.2006.
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5411026.stm>>

- BBC (2008), *All talk and no action on Darfur*. BBC News 25.2.2008.
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7257489.stm>>
- CNN (1998), *U.S. Missiles Pound Targets in Afghanistan, Sudan*. Cnn.com 20.8.1998.
<<http://www.cnn.com/US/9808/20/us.strikes.01/>>
- Halbfinger, David (2004), *Kerry Wants Broader Effort by Bush on Crisis in Sudan*. The New York Times, 3.9.2004.
<<http://www.nytimes.com/2004/09/03/politics/campaign/03sudan.html>>
- Helsingin Sanomat (2006a), *YK sai uuden ihmisoikeusneuvoston*. HS 16.3.2006.
- Helsingin Sanomat (2006b), *Putin arvioi Anna Politkovskajan merkitystä Venäjällä "minimaaliseksi"*. HS 11.10.2006.
- Helsingin Sanomat (2006c), *EU:n rintama piti Putinin edessä*. HS 21.10.2006.
- IRIN (2006), *Sudan: Darfur relief operation could collapse, warns Egeland*. Nairobi, 21.5.2006.
<<http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=58804>>
- Kristof, Nicholas (2004), *Will We Say "Never Again" Yet Again?* The New York Times 27.3.2004.
<<http://www.nytimes.com/2004/03/27/opinion/27KRIS.html>>
- Polgreen, Lydia & Joel Brinkley (2006), *Largest Faction of Darfur Rebels Signs Peace Pact*. The New York Times, 6.5.2006.
<<http://www.nytimes.com/2006/05/06/world/africa/06darfur.html>>
- Reeves, Eric (2004), *Unnoticed Genocide*. The Washington Post 25.2.2004.
<<http://www.sudanreeves.org/Sections-article53-p1.html>>
- Steele, Jonathan (2006), *Sudan expels UN official for blog revealing Darfur military defeats*. The Guardian 23.10.2006.
<<http://www.guardian.co.uk/society/2006/oct/23/internationalaidanddevelopment.sudan>>
- United States Holocaust Memorial Museum (2008), *Sudan: Darfur Overview*.
<<http://www.ushmm.org/conscience/alert/darfur/contents/01-overview/>>
- YK (2006c), *Sudan has accepted plan leading to hybrid UN-African Union mission in Darfur: Annan*. UN News Service. New York 27.12.2006.
<<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=21122>>

Puheet, haastattelut ja julkilausumat

- Annan, Kofi (2004), *Risk of genocide remains frighteningly real*. Puhe YK:n ihmisoikeuskomissiolle Genevessä 7.4.2004.
<<http://www.un.org/News/Press/docs/2004/sgsm9245.doc.htm>>

- Bush, George H. W. (1992), *Remarks on the Situation in Bosnia and an Exchange With Reporters in Colorado Springs; 8.6.1992*. George Bush Presidential Library.
<http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=4645>
- Bush, George W. (2004a), *President Condemns Atrocities in Sudan*. Julkilausuma 7.4.2004.
<<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/04/20040407-2.html>>
- Clinton, Bill (1993), *Press Conference by the President 23.4.1993* William J. Clinton Presidential Library.
<<http://clinton6.nara.gov/1993/04/1993-04-23-presidents-press-conference.html>>
- Clinton, Bill (1994), *Radio Address by the President to the Nation 19.2.1994* William J. Clinton Presidential Library.
<<http://clinton6.nara.gov/1994/02/1994-02-19-radio-address-on-conflict-in-bosnia.html>>
- Clinton, Bill (1998), *Speech to Genocide Survivors, Kigali, Rwanda*. William J. Clinton Foundation.
<<http://www.clintonfoundation.org/legacy/032598-speech-by-president-to-genocide-survivors.htm>>
- Cook, Robin (1999), *House of Commons Hansard Debates for 19.4.1999*. United Kingdom Parliament.
<publications.parliament.uk>
- Corzine, Jon Stevens (2004), *Declaring Genocide in Darfur, Sudan*. Puhe kongressissa 22.7.2004. Congressional Record – Senate S8792-8793. Library of Congress:
<thomas.loc.gov>
- Danforth, John (2005), *BBC News John Danforth interview transcript*. Danforthin haastattelun litterointi ohjelmasta Panorama: “Never Again”.
<<http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/panorama/4647211.stm>>
- de Waal, Alex (2008), *Darfur in Sudanese and Regional Contexts*. United States Memorial Holocaust Museum. Podcast: Voices on Genocide Prevention. Litteroitu haastattelu 3.4.2008.
<<http://www.ushmm.org/conscience/analysis/details.php?content=2008-04-03>>
- Kerry, John (2004), *Remarks at the NAACP Convention*. Puhe 15.7.2004.
<http://www.presidentialrhetoric.com/campaign/speeches/kerry_july15.html>
- Wolf, Frank (2004), *Stop the Killing in Sudan*. Puhe edustajainhuoneessa 2.4.2004. Washington: Congressional Record – Extensions of Remarks E518. Library of Congress:
<thomas.loc.gov>